

MUNTANYA

4€ / ANY 129 / NÚM. 861 / OCTUBRE 2005

ARA FA 100 ANYS

Les columnes romanes del CEC

CICLOTURISME

Suïssa en bicicleta

PIRINEISME

Bivac d'alçada a l'Aneto

CAMINS DE MUNTANYA

**De Vilafranca
a Sant Magí de Brufaganya**

CULTURA ANDINA

Quatre vegetals del Titicaca

DESERTS DEL MÓN

Líbia, muntanyes de sorra

Centre Excursionista de Catalunya

¡FES-TE'N SOCI!

ACTIVITATS

- Més de 50 activitats mensuals
- Excursionisme
- Esquí en totes les modalitats
- Espeleologia
- Escalada
- Senderisme
- Ral·lis de muntanya
- Acampades
- Esports d'aventura
- Participació en curses i marxes
- Bicicleta tot terreny
- Concursos de fotografia
- Cinema amateur i vídeo
- Activitats musicals i artístiques
- Exposicions i projeccions
- Geografia i protecció de la natura
- Activitats lúdiques i esportives al mar
- Activitats culturals

SERVEIS

- Assegurança d'accidents per a tot el món
- Revista *Muntanya* (bimestral)
- Butlletí de les activitats (mensual)
- Preu especial als refugis
- Escola de muntanya (més de 35 cursos anuals)
- Descomptes en els forfets
- Lloguer de material de muntanya i d'esquí
- Descomptes en botigues de material esportiu
- Assegurances complementàries (rc, viatges,...)

ADHERIT A:

Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya
Federació Catalana d'Esports d'Hivern
Federació Catalana d'Espeleologia
Federació Catalana de Fotografia

Asociación Española de Camping i Caravana
Federació Catalana de Ciclisme
Federació Catalana d'Esports de Paràlisi Cerebral
Federació Catalana d'Esports de Minusvàlids Físics

■ I, a més..., nou Can Caralleu

El Centre Excursionista de Catalunya és una de les entitats que gestiona actualment el complex esportiu Can Caralleu. Els socis del CEC tenen condicions econòmiques avantatjoses, en les modalitats d'abonament.

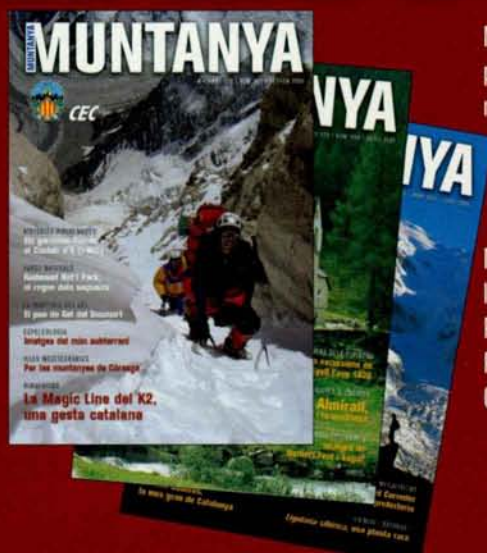
La primera revista excursionista catalana

MUNTANYA

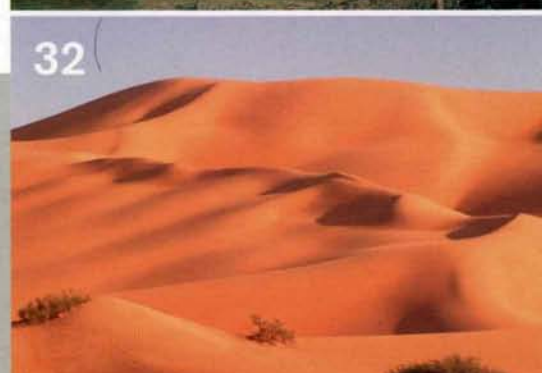
La revista inclou:

- ▲ Articles sobre alpinisme, escalada, espeleologia...
- ▲ Itineraris d'excursions a peu, en BTT, amb esquís.
- ▲ Reportatges sobre muntanyes i països llunyans.
- ▲ Articles sobre història i fets de l'excursionisme.
- ▲ Dossiers i treballs sobre medi ambient i defensa de la natura.
- ▲ Treballs de ciències naturals i etnografia.
- ▲ Informació sobre llibres, guies i mapes.

MUNTANYA
publica sis
números l'any

Membre de
l'Associació de
Publicacions
Periòdiques en
Català (APPEC)

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Club Alpí Català

Entitat declarada d'Utilitat Pública

ANY 129 / NÚM. 861 / OCTUBRE 2005

ARTICLES

- 6 Les columnes romanes i la casa del carrer del Paradís**
Francesc Olivé i Guilera
- 18 Bivac d'alçada a prop de l'Aneto**
Estanislau Tomàs i Bilbeny
- 22 Suïssa en bicicleta**
Miquel Àngel Amer
- 28 Quatre vegetals bàsics del Titicaca**
Rafael Battestini
- 32 Líbia, el gran desert de sorra**
Francesc Raventós
- 36 De Vilafranca a Sant Magí de Brufaganya**
Fèlix Masachs i Suriol

SECCIONS

- 4 La bústia de muntanya**
- 5 Editorial**
- 42 Vies d'escalada**
- 44 Llibres i mapes**
- 46 La motxilla de muntanya**

Portada: El Mont Cervin des de Zermatt (Suïssa). (Foto: Josep M. Sala)

NORMES DE PUBLICACIÓ

Els autors que vulguin publicar els seus treballs a *Muntanya*, poden consultar les normes de presentació d'originals al número 857 (2005): 4, a la Redacció de la revista, o bé a la pàgina web del Centre, clicant damunt el mot *Muntanya* a l'enllaç de Publicacions.

Edita:
Centre Excursionista
de Catalunya
Paradís, 10
08002 Barcelona
Tel.: 933 152 311
Fax: 933 151 408
cec@cec-centre.org
www.cec-centre.org

President del Centre:
Josep Manel Puente
Vicepresidents:
Manuel Castellet
Francesc Banqué
Secretari:
Joan M. Martínez Moro
Tresorer:
Josep M. Zamora

Director de Muntanya:
Ferran Alexandri
ferran@alexandri.jazztel.es
Secretari:
Joaquim Bordons
Consell de Redacció:
Francesc Beato
Jordi Bernat
Joan Campaña

Jordi Domènech
Enric Nosàs
Núria Pesarrodona
Josep M. Sala
Valentí Zapater

Disseny i maquetació:
Toni Inglès
toni@toni-ingles.com

Correcció lingüística:
Eva Mengual
evamengual3@hotmail.com

Publicitat:
TRUST Publicitat
i Comunicació, S.L.
Tel.: 934 196 364

Fotomecànica:
PACMER, S.A.
Tel.: 934 099 060

Impressió:
IMGESA
Tel.: 934 622 180

Cap de premsa:
Eduard Parellada

Dipòsit legal:
B-545-1958
ISSN:
0212-2111

Subscripcions:
Redacció de *Muntanya*
Paradís, 10
08002 Barcelona
Preu subscripció anual:
20 € (sis números)

La revista *Muntanya* no comparteix necessàriament l'opinió que s'expressa en els articles publicats, sinó que la responsabilitat dels comentaris recau sobre els respectius autors. El copyright dels articles, tant de la part literària com de les il·lustracions, és propietat dels autors. Per tant, queda prohibida la reproducció total o parcial, per qualsevol procediment, dels continguts de la revista *Muntanya* sense l'autorització escrita dels propietaris del copyright.

La revista *Muntanya* és membre de:

Associació de Publicacions
Periòdiques en Català

El lloc de trobada

Aquesta secció vol ser un lloc de trobada entre la revista i els lectors. No es tracta, doncs, d'un apartat dedicat a la correspondència de temàtica general, sinó que està reservat a les cartes que tractin específicament dels continguts de la revista i del món de la muntanya.

Rocacorba

He rebut el número 860 de la revista *Muntanya*, en la qual surt publicat l'article «Rocacorba». He vist que heu fet algunes modificacions de l'escrit que us vaig passar. Heu modificat alguns topònims, per exemple: coll de Turó Rodó per coll del Turó Rodó, clot ses Cadires per clot de ses Cadires, pla de Faig per pla del Faig, Espinassors per turó d'Espinassors, Comaestremer per puig de Comaestremer, camí de Coll Saposa per camí del coll Saposa... Les persones que m'han passat informació sobre la toponímia d'aquesta zona, que tenen entre 60 i 92 anys, distingeixen molt clarament els topònims que duen article i els que no en duen. Per exemple: pla de Faig (collet) i la font del Faig (font dels voltants de Sant Nicolau). En el mapa, alguns camins que vaig dibuixar com a carreteres o pistes de terra han sortit com si fossin corriols o camins per anar a peu. De l'escrit també s'ha eliminat l'expressió amb petita reblincola. Heu posat com a peu de la fotografia del lliri de neu «Lliri de neu o joliu». Cert que aquesta frase està a l'escrit, però si tenia un sentit allà, per si sola és totalment errònia, ja que tothom sap que el lliri de neu no és el joliu. El peu de la fotografia de la riera de Rocacorba també és erroni, ja que a la fotografia no hi ha cap planta d'orella d'ós. Seria just que en el proper número de la revista sortís una nota de rectificació dels topònims que heu publicat erronis i, sobretot, que s'hi aclarís que el peu de la fotografia del lliri de neu només ha de dir «Lliri de neu». Cordialment,

Joan Pontacq Seguranyes

Les modificacions dels topònims respecte del vostre article responen als topònims correctes segons el Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya, l'Institut Cartogràfic de Catalunya i l'Atles universal català, de la Gran Enciclopèdia Catalana. En el cas que algun topònim no aparegui en aquestes tres fonts d'informació bàsiques, adoptem els mateixos criteris de formació de topònims d'aquestes obres, per tal de dotar la nostra publicació de coherència i uniformitat.

Quant al mapa teniu tota la raó, i us demanem disculpes. En el moment de convertir el vostre document creat amb CorelDraw (per a PC) en un document de FreeHand (per a MAC), amb la intenció de donar-li color, una línia contínua passà per error a ser discontinua.

Pel que fa a l'expressió amb petita reblincola, va ser eliminada per decisió de l'equip editorial i no pas de l'autor. Hem de fer, però, alguns aclariments al respecte. En el Diccionari català-valencià-balear, d'Alcover-Moll, hi trobem el mot reblincola ('girarona d'un camí') i les variants reblincadura, reblinco, reblincó, reblincola, reblinconada, amb el mateix significat, i el verb reblinconar ('fer una girarona, una girada en el camí que se seguia'). Són termes tots, però, que no estan recollits en el Diccionari de la llengua catalana, de l'Institut d'Estudis Catalans. Demanem als autors que entenguin que aquesta revista, com a publicació en llengua catalana moderna, ha d'estar escrita en un llenguatge estàndard i normatiu.

Admetem totalment l'error dels peus de fotografia a què al·ludiu.

Georges Véron

Sr. Ferran Alexandri, director de la revista *Muntanya*.

Acabo de llegir la mort de Georges Véron a la revista *Muntanya* que dirigiu. Excepcional la descripció del caràcter i l'esperit de Georges Véron que fa aquest pirineista de la Catalunya Nord que és en Joseph Ribas. Li escric i li envio una reflexió [que publiquem a la secció «La motxilla de muntanya»] de la poca coneixença que vaig tenir d'en Véron. Per molts de nosaltres, les seves guies per anar als Pirineus anaven a missa. La veritat és que en Georges Véron no era un pirineista de «centre excursionista» de les dues bandes dels Pirineus, sinó que per molts fonamentalistes pirineistes va ser un «intrús». Sense fer soroll publicà una guia d'una travessia de tot el Pirineu i, per a més inri, era una persona que tan sols coneixia el Pirineu oriental (ja que la seva dona era de Ceret). El seu caràcter seriós, «de brúixola», com descriu molt bé en Ribas, tenia el seu vessant sentimental en els pròlegs, sempre els mateixos, de J. Bepmale. Amic Alexandri, la mort de Georges Véron no ha estat clara, però sens dubte trobarem a faltar les seves acurades guies, que any rere any posava al dia.

Daniel Cardona

Paper ecològic

Em dic Roser Argemí i tinc la sort de ser sòcia del Centre i rebre mensualment la revista *Muntanya*, que llegeixo amb delit. M'he quedat gratament sorpresa pel canvi d'imatge. Penso que l'esforç de millora és important. Us felicito. Al mateix temps, però, us voldria fer arribar la meua tristesa a l'hora de constatar que no heu aprofitat els canvis per introduir alguns principis bàsics de sostenibilitat pel que fa al tipus de paper en què està impresa la revista. No és ni paper reciclat ni blanquejat sense clor, etc., o almenys no consta enlloc. Jo us agrairia que féssiu un estudi al respecte i que, en la mesura que us fos possible, introduíssiu l'ús del paper més adient però, al mateix temps, més respectuós amb la natura, tant en l'edició de la revista com en la resta de les publicacions del Centre. Crec que és un criteri de treball bàsic per a una entitat que defensa el respecte al medi ambient i que, a més, pot servir d'exemple als seus associats i a la societat en general. Cordialment,

Roser Argemí

Primer de tot, us agraïm el vostre interès i estem contents que us hagi agradat la nova imatge de la revista. Segonament, us podem garantir, segons el certificat signat pel Sr. Àngel Nieto, de l'empresa Antalis Iberia, S.A., proveïdora del paper Novatech Matt i Novatech Gloss en el qual s'imprimeix *Muntanya*, que és un paper cent per cent ecològic i que segueix les normatives de la Unió Europea.

L'Estatut de Catalunya

L'editorial de la revista del mes d'octubre de fa tres anys tenia per títol «Catalunya», i vàrem iniciar-ne la redacció amb aquestes paraules: «Amb aquest editorial trenquem per una vegada el principi de no entrar en temes polítics. Les circumstàncies que es donen avui ens han empès a aportar, amb aquestes ratlles, el nostre posicionament i la nostra preocupació.»

Avui, tres anys després, creiem que hem de trencar novament el nostre apoliticisme fent esment dels fets històrics que s'estan produint al nostre país i que serien el resultat, en certa manera, de l'estat de preocupació i d'inquietud que aleshores amaraven els nostres desitjos d'un futur clar per al projecte de país modern i lliure, renascut a la segona meitat del segle XIX, gairebé al mateix temps de la fundació del Centre.

També dèiem en aquell editorial que: «(...) amb el degut respecte per a totes les sensibilitats dels nostres socis, manifestem la nostra preocupació per la manca de decisió i d'unitat en la concreció dels objectius per als quals han de treballar totes les nostres forces polítiques i institucionals, i també les entitats i organitzacions que constituïm la societat civil catalana.»

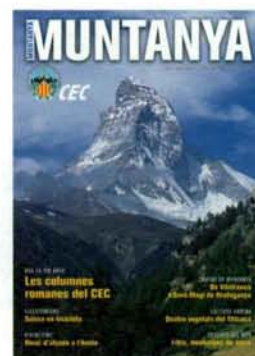
Laboriosament, com bé sabem, s'ha produït un acord parlamentari aclaparador al voltant d'un nou Estatut que recull bona part d'aquest afany d'anar endavant en el camí de la recuperació dels drets històrics, i que juntament amb un finançament just i solidari ens són imprescindibles per mantenir la nostra dignitat de poble i la nostra capacitat de ser referents

socials, culturals i econòmics.

No ens enganyem, però; prou que hi ha interessos per igualar allò que s'ha construït i per experiència sabem que és molt més fàcil destruir que edificar. Vindran llargues negociacions, ensurts, atacs, impaciències..., i pot arribar, fins i tot, la desil·lusió i l'esfondrament del projecte. Cal dir-ho. Però també cal dir que la nostra força és el treball de cada dia, ben fet, i la voluntat de fer de Catalunya un país pròsper i convivencial.

Avui, des de les institucions i des de la societat civil de la qual formem part, cal recordar la necessitat imprescindible de l'esforç tenaç per tirar endavant un nou Estatut. Arribats al punt en què ens trobem, la dignitat de catalans va unida a la capacitat d'assumir, amb totes les conseqüències, el projecte que ens hem donat.

Des del Centre Excursionista de Catalunya volem aportar la nostra part d'esperança i de realisme en aquesta etapa històrica que ja s'ha iniciat i que tenim el privilegi de viure.

Parlament de Catalunya.

Ple de l'Estatut.

FOTOS: DEPARTAMENT DE COMUNICACIÓ. PARLAMENT DE CATALUNYA

ARA FA 100 ANYS: LES COLUMNES ROMANES DEL CEC I LA VELLA CASA DEL CARRER DEL PARADÍS

HISTÒRIA D'UNES RUÏNES ARQUEOLÒGIQUES
QUE FOREN EL BRESSOL DE L'EXCURSIONISME CATALÀ

Text: **Francesc Olivé i Guilera**

Aquell que visita per primera vegada el Centre Excursionista de Catalunya queda sorprès davant la visió de les quatre grans columnes que es drecen al bell mig de l'edifici. Però la seva sorpresa és major encara quan s'assabenta que aquesta casa, tot i que quant a la part arqueològica depèn del Museu d'Història de la Ciutat, és al mateix temps l'estatge d'una entitat excursionista, la més antiga del país, i que aquesta entitat es mou i conviu en plena activitat a l'entorn de les columnes des de fa 127 anys.

L'edifici ha sofert diverses adaptacions i canvis al llarg dels anys. Només les tres columnes que formen angle s'han mantingut sempre intactes en el seu lloc original. La quarta columna hi fou emplaçada el 1956. El soci i arquitecte Lluís Domènech i Montaner, a principis del segle XX, va fer una gran transformació de l'edifici i adaptà la distribució de les estances del pis principal, que havia d'ocupar el Centre Excursionista de Catalunya, en funció de les columnes romanes, que des del 1878 han estat l'eix de l'estatge social, abans mig ocultes i, a partir d'aleshores, restaurades i exemptes. La inauguració oficial de les obres de remodelació del local, que li donaren l'aspecte actual, tingué lloc el 20 d'octubre del 1905, ara fa exactament 100 anys.

Antecedents històrics de les restes del temple romà

Ara tenim ben assumit que les columnes del carrer Paradís corresponen a un temple romà, del qual desconeixem la data i la dedicació exacta, però deduïm que és del temps d'August o de la primera meitat del segle I. En l'època en què es despertà l'interès pels monuments antics, però, se'n tenia una idea ben confusa. Les poques columnes que sobrevisqueren a la ruïna del temple, es conservaren perquè formaven part de l'estructura d'edificis medievals, integrades en els seus murs. Això dificultava la seva normal contemplació, però, malgrat tot, les columnes esdevingueren famoses en la petita història local i, potser per la seva problemàtica situació, que els donava un

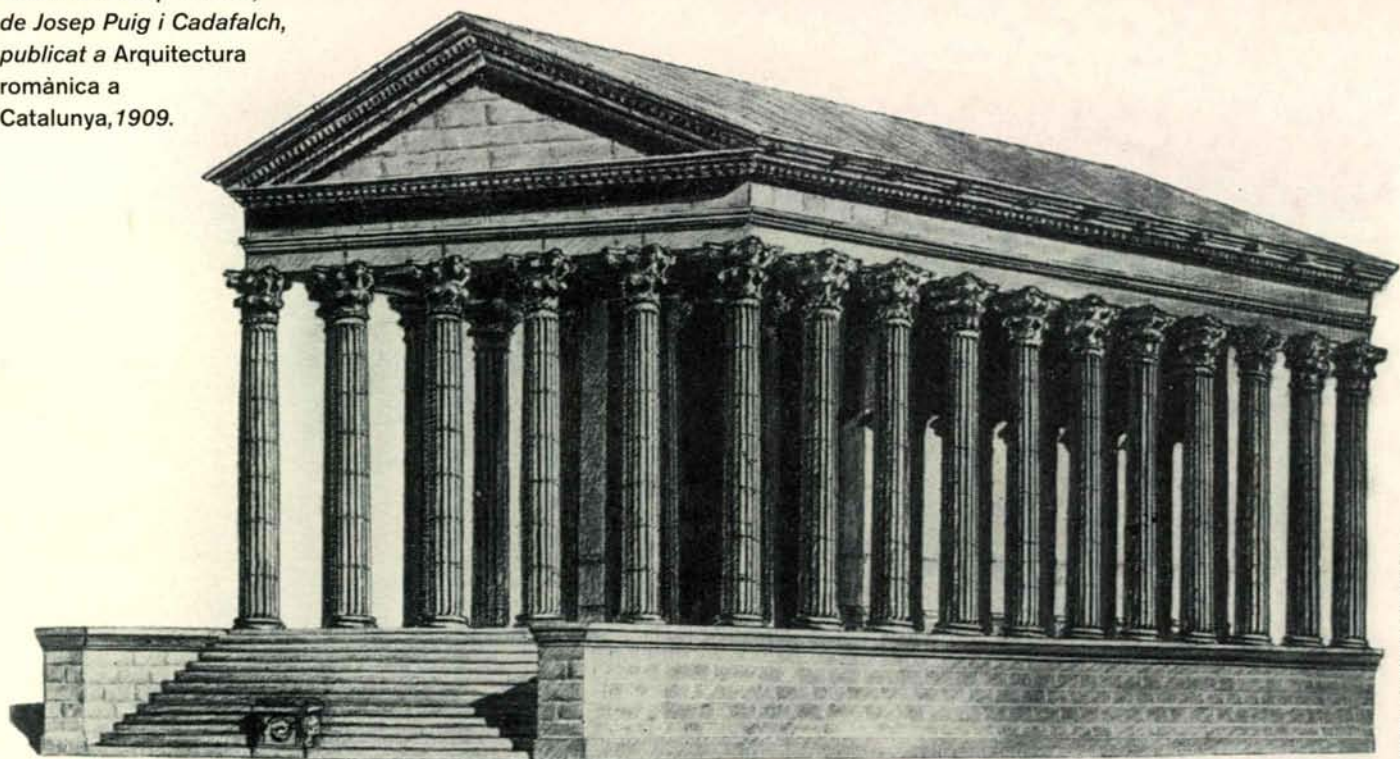
cert aire de misteri, se'ls atribuïu tota mena d'orígens fantasiosos, com el d'imaginar que foren construïdes per un hipotètic rei anomenat Hispà, ser considerades columnes del mausoleu d'Ataülf, un temple d'Hèrcules, fer de suport a un aqüeducte o a uns jardins penjats, ser obra de cartaginesos, formar part d'un edifici construït per Pere III, etc.

Tot i l'interès que les ruïnes despertaven, no se'n féu cap estudi seriós fins a la primera meitat del segle XIX, quan l'arquitecte Antoni Cellers i Azcona (1775 – 1835), professor d'arquitectura de la Llotja, rebé l'encàrrec de la Junta de Comerç de fer-ne el primer i únic estudi global, que és encara bàsic, i que acabà l'any 1835, poc abans de la seva mort. La manca de pressupost per publicar-lo va fer que l'estudi restés inèdit. Cellers féu petites excavacions i estudis que avui són irrepetibles perquè hi pogué localitzar encara alguns peus de columna i restes del pòdium ara desapareguts. Les dades obtingudes permeteren establir la planta i la localització del temple, que estava emplaçat a la part més alta de la ciutat romana, damunt el mont Tàber. La façana principal era formada per un frontis amb sis columnes i una escalinata encarada cap a l'actual carrer del Bisbe, que corresponia al *cardo maximus* en el seu encreuament amb el *decumanus maximus*, al centre de la ciutat romana. El temple tenia a cada costat lateral onze columnes, que seguien l'eix del tram central del carrer del Paradís. Les columnes actualment conservades corresponen a la façana posterior que, com la principal, tenia també sis columnes. Es conserva part del pòdium o sòcol posterior i les tres columnes que formaven l'angle est, amb una part de la cornisa original. La quarta columna, que és la més propera a la galeria gòtica, hi fou col·locada posteriorment.

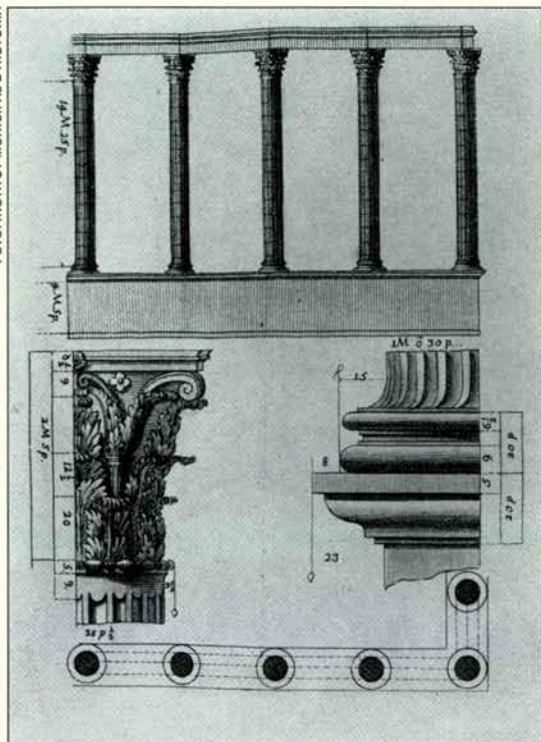
*Plànol que reproduïx
la ubicació exacta de
l'antic temple romà.
Hem pintat de color
vermell la situació
actual de les columnes
que queden en peu, a
l'estatge social del
Centre.*

*Dibuix del temple romà,
de Josep Puig i Cadafalch,
publicat a Arquitectura
romànica a
Catalunya, 1909.*

DIBUIX: JOSEP PUIG I CADAFALCH

Gravat publicat per Antoni Ponç a *Viaje de España*, 1788. S'hi mostra la disposició de les cinc columnes laterals que es conservaven i la sisena columna formant angle recte a la part posterior del temple.

Les sis columnes

Des de l'any 1609, data en què Jeroni Pujades en publicà el primer croquis, tenim testimoni gràfic i també escrit que es conservaven sis columnes del temple romà, de les quals cinc eren columnes laterals seguides, alineades paral·lelament al carrer de la Llibreteria, i l'última corresponia també a la façana posterior, juntament amb una sisena columna que formava un angle recte que apuntava a l'est (les tres columnes de l'angle són les mateixes que hi ha encara actualment). Francisco de Zamora (1787), Antoni Ponç (1788), Alexandre de Laborde (1806) i molts altres autors seguiren afirmant explícitament que hi havia sis columnes, les quals romanien encara al seu lloc quan Cellers féu el seu estudi l'any 1835.

Pau Piferrer i Fàbregas (1818 – 1848) redactà gairebé la totalitat dels dos primers volums de *Recuerdos y Bellezas de España*, que es publicà en fascicles a partir del 1839 (Piferrer morí abans d'acabar-los del tot i Pi i Margall en completà el redactat final). Les il·lustracions anaren a càrrec de Francesc Xavier Parcerisa i Boada (1803 – 1876). En el segon volum, que es començà a publicar el 1843, Piferrer descriu l'ambient del local on es trobaven els tres capitells més visibles, que corresponia al «desván de la casa nº 5» del carrer del Paradís, segons diu el peu del gravat. «El polvo y las telarañas cubren aquel desierto y sombrío cuarto por el cual pasa zumbando el viento, mas sus denegridas paredes llevan una ornamentación que le comunica precio inestima-

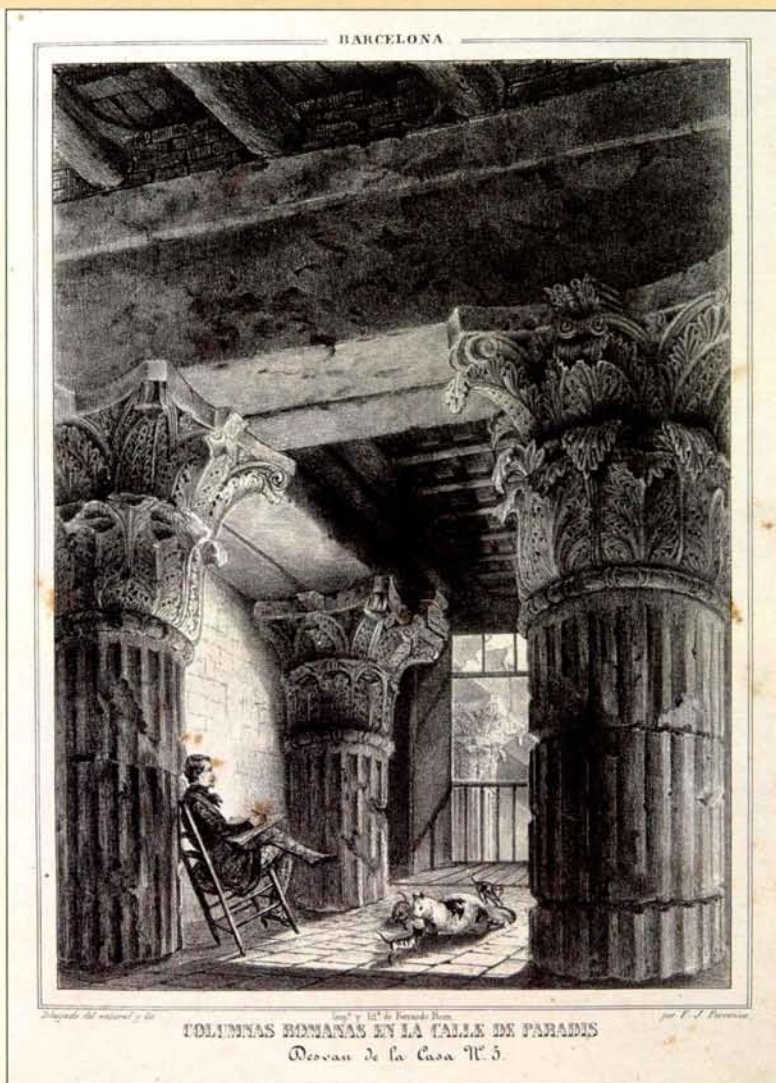

FOTO: ARXIU HISTÒRIC DE LA CIUTAT

Les golfes de la vella casa del carrer del Paradís, segons el gravat de Francesc X. Parcerisa publicat l'any 1843 al segon volum de Recuerdos y Bellezas de España, de Pau Piferrer. S'hi veu la part superior de les tres columnes que formaven l'angle est del temple romà de Barcino, amb els capitells i les restes de la cornisa original. Al fons del gravat, situat en un celobert, apareix el capitell d'una quarta columna que fou enderrocada cap al 1850 i traslladada més tard a la plaça del Rei.

Local del Centre Excursionista de Catalunya (1878-1903), abans de la reforma.

FOTO: ARXIU FOTOGRÀFIC DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

ble». La romàntica descripció de Piferrer s'acompanya d'un magnífic gravat de Parcerisa on es representa ell mateix en un autoretrat mentre dibuixava uns enormes capitells d'estil corinti, a l'interior de les golfes que, a partir del 1878, seran la seu de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques. Al fons del dibuix, darrere la barana d'un balconet, es veu nítidament el capitell d'una quarta columna, situada en un pati o celobert que correspondria exactament a l'actual sala de juntes del Centre Excursionista de Catalunya i, per tant, era un espai que forma part del solar de l'edifici actual.

Una columna recuperada i dues columnes destruïdes

El capitell del celobert i la seva columna eren dins la paret mitgera d'una casa veïna del carrer de la Llibreteria, que fou enderrocada a mitjan segle XIX. És molt probable que aquella columna, o almenys el capitell, fos la mateixa que recollí l'Acadèmia de Bones Lletres i que durant setanta-set anys estigué a la plaça del Rei. Faig aquesta atribució basant-me en el relatiu bon estat de conservació que presentava el capitell segons el gravat d'en Parcerisa. La columna fou portada al Museu Lapidari que aquella institució tenia en el claustre de l'antic convent de les santjoanistes, a la riera de Sant Joan, on guardaven les restes arqueològiques que els membres d'aquella benemèrita acadèmia anaven recollint, i que eren molt abundants, com a conseqüència de la devastació d'edificis històrics barcelonins provocada per la Llei de desamortització. Però el claustre on tenien el museu fou venut per l'Estat i es quedaren sense local. Decidiren aleshores cedir en dipòsit tot el material de la seva propietat al museu que s'havia creat recentment a la capella reial de Santa Àgata, a càrrec de la Junta Provincial de Monuments. Com que per les seves dimensions no cabia dins la capella, la columna, junt amb altres restes arqueològiques de gran volum, fou instal·lada a l'exterior, protegida per una petita tanca. El muntatge de la columna a la plaça tingué lloc l'any 1879, segons la nota publicada a la pàgina 79 del butlletí *L'Excursionista*, òrgan de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques, del 30 de juny del 1879:

Mientras uns desfan y malbaratan las glorias del país, otros cuidan de realzarlas guanyant generals aplaudiments y cridant cada dia mes poderosamente l'atenció pública. Dihem això; perque ab gust es veu alzar en lo cercat del Museo d'antigüetats de la plassa del Rey, una de las columnas de l'antich temple d'Hercul, de las cuales tres ab son arquitrabe se conservan encara en son propi lloch en nostre local del carrer de Paradís. Pot jutjarse completament ab l'exempta columna que are s'alsa, de la importancia y majestat de dir temple que tenia sis de tals columnas en son frente y onze en la longitud.

Aquella columna fou retornada l'any 1956 al carrer del Paradís, al cap de més de cent anys d'haver-ne sortit i després de diverses vicissituds que explicarem més endavant.

FOTO: ROGER ROVIRA

Fins a completar les sis columnes, a més de la columna recollida per l'Acadèmia de Bones Lletres i les tres que formen l'angle i que són les úniques que no s'han mogut de lloc, quedaven encara dues columnes més embotides també dins les parets mitgeres, que foren destruïdes sense deixar-ne cap rastre, possiblement pel mal estat en què es trobaven, ja que per la banda del carrer de la Llibreteria presentaven un aspecte deplorable:

(...) asoman trozos de fuste al fondo de oscuros armarios o resaltan levemente en aposentos húmedos; los capiteles que no han sido fracturados debajo de sendas capas de cal dan muestra de sí con una brusca hinchazón que proyecta una ligera sombra en la blanqueada pared; y de los sótanos a los desvanes, trepando por escaleras no las mas fáciles de los barrios antiguos y atravesando corredores.

Any 1878

L'excursionisme científic s'aplega a l'entorn de les columnes romanes

El Centre Excursionista de Catalunya fou fundat el 26 de novembre del 1876, amb el nom d'Associació Catalanista d'Excursions Científiques, per un grup de cinc amics, al peu del turó de Montgat. Josep Fiter i Inglès (1857 – 1915), que era el promotor del grup, tot just havia complert els 19 anys, i Eudald Canibell i Masbernà (1858 – 1928), que s'afegí després al grup de fundadors, només en tenia 18. La resta no sobrepassaven gaire els 20 anys. Es proposaven estudiar científicament el país i donar-ne a co-

nèixer i salvaguardar-ne el patrimoni natural i cultural. Així nasqué l'excursionisme català, amb una gran voluntat de treball i amb la ferma convicció de no renunciar mai a la cultura autòctona. Fou una naixença molt humil, però la conjunció de catalanitat i cultura va fer que la nova institució fos molt ben acceptada i el nombre de socis va créixer ràpidament.

Durant el primer any no disposaven encara de local propi. Les juntes es feien durant les excursions o en el domicili d'algun soci, però ja en la reunió del 19 de juliol del 1877 el soci Ricard Padró informà que hi havia unes golfes del carrer del Paradís que es podien llogar. Es tractava d'una oportunitat molt temptadora, perquè en aquell local hi havia precisament els tres capitells que Francesc X. Parcerisa havia divulgat amb el magnífic gravat publicat a *Recuerdos y Bellezas de España*. Era un espai ideal per a les trobades d'aquell grup de joves excursionistes enamorats dels monuments antics.

Malgrat els pocs recursos econòmics de què disposaven, decidiren llogar aquelles golfes, per 12 duros mensuals, confiant que pel fet de tenir local propi augmentaria el nombre d'associats. El 5 de gener del 1878, als tretze mesos de la fundació de l'Associació, ja hi feren la primera reunió.

Ràpidament anaren condicionant el pis amb mobles que aportaren els mateixos socis. Hi formaren una incipient biblioteca i un petit museu a l'entorn dels grans capitells, i hi habilitaren una petita sala d'actes amb quatre fileres de cadires de boga. El llibre de Piferrer i Parcerisa influí directament en l'e-

Pati d'entrada al Centre Excursionista de Catalunya, amb l'escalinata que hi construí Domènech i Montaner.

Pàgina anterior, a dalt: la plaça del Rei, abans de traslladar-hi la casa Padellàs, amb la font neogòtica projectada l'any 1853 per l'arquitecte municipal Francesc Daniel Molina. A l'esquerra, tocant la capella de Santa Àgata, la columna del temple romà, que hi estigué del 1879 al 1956.

Pàgina anterior, a baix: dibuix del carrer del Paradís el 1875. Enmig d'unes obres d'enderroc destaca la façana de l'antiga casa dels canonges. L'any 1905 Domènech i Montaner afegí dos pisos a l'edifici i reformà la façana traslladant el finestrall gòtic al primer pis.

Els
excursionistes
eren conscients
del seu paper
de protectors de
les ruïnes.

lecció del local social. Els noms dels dos autors foren inscrits amb tots els honors presidint la testera de la sala d'actes, ja que foren considerats precursors de l'excursionisme català. Parcerisa, el dibuixant, havia mort el 1876, any en què fou fundada l'Associació i havia estat professor de la Llotja, de la qual alguns dels excursionistes foren alumnes. Era, doncs, un vell conegut. El retrat de Parcerisa fou el primer que figurà a la Galeria d'Excursionistes Catalans Il·lustres, inaugurada el 26 de novembre del 1878 per celebrar el segon aniversari de l'Associació. El retrat de Piferrer hi fou incorporat el 1884.

Setembre del 1878

L'excursionisme s'escindeix

Semblava que el fet de poder disposar d'un local tan evocatiu havia de ser un element de cohesió per al moviment excursionista, però no fou pas així. Quan encara no feia nou mesos que estaven instal·lats a l'històric recinte, el president Josep Fiter i la Junta Directiva en ple dimitiren dels seus càrrecs i abandonaren l'Associació i el mític local. El 21 de setembre del 1878 fundaren una nova entitat que prengué el nom d'Associació d'Excursions Catalana.

Els dimissionaris arrossegaren darrere seu una quarta part dels socis, entre els quals hi havia els fundadors de la primera Associació. Però els 130 socis que hi restaren, aguantaren fermament sense abandonar la vella casa. Entre ells hi havia Cèsar August Torras, que no va deixar-se endur per la polèmica. Fou l'únic que no deixà l'Associació i fou ratificat en el càrrec de secretari. Gràcies a la seva gestió s'aconseguí que el propietari fes una rebaixa de 10 pessetes mensuals en el preu de l'arrendament, que serví per ajudar a passar el tràngol i salvar el local. L'Associació recuperà aviat el seu ritme normal i es produí l'ingrés de bastants socis nous, fins al punt que a finals del 1879 ja superava amb escreix el nombre de socis d'abans de la crisi, i el creixement seguí en els anys successius.

La vida social seguí a redós dels tres capitells que, coronant les invisibles columnes de l'angle, eren les úniques restes del temple que romanien en el seu lloc. Els excursionistes eren conscients del seu paper de protectors de les ruïnes. Antoni Aulèstia i Pijoan (1849 – 1908), que fou president de l'Associació del 1883 al 1885, en unes notes que acompanyaven la reedició dels textos de Piferrer, escrivia l'any 1884:

(...) el angulo del peristilo que aquel escritor vió con tanta fruición i que con igual pulcritud dibujó Parcerisa, persevera en la misma casa de la calle del Paradís en lo que había sido destartado desvan y hoy es apropiado local de la Asociación Catalanista d'Excursions Científiques, cuya interesante corporación facilita su visita a cuantas personas desean visitarlo.

Antoni Palau i Dolcet, en el seu llibre *Memòries d'un llibreter català*, publicat el 1935, ens hi descriu amb precisió les característiques que el petit local tenia l'any 1885:

Aleshores la casa no estava encara restaurada. Hom entrava per un cancell, i pujant una estreta escala de la

dreta, s'assolia el segon pis. A l'entrar, una sala amb els tres enormes capitells de les columnes del Temple d'Hèrcules. A dreta, porta i Secretaria, a esquerra, graons que devallaven a la Sala de cerimònies, i la Biblioteca. Un celobert amb el wàter, i res més. Era un niu que ni fet exprés per la noble tasca a què venia destinat.

Any 1891

Retorn a la casa pairal, fusió i canvi de nom

Tornant als secessionistes, una vegada passat l'exaltament inicial, molts dels que s'havien donat de baixa es tornaren a inscriure a l'antiga Associació i, com altres de nous, eren socis de totes dues a la vegada. Ben aviat, ja a partir del 1882, es recolliren signatures per demanar la reunificació. Durant tretze anys l'Associació d'Excursions Catalana vagarejà rellogada al Fomento de la Producción Nacional i per diversos pisos, somiant de retornar al niuet de les columnes. Cal reconèixer que els anys de separació resultaren positius perquè la competència estimulà l'afany de superació de les dues associacions. La reconciliació trigà una mica perquè els dissidents no volien tornar com a vençuts sinó amb igualtat de drets i tot mantenint la pròpia personalitat. Finalment, la solució fou generosa per part de tothom. Totes dues associacions renunciaren als noms respectius i l'any 1891 es fusionaren sota el nom actual, Centre Excursionista de Catalunya, i fongueren els dos escuts en un de sol que porta la data de la primera fundació (1876).

L'estatge social comú seguí ubicat al vell piset. Allí, a redós dels tres capitells romans, s'havien fet memorables sessions, com les conferències del soci Eduard Toda (aquest any commemorem el cent cinquantè aniversari del seu naixement), que omplia el local de gom a gom amb les seves narracions sobre Egipte i els països asiàtics, o explicant la persistència del català a l'Alguer. Molts altres il·lustres socis hi parlaren, com Mn. Jacint Verdager, que hi donà a conèixer els seus poemes, la narració de les seves excursions pel Pirineu català i la poesia «L'heura», inspirada en l'escut de l'Associació i dedicada als excursionistes.

La importància d'aquestes sessions i de moltes altres que s'hi feren no ens ha de fer caure en el cofoisme de creure que la participació dels socis sempre fou modèlica. Segons explica Antoni Palau i Dolcet en el seu llibre que hem citat abans, molt sovint la menuda sala d'actes no s'omplia pas i «les vetllades literàries, sessions públiques i conferències eren poc concorregudes. A vegades el conferenciant parlava davant de dos o tres oients!».

Hi ha, però, un fet molt positiu en les activitats socials de les dues associacions, i és que totes les sessions es feien en català. La nostra llengua, ben viva fins al segle XVIII, fou víctima d'una persecució implacable i, com a conseqüència, al segle XIX les *reales academias*, els *ateneos* i tota mena d'institucions feien tots els actes en castellà. Els excursionistes restabliren com a norma l'ús del català en totes les activitats. I aquesta

**Pàgina següent: la
façana de la casa del
carrer del Paradís 10,
entrada actual del
Centre.**

FOTO: ROGER ROVIRA

pràctica seguí, i encara s'accentuà quan s'uniren tots sota la nova denominació de Centre Excursionista de Catalunya. El catedràtic Antoni Rubió i Lluch, que fou nomenat president del Centre, féu de pont a les noves generacions, i és ben significatiu que el mateix any de la fusió (1891), la vella saleta penjada dalt les columnes fos el lloc des d'on Pompeu Fabra i els seus amics Jaume Massó i Torrents i Joaquim Casas-Carbó llançaren la campanya lingüística de *L'Avenç*, precursora de l'establiment de normes ortogràfiques modernes per al català.

Amb la companyia i la cura que en tenien els excursionistes, les columnes del temple romà havien deixat de ser una andròmina misteriosa i inaccessible per convertir-se en objecte d'interès general. A finals del segle XIX i a l'inici del segle XX, la imatge dels capitells convertits en seu de l'excursionisme fou divulgada per mitjà de diverses publicacions, com el monumental àlbum de *Barcelona a la vista*, la revista *Hispania*, una col·lecció titulada *Catalunya artística i pintoresca*, i de targetes postals de la ciutat.

Any 1902

Les columnes perillen

L'estatge social resultava petit per la intensa activitat que s'hi feia i hauria calgut cercar-ne un altre de més espaiós. Però la sola idea d'abandonar aquelles columnes «que representen per a nosaltres un símbol», com deia Cèsar August Torras a l'obertura del curs del 1903, era rebutjada unànimement, tant per raons sentimentals com per la migradesa de mitjans econòmics. Però la solució a la manca d'espai es resolgué de forma totalment imprevista i providencial quan tot semblava perdut.

Ramon Montaner es proposà salvaguardar les columnes del temple romà per tal d'evitar que un dia poguessin ser destruïdes, com havia passat anteriorment amb dues de les columnes. Amb aquesta finalitat, l'any 1902 adquirí l'edifici del carrer del Paradís, 10 i encomanà a l'arquitecte Lluís Domènech i Montaner que s'encarregués del trasllat de les tres columnes al seu castell de Santa Florentina, de Canet de Mar. En aquell temps no era cap cosa insòlita la destrucció o, en el millor dels casos, la compra i el trasllat de monuments i restes artístiques o arqueològiques, ja que no hi havia cap llei que ho impedís.

Tot i el seu arrelament a les pedres romanes, els excursionistes eren conscients que algun dia caldria enderrocar l'edifici per deslliurar les columnes. Així hem vist com l'any 1879 el butlletí *L'Excursionista* elogiava el bon aspecte que oferia «l'exempta columna» reconstruïda a la plaça del Rei, i Aulèstia i Pijoan, a les seves notes del 1885 en la reedició del llibre de Piferrer, es mostrava favorable al projecte de l'arquitecte Àngel Baixeras de fer una gran plaça per deixar les columnes al descobert, proposta que fou repetida després per altres arquitectes i que inspirà Mn. Jacint Verdaguer, poeta vinculat a l'excursionisme, a escriure a la seva «Oda a Barcelona»:

Oh, aterra eixa cortina de cases que separen
l'estàtua de Don Jaume de son reial Tinell.

En mig d'aquesta plaça, que no tindrà segona ,
les tres columnes d'Hèrcules quan miri el viatger,
creurà veure les Gràcies, per fer-te de corona,
de braços enllaçades, dansant en ton verger.

Podien acceptar que l'edifici fos enderrocat algun dia per alliberar les columnes, però els dolia separar-se'n pel fet de ser tretes del seu lloc original. Cèsar August Torras, que aleshores era el president, mogué cel i terra per evitar-ho. Les seves gestions donaren bon resultat i aconseguí que Ramon Montaner fes restaurar les columnes sense canviar-les de lloc. En aquest canvi de decisió, hi ajudà molt la influència de Ricard de Campmany i Roure, gendre del propietari i gran amic del Centre, que es féu soci junt amb la seva esposa, Júlia Montaner. També foren bàsiques les gestions de Lluís Domènech i Montaner, l'arquitecte que havia de fer el trasllat, que era parent del propietari i soci des de feia anys.

Ampliació del local social

Fou providencial que la planta principal de l'edifici quedés desllogada i que el propietari la posés a disposició del Centre. L'11 de març del 1903, el secretari Alfons Par, des de la vella sala, pogué cloure la lectura de la memòria del curs del 1902 tot acomiadant-se joiosament de l'històric piset, amb la satisfacció de poder donar per resolt el problema de la manca d'espai:

Potser no hauríem encara trobada la solució, si'l nou propietari de la casa, Sr. Muntaner, no'ns l'hagués presentada. Donant proves d'un amor pels monuments catalans que adhuc avui no's troba gaire, y d'una consideració envers el Centre que vivament tenim d'agrair, proposà refer enterament aquest antich casal. Les columnes quedarien aïllades en un pati cobert cons-

truït ad hoc; se desenvolquellaria la galeria gòtica, y nosaltres baixàrem a ocupar l'únich pis, se pot dir, de la casa, rebastida ab el major cuidado artístich.

El soci Lluís Domènech i Montaner, el famós arquitecte autor dels edificis modernistes del Palau de la Música Catalana i de l'Hospital de Sant Pau, seria l'encarregat de refer l'edifici i de dissenyar un estatge social a la carta per al Centre Excursionista de Catalunya.

De casa dels canonges a estatge dels excursionistes

La vella casa del carrer del Paradís 10 era un antic casal gòtic, molt atrotinat i modificat al llarg dels anys, que, com les cases veïnes i les del carrer de la Pietat, havia estat residència dels canonges de la catedral. Antoni Cellers, quan visità la casa l'any 1835 per fer l'estudi de les restes romanes, hi trobà encara els canonges Marià d'Orteu, i Ignasi Tluich, que foren segurament els últims canonges que hi visqueren. El nom del carrer del Paradís, sembla que estava relacionat també amb la catedral, ja que probablement significava un fossar que en depenia.

Domènech i Montaner no féu una restauració arqueològica de l'edifici, sinó que el va refer totalment afegint-hi dos pisos nous al damunt, però hi va mantenir l'aspecte gotitzant, tot i que en realitat no es conservava al seu interior cap estança pròpiament gòtica, sinó algunes sales amb portes i finestres vagament renaixentistes. La missió encomanada a l'arquitecte, a més d'alçar els dos pisos, fou la de posar al descobert les tres columnes romanes deixant-les totalment visibles dins el mateix edifici i adaptar al seu voltant la planta principal per a ús del Centre Excursionista de Catalunya. Aprofità els elements

La vella casa del carrer del Paradís era un antic casal gòtic, molt atrotinat i modificat al llarg dels anys.

Detall dels capitells corintis de les columnes romanes de l'antic temple d'August.

FOTOS: ROGER ROVIRA

gòtics originals que trobà a la casa, adaptant-los lliurement a la nova funció. Per exemple, traslladà damunt de la porta dovellada de l'entrada una finestra coronella gòtica de dues columnetes que hi havia al segon pis, modificant la disposició decorativa de la façana, que recobrí de pedra i rematà amb uns convencionals merlets triangulars. En lloc d'encastar-hi altres finestres d'escenografia gòtica, Domènech dissenyà, tant per a la façana com per al pati, unes simples finestres amb cartel·les i amb un discret toc goticomodernista. L'aplicació d'unes gelosies modernes a les finestres del pati ha desvirtuat bastant aquest toc de modernisme.

Per accedir al pis principal construí una escala de pedra que, malgrat la barana de ferro, dóna al pati una aparença noble. Traslladà al fons del pati l'escala de veïns per accedir als pisos superiors, que abans era al peu de l'entrada, i la col·locà de forma tan discreta que, fins i tot, molts visitants habituals n'ignoren l'existència, tot i la barroera i massissa porta de ferro que hi posaren vers el 1980, més pròpia d'una *boîte* que no pas d'un edifici històric. Del mateix temps era un gran llum de disseny que col·locaren al centre del pati i que, sortosament, va ser eliminat amb motiu de les darreres reformes que va fer-hi l'Ajuntament, quan se suprimiren les claraboies que cobrien el pati.

La construcció d'una sala d'actes espaiosa fou una de les peticions que els excursionistes feren a l'arquitecte, que resolgué ajuntant tres sales que agafen tota l'amplada del solar, afegint-hi l'espai que ocupava el celobert situat a l'actual sala de juntes, que fou suprimit. El diferent nivell dels tres sostres es dissimulà enginyosament gràcies a la diferent llargada de les tiges dels llums penjats del sostre, que queden així unificats a un mateix nivell. La llarga tija dels llums del sector central sorprené a alguns i motivà qualificatius humorístics com el de «colls de girafa».

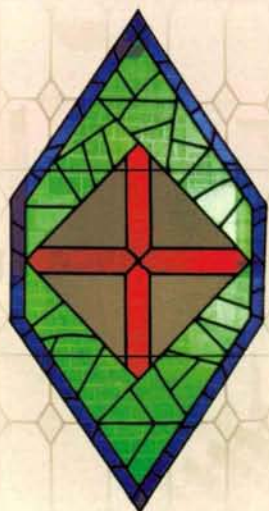
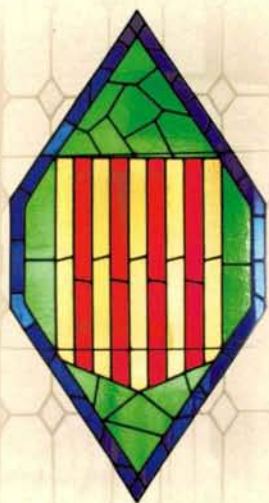
Un problema que calia resoldre era la comunicació entre la sala d'actes i la resta del local social, salvant l'aïllament provocat per haver-hi entremig el pati de les columnes. La solució fou donar-hi accés

per mitjà del corredor de la galeria gòtica, que es convertiria en l'element més vistós del nou local. Els gràcils arcs gòtics que fan de suport als vitralls del pati eren del mateix edifici, segons s'afirma en els butlletins del Centre de gener i d'abril del 1903. Calgué només desembolcallar els arcs i pilars, que estaven aparellats. La galeria gòtica original potser estava situada en la mateixa posició que ara, però en aquest cas fou necessari desplaçar-la cap al pati d'entrada per guanyar l'espai on es volia col·locar la columna romana que estava a la plaça del Rei. També hi ha la possibilitat que l'antiga galeria gòtica estigués situada al fons del pati d'entrada i que l'escala noble pugés per la dreta, com veiem en alguns patis gòtics barcelonins, o bé pel fons i entrant per la porta lateral de l'esquerra que veiem encara tapiada al final del tram de l'escalinata. En tot cas, queda clar que el suposat pati gòtic de l'antiga casa dels canonges és en realitat una recreació feta per Domènech i Montaner amb la major bona voluntat.

Domènech i Montaner completà el corredor d'accés a la sala d'actes amb una doble successió d'arquets gòtics, paral·lels als dels vitralls, situats a la banda de les columnes romanes. Aquesta segona arqueria fou construïda amb capitells aprofitats de diverses procedències (alguns podríem identificar-los amb els capitells que veiem a les fotografies de l'incipient museu de l'Associació, un altre té la motllura inferior escapçada, etc.). El fust de les columnetes fou fet amb pedra nummulítica comprada a les pedreres de Montjuïc, de Girona, que són explotades des dels temps medievals. Els arquets d'aquest costat de galeria no són de pedra com els arquets dels vitralls, sinó que són fets d'obra i guix. Els capitells es complementen amb diverses mènsules, alguna de les quals potser no és pròpiament gòtica sinó modernista.

Un aspecte curiós de la galeria gòtica és l'arbitrària instal·lació que va fer-ne Domènech i Montaner, que féu arribar les columnetes fins a terra, prescindint totalment de l'ampit o balcó de pedra que és característic del gòtic català. Aquest és un altre

Per donar accés a la sala d'actes, Domènech i Montaner construí una vistosa galeria gòtica aprofitant elements de l'antic edifici. Per obtenir una major visibilitat del monument prescindí de l'ampit o barana de pedra que és característic del gòtic català.

Els escuts dels vitralls de la galeria gòtica del Centre.

exemple de com l'arquitecte no va fer una restauració estricta sinó una adaptació lliure dels elements gòtics de l'edifici. Les baranes de pedra foren substituïdes per unes minses baranetes de ferro forjat adaptades a les columnetes gòtiques; és admirable que hagin resistit cent anys de pressions i estrebades contínues. La galeria gòtica fou construïda damunt un pont de pedra, de volta molt plana, que carrega de forma poc ortodoxa contra un dels costats del gran arc central del pati d'entrada.

La supressió de les balconades de pedra fou feta a consciència per tal de donar més visibilitat a les columnes romanes. Amb la mateixa finalitat construí els grans arcs semicirculars de pedra situats a la sala d'actes i a la sala dels trofeus, que són uns esplèndids miradors de les columnes. El triple finestrall de l'actual sala de juntes, que en un principi estava destinat a arxiu fotogràfic, és més petit i és format per tres arquets que descansen damunt de capitells romànics completats amb cartel·les de guix.

Segons consta en el llibre d'actes del Centre Excursionista de Catalunya, al final de les obres de remodelació el propietari cedí el local sense decorar. La Junta Directiva encarregà a la Secció d'Arquitectura, constituïda feia poc, de la qual era president Jeroni Martorell, que s'encarregués de la decoració, amb un pressupost molt minso. Per tant, no es pot atribuir a Domènech i Montaner la decoració de la sala d'actes. D'altra banda, cal tenir en compte que en el *Butlletí* d'abril del 1915 es publicà una fotografia en què es veu la sala encara pendent de decorar, però amb els llums ja instal·lats. Tampoc podem atribuir a Domènech i Montaner la decoració dels vitralls de la galeria gòtica, amb la inscripció «Patria, Libertas, Fides» i els escuts, que havien estat retirats el 1939 i que fa poc foren restaurats amb molta fidelitat pel Servei de Monuments de l'Ajuntament de Barcelona, propietari actual de l'edifici. Desconeixem també qui fou el dissenyador dels diversos llums de ferro forjat que decoren la casa. L'única cosa que sabem, per tradició oral, és que el fanal que penjava de l'arc del pati d'entrada, que fou retirat pel risc imminent de robatori, és obra de Josep Puig i Cadafalch. Caldria que aquest fanal fos restaurat refent els vidres acolorits rodons que hi falten, que són característics de l'estil del seu dissenyador. Sembla que aquest fanal fou l'única aportació de Puig i Cadafalch a la restauració de l'edifici. Cal destacar, però, l'estudi aprofundit que va fer del temple romà, especialment en el primer volum de *L'arquitectura romànica a Catalunya*, que es va començar a publicar el 1909.

Intent frustrat de traslladar la columna de la plaça del Rei

L'any 1902, quan es projectà la rehabilitació de les tres columnes del carrer del Paradís, es cregué que seria bo traslladar-hi la quarta columna del mateix temple, que estava a la plaça del Rei. Amb aquesta finalitat, el Centre Excursionista de Catalunya establí negociacions amb l'Acadèmia de Bones Lletres, que era la propietària de la columna i que veia amb

bons ulls que tornés al seu lloc d'origen. Tenint en compte que l'edifici del carrer del Paradís era una finca privada, s'acordà que el propietari Montaner signaria un document notarial en el qual reconegués que la columna era un bé de domini públic i es comprometés formalment a autoritzar-ne la visita lliurement un dia a la setmana.

L'arquitecte Domènech habilità un lloc a tocar de la galeria gòtica que corresponia a la part posterior del temple romà, on seria col·locada la columna. No era possible retornar-la al mateix lloc exacte d'on procedia, que era la façana lateral del temple, és a dir, a l'antic celobert, espai ocupat actualment per la sala de juntes, perquè originalment la columna estava embotida a la paret mitgera i hauria calgut expropiar la casa veïna del carrer de la Llibreteria per poder col·locar-la allí i això no entrava dins les atribucions legals del Sr. Montaner, que era un propietari particular. La columna que li feia costat segueix encara, al cap de cent anys, encastada a la paret veïnal.

Finalment, el trasllat no fou possible perquè el director del Museu d'Antiguitats de Santa Àgata, malgrat que tenia la columna només en dipòsit, es negà a lliurar-la al·legant excuses burocràtiques recolzades des de Madrid. La inauguració de les obres l'any 1905 es féu sense la columna i l'espai on havia de ser col·locada restà buit. Ha calgut esperar cinquanta anys més per fer-ne el trasllat.

Any 1905

Inauguració del nou local social

Finalment tingué lloc la inauguració oficial del nou local del Centre Excursionista de Catalunya, notablement ampliat. L'acte se celebrà el 20 d'octubre del 1905 i tingué per escenari la nova sala d'actes, que els nostres consocis de fa cent anys veien molt gran comparada amb la minúscula saleta de les golfes que tot just acabaven d'enderrocar. De quatre fileres de cadires de boga es passava a més de trenta. La sala estava encara pendent de decorar quan fou inaugurada, i les parets, nues. La taula presidencial era decorada amb els mateixos canelobres que havien estat testimoni de tantes sessions de la vella saleta, com un símbol de la continuïtat de trenta anys d'activitats excursionistes.

L'acte inaugural coincidí amb l'obertura del curs del 1905-1906, sota la presidència de Cèsar August Torras, que tenia al seu costat representants i delegats de nombroses entitats i corporacions de la ciutat. Els diaris donaren notícia de l'acte i la prestigiosa revista *Il·lustració Catalana* del 15 d'octubre del 1905 hi dedicà una pàgina sencera amb un emotiu article de Mn. Norbert Font i Sagué i tres fotografies de les noves instal·lacions.

El Centre en cap moment de les obres no parà les seves activitats i s'anà adaptant paulatinament al nou local, fins al punt que la nova sala d'actes ja fou utilitzada el 7 de juliol anterior, tres mesos abans de la inauguració oficial, per fer-hi la sessió de cloenda de curs.

L'ampliació de l'estatge social estimulà les activitats i el nombre de socis augmentà considerable-

ment. Aviat el local tornà a quedar petit i per ampliar-lo calgué llogar dos pisos en una casa veïna del carrer de la Llibreteria, que més endavant el Centre ha adquirit en propietat.

Any 1932

Alarma sobre el futur de la columna viatgera

L'afer del trasllat de la columna romana de la plaça del Rei, que havia quedat en suspens des del 1903 per la negativa dels funcionaris estatals, canvià de signe l'any 1931 quan en virtut de les atribucions en matèria cultural que conferia l'Estatut, el director general de Belles Arts, de Madrid, lliurà a la Generalitat la capella i el Museu de Santa Àgata. Aleshores tingué lloc un atemptat terrorista i esclatà una bomba a la plaça del Rei que produí alguns desperfectes al peu de la columna. En aquest context sorgí la idea que calia treure amb urgència la columna de la via pública i portar-la al futur Museu d'Arqueologia. La premsa publicà la notícia com si fos un acord de la Junta de Museus de Barcelona, de la qual Joaquim Folch i Torres era el director.

Pelegrí Casades i Gramatxes (1855 – 1947), que en aquell temps era vicepresident del Centre Excursionista de Catalunya, era membre des del 1903 de l'Acadèmia de Bones Lletres i n'havia estat secretari del 1918 al 1921, coneixia molt bé tota la qüestió de la desplaçada columna i per això s'alarmà en llegir la notícia en els diaris, convençut que qualsevol mesura precipitada que es prengué podria impedir per sempre més el trasllat de la columna al costat de les altres del mateix temple, tal com estava previst. Davant de la urgència del cas, Casades, en funció de president accidental del Centre, decidí escriure una carta, el 20 de juliol del 1932, a Francesc Macià i Llussà (1859 – 1933), president de la Generalitat de Catalunya, demanant-li la seva mediació suprema per evitar que es portés a terme un trasllat irresponsable.

Joaquim Folch i Torres (1886 – 1963) rebé de mans del president Macià la carta que li havia tramès Casades, i amb data 2 d'agost del 1932, com a director de la Junta de Museus, escrigué a Casades, amb qui l'unia una bona amistat, mostrant-se dolgut per no haver parlat amb ell abans d'apel·lar al president i assegurant-li que no s'havia pres cap acord sobre el suposat trasllat de la columna al futur Museu Arqueològic. L'informà que hi havia un projecte dels arquitectes municipals, en el qual la Junta de Museus no tenia res a veure, en què proposaven traslladar la columna, amb altres pedres romanes, als jardins de la plaça de Berenguer el Gran. En la mateixa carta, Folch i Torres reconeixia també que ignorava totalment el projecte de portar la columna al pati del Centre. El malentès, per tant, restà aclarit, i quedava desbrossada la via del trasllat.

De totes aquestes cartes, entrevistes i bons propòsits, res no donà fruit perquè vingué la guerra civil del 1936 al 1939 i la columna seguí oblidada durant vint-i-quatre anys més a la plaça del Rei.

Projecte de les Visiones del Taber Mons Barcinonensis, de Joan Rubió Bellver, arquitecte provincial, 1927.

Any 1956

Per fi, quatre columnes

Després de tantes vicissituds no semblava que el vell projecte de veure juntes les quatre columnes es fes mai realitat. Però finalment arribà a bon terme després que l'Ajuntament adquirís la casa del carrer del Paradís, 10. El trasllat es va fer el mes de novembre del 1956. Al cap de més de cent anys d'exili, la columna tornava al costat de les seves germanes. En dirigir el trasllat l'arquitecte municipal Adolf Florensa i Ferrer, que col·locà la columna a l'espai previst i la capçà amb unes bigues fetes de ciment imitant els fragments de cornisa existents, que la lliguen a la columna veïna.

L'àmbit de les columnes romanes, que des del 1905 mantenien una utilització ambivalent d'espai museístic del Centre i d'accés a la sala d'exposicions, fou objecte l'any 1993 d'una actuació del Servei d'Arqueologia de l'Ajuntament de Barcelona, que va fer una revisió dels nivells arqueològics i efectuà el trasllat de tots els elements moderns, com làpides, inscripcions, etc., convertint-lo en espai museístic gestionat pel Museu d'Història de la Ciutat, amb accés directe des del pati d'entrada.

Bibliografia

BASSEGODA i NONELL, J. *El templo romano de Barcelona*. Barcelona: Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi, 1974. Recomanem especialment aquest llibre, ja que s'hi fa una recopilació exhaustiva de tot el que s'havia publicat fins aleshores sobre aquest tema, incloent-hi el text íntegre de la memòria d'Antoni Cellers i Azcona.

Bivac d'alçada a prop de l'Aneto

Des de Plan de Senarta (1.400 m, Benasc), per vall Hiverna i cercle de Corones amb bivac a 2.750 m, sota una gran tempesta de granets de glaç i electricitat.

Autor: **Estanislau Tomàs i Bilbeny**

A finals de la darrera setmana del mes d'agost del 2003, aprofitant uns dies de vacances a Cerler, vaig fer una escapada amb la intenció de pujar a l'Aneto. Feia temps m'havia delectat amb un escrit d'una ascensió hivernal als pics de vall Hiverna. Des de llavors aquesta vall m'atreia especialment, tant per la bellesa que se'n despenia en l'esmentat relat com per la mala experiència del mes de juliol del 2002, data en què ens vàrem reunir més de tres centenars de persones per fer el cim de l'Aneto per la clàssica via de la Renclusa. Calia provar una nova —per a mi— via d'ascensió.

FOTO: D. MENGUAL

Aprofitant una curta visita, uns dies abans, al mateix refugi de la Renclusa, un dels guardes em va comentar que per causa de la manca absoluta de neu (aquell estiu era el més càlid dels darrers cent anys), la situació del corredor Estasen era un xic delicada, ja que era fàcil que es produís una esllavissada de pedres. S'hi havia d'anar amb algú per si en algun tram calia encordar-se. En aquella ocasió l'objectiu era molt conscientment l'ascensió en solitari i, per tant, vaig esborrar aquesta via de la meva ment en aquell moment. Calia, doncs, fer-se la idea de pujar-hi pel coll de Corones, pel vessant sud. Al que no renunciava era a la possibilitat de fer bivac al més amunt possible per procurar de deixar per al dia següent el mínim desnivell per coronar el cim de l'Aneto ben d'hora al matí.

Així doncs, arribat el dijous i veient que, a pesar de la nuvolositat, els dies transcorrien sense gaires complicacions meteorològiques —de fet no havia plogut cap dia—, i podia gaudir de força sol, especialment als matins i als capvespres, vaig emprendre l'aproximació cap a la vall Hiverna. De Cerler a Plan

FOTO: E. TOMÀS

de Senarta molt de pressa per no perdre el petit autocar que m'havia de pujar al cor de la vall.

Va resultar que era l'únic passatger, curiosament. Em va comentar el xofer que el dia abans a la mateixa hora havia pujat carregat del tot. El que no imaginava encara és que això podia ser premonitori del fet que la meteorologia es preparava per canviar. Hom pot imaginar fàcilment la inexplicable sensació de viatjar tot sol dintre d'aquell minibús endinsant-se al cor de les muntanyes.

La vall glacial de vall Hiverna té una embocadura molt estreta a la vall de Benasc, de manera que circulant per la carretera que puja a l'Hospital, no s'albira de tant que s'amaga. La pista arrenca al mateix càmping situat a Plan de Senarta i s'endinsa de seguida pel bosc frondós i va guanyant alçada molt ràpidament.

Amb aquest servei de locomoció hom s'estalvia dues hores de caminada prèvia, la qual cosa s'agraeix quan es va carregat amb el sac de dormir, els grampons, el piolet, el fogonet, menjar per a dos dies i roba d'abric per a qualsevol imprevist, i especialment per al bivac.

La pista és força estreta i, en un bon tram, força penjada, ja que deixa uns 200 m més avall el riu de vall Hiverna, al fons de tot.

I a poc a poc començava a obrir-se i apareixia el pic de vall Hiverna, impressionant, al final, i la vall se suavitzava fins a formar les praderies tan típiques dels paratges glacials. El paisatge era de primera, amb l'encant afegit de la solitud de l'indret aquell dia. Podia percebre ja realment el que fins llavors havia estat un somni.

El fenomen dels plecs rocosos serpentejants de la tuca de Culebras, al costat mateix del vall Hiverna, és ben curiós de veure per la magnitud i les formes pronunciades que té —com se'n veuen pocs— caient des de prop del cim fins a gairebé els peus de la muntanya. És sens dubte el fenomen geològic més atractiu d'aquesta contrada.

A pocs metres de la Cabana de Pescadors, ja gairebé a 2.000 m d'alçada, es va aturar l'autocar, on l'esperava un grup nombrós de muntanyencs, la majoria dels quals venia segurament dels cims propers, per tornar cap avall. Tot creuant, ja a peu, el pont de Corones on s'uneix el barranc del mateix

Vista espectacular del pic d'Aneto (3.404 m), el més alt dels Pirineus, al massís de la Maladeta.

A la pàgina anterior, els pics de vall Hiverna (2.511 i 2.680 m), envoltats de núvols.

**Coll i gelera de
Corones i pic d'Aneto.**

nom al riu de vall Hiverna, mentre sentia com baixaven les aigües d'alta muntanya amb especial força i frescor, em vaig tombar per veure com s'allunyava l'autocar i vaig adonar-me, tot de sobte, que les muntanyes es quedaven soles. I jo amb elles.

Així doncs, em trobava disposat a afrontar l'ascensió cap a Corones, des de la cota 2.000 m, tot prenent els bastons i penjant-me la càmera fotogràfica al coll, per captar qualsevol instantània. Vaig fer una darrera mirada al plànol per començar ben orientat i anar-me ficant al cap tota la toponímia d'aquest entorn de caràcter alpí: la serra Negra i la de Llauset, que s'ajunten amb la culminació de la tuca de vall Hiverna al migdia, i les crestes de Llosars, Pedres Albes i Cregüenya, configurant la vall de Corones, per on m'havia d'endinsar vers el nord, deixant la de Llosars cap a llevant, amb els cims de Tempestats i Russell, sempre per sobre dels 3.000 m d'altitud.

El camí s'anava fent entre prats per dintre del bosc, que cada vegada es feia més escàs, amb abundància de flors que no convé maltractar, ja que ens trobem dins l'espai natural protegit de Posets-Maladeta.

La remor del torrent de Corones i el piuar d'algun ocelllet llunyà eren de moment els únics sons en la solitud d'aquest paratge. La natura en solitud t'agafa fort l'esperit i sembla transformar-se en un ésser viu molt colpidor, que ara pot ser afable o aviat pot esdevenir cruel si es gira mal temps; per tant, cal respectar-la sempre, ja que és eternament superior a la nostra existència. Amb aquests pensaments, pas rere pas, anava guanyant alçada a poc a poc.

Em vaig aturar per contemplar les cascades que cauen des de l'ivonet de Corones, per la muralla de roca que el sosté, a l'alçada de 2.250 m, on vaig arri-

bar al cap d'una hora. El paratge és un xic inhòspit a causa de la muralla que envolta aquest petit llac, i més en aquell moment, amb el cel tan ennuvolat que feia que la llum esdevingués tenebrosa. Sensació de temps aturat, en què el present s'uneix amb el passat prehistòric d'aquest paratge.

Atacava el pendent, ara més pronunciat, vers llevant, per assolir els llacs superiors de Corones, ja sota les primeres gotes de pluja. Els núvols creuaven el cel a gran velocitat i en algun moment d'optimisme vaig pensar que d'aquesta manera acabarien passant de llarg. Poc després, però, dubtava de la conveniència de seguir cap amunt, ja que queia un plugim que començava a mullar, empitjorava el temps amb una clara evidència i, fins i tot, se'm feia insòlita la meua il·lusió inicial de fer un bivac vora els llacs, sense tenda. Em resistia, però, a desfer el tram recorregut fins llavors, de 500 m de desnivell. Ja m'havia de tapar amb l'impermeable per poder seguir. El camí discorria per sobre de la tartera de roques soltes que porta a la segona muralla de contrafort, ara dels llacs superiors. Fàcilment vaig arribar al petit collet davant del llac inferior de Corones, on el vent pujava ben acanalat per la vall, amb força. Ja m'ho havien anunciat les dues parelles de muntanyencs amb què m'havia creuat.

Amb la idea de passar la nit per aquest paratge vaig començar a fer tombs amunt i avall, a dreta i esquerra. La gran abundància de roques de tartera feia molt difícil la tasca de trobar un raconet. El sol, tot baixant ja de posta, s'acostava a la cresta de Pedres Albes; només em quedaven uns trenta minuts d'escalfor. El vent persistia i també seguien passant nuvolades fosques a gran velocitat, per sobre dels pics més alts, entre altres l'Aneto.

La lluita contra el vent fort, poder encendre el fogonet després de trobar-me amb l'únic encenedor sense pedra per fer guspira –sortosament, encara que humit, vaig poder encendre un llumí de supervivèn-

**Flora a la vall
de Corones: epilobi
(epilobium sp).**

cia, i això que mai no m'havia imaginat que em podrien ser d'utilitat—, assaborir una crema d'espàrrecs ben calenta i fumejant, tot plegat em tenia ben entretingut en aquest entorn de parets de roca esculpides pel pas del temps fins a l'extrem de semblar vives, fent-me sentir minúscul i despullat de tot el que la vida civilitzada ens dóna de falsa seguretat.

Enmig d'aquest paisatge, però, i com si fos una aparició, vaig veure a pocs metres una gran llosa amb un petit mur de roques apilades: seria un refugi perfecte. Ja m'havia fet la idea de dormir al ras, sota l'aiguat que seguia amenaçant de caure d'un moment a l'altre.

Al sud, dintre la massa de núvols cada cop mes ennegrida, ja es veia el contrast de les resplendors de les primeres descàrregues elèctriques. Aleshores tots els sentits se'm van posar a flor de pell i vaig haver de córrer per entaforar-me sota la roca a preparar el jaç. El vent era encara més fort i seguien acostant-se els llamps i trons per iniciar una pluja ben intensa a continuació. Les primeres hores les vaig haver de dedicar a trobar el racó on no hi haguessin goteres, tot abrigant-me amb el folre polar i la jaqueta tallavent i protegint també el sac amb la funda de bivac. Em preparava per a una nit que imaginava un xic terrorífica. En pocs moments la temperatura dins la cova va baixar dels 16 als 4 °C. Mentre seguia fent contorsions per trobar una posició resguardada de les goteres, tot de sobte, el brogit de l'aigua fins aleshores tan intens s'aturà: ara començaven a caure grànets de glaç.

Els llamps es van acostar fins ben a prop, però em vaig acostumar a aquestes condicions un xic particulars per poder dormir. Finalment em vaig adormir i quan novament vaig obrir els ulls —tot pensant que seria mitja nit, ja que no se sentia res— eren les set del matí, tot i la foscor de l'entorn. I és que les nuvolades eren ben baixes, i tapaven absolutament el cim de l'Aneto, el coll de Corones i tot el cercle de muntanyes. Ja no valia la pena esperar pacientment l'aclariment del cel, ja que seria tard per iniciar la marxa vers el cim de l'Aneto. La decisió d'iniciar la davallada no es va fer esperar gens, a pesar de la il·lusió que havia posat en aquesta ascensió.

El terreny era tan sec aquell estiu que, tot i la quantitat d'aigua que havia caigut, era ben eixut i això va fer que la baixada fos ben còmoda. De totes maneres, tenint en compte que anava sol, calia vigilar cada pas per no fer-ne cap en fals.

Amb la mirada vaig acomiadar-me de tots els cims i totes les crestes, especialment de la gelera de Corones i de l'Aneto, confiant que algun dia hi tornaria per aquest mateix camí.

Ja a prop del llac inferior em vaig creuar amb un excursionista que pretenia anar fins al refugi de la Renclusa pel coll de Corones, i va ser l'única persona que vaig trobar fins arribar a la Cabana de Pescadors.

Les boires seguien embolcallant les crestes altes, ja no tant properes, i vers dos quarts d'onze tornava a ser al punt on em va deixar l'autocar el dia abans, on el barranc de Corones s'uneix amb el riu de vall

Hiverna. Les seves aigües havien tenyit totalment les roques d'un to vermellós, per la gran quantitat de ferro que deuriem arrossegar. Per tot arreu hi havia pedregars d'aquest mateix to vermellós i més avall es podien veure uns grans estrats al bell mig de la falda del pic Royero, amb el mateix tipus de material.

Recordo que també vaig observar tarteres del mateix color rogenc fosc sobre l'Hospital de Benasc: les anomenades Fuens Royas.

En la baixada de la pista fins a Plan de Senarta em vaig unir a dos muntanyencs de Pamplona, amb qui vaig poder compartir una conversa ben amena tot baixant, explicant-nos les nostres vicissituds a muntanya. D'aquesta manera no ens vam adonar de les dues hores que van transcórrer mentre descendirem tota la vall Hiverna.

És ben curiós el fort contrast entre la situació viscuda l'any anterior —d'afluència massiva de gent pel vessant de la Renclusa (centenars de persones), quan vaig deixar-ho córrer al pas de Mahoma, desanimat per la situació de poca tranquil·litat i veient que

Amb la mirada vaig acomiadar-me de tots els cims i totes les crestes, especialment de la gelera de Corones i de l'Aneto, confiant que algun dia hi tornaria per aquest mateix camí.

FOTO: E. TOMAS

hauria hagut de fer cua per poder-hi passar— i aquests dos dies de solitud absoluta pel vessant sud. És evident que em quedo amb aquesta segona visió, i de ben segur que la propera vegada dormiré de cara a les estrelles i veuré tant els darrers raigs de sol rogenc com les primeres llums de l'alba al cim de l'Aneto. Com les dues cares d'una mateixa moneda, els dos vessants d'una mateixa carena.

I ara agrairé molt que em permeteu expressar la meua voluntat de dedicar especialment aquestes línies al meu pare (també soci del Centre des de fa molt i molts anys), en ocasió del seu 80è aniversari, ja que amb ell vaig aprendre a estimar la muntanya, a partir de les primeres ascensions que vam fer junts quan jo era un infant —al Salòria, on vaig tastar el cansament per primera vegada, al pic de l'Infern, on vàrem ser enduts pel vent...—, les seves cançons de muntanya durant els viatges, les seves tonades alpines amb l'harmònica... Espero poder seguir transmetent aquesta passió tan ferma, tal com encara fa ell avui dia amb els seus néts.

L'aixopluc que va servir de bivac a Corones.

SUÏSSA en bicicleta

Autor: **Miquel Àngel Amer**

«¿Una ruta en bicicleta per Suïssa, dius? ¡Però si això serà duríssim!»

De ben segur que aquesta frase us vindrà al cap a molts de vosaltres quan llegiu el títol d'aquest article. Sembla impossible que Suïssa, país alpí per excel·lència, posseïdor de cims mítics, somni de tots aquells que estimem la muntanya i la natura, es pugui recórrer amb un vehicle tan fràgil com la bicicleta, que es basa en la força humana com a única font d'energia per desplaçar-se i superar els forts desnivells que hi ha d'haver, teòricament, en un país muntanyós com aquest. Tanmateix, els suïssos, amb una organització turística gairebé perfecta i una combinació equilibrada entre desenvolupament econòmic i respecte pel medi ambient, havien de fomentar el cicloturisme (fenomen que va creixent de mica en mica per tot Europa), i ho han fet de manera decidida i amb una organització exemplar.

LA SUISSE À VÉLO

El primer pas per fomentar el cicloturisme va ser la creació d'una fundació anomenada La Suisse à vélo. Aquesta Fundació, els membres principals de la qual són els governs cantonals, la Federació Suïssa de Turisme i la companyia dels Ferrocarrils Federals Suïssos, va tenir com a primera tasca la realització d'una infraestructura que permetés recórrer tot el país en bicicleta de manera segura i fàcil. El resultat ha estat la creació d'una xarxa de carrils bici agrupats en nou rutes nacionals perfectament senyalitzades amb cartells (lletres blanques sobre fons vermell). Per fer-ho, s'ha pres com a punt de partida les nombroses carreteres secundàries i els camins rurals existents, per intentar evitar, d'una banda, una inversió desproporcionada en la creació de carrils bici de nova construcció i, de l'altra, l'ús de carreteres principals en què el trànsit pogués representar un perill per a la circulació de les bicicletes. A més, les carreteres i els camins locals solen tenir un major atractiu paisatgístic i una tranquil·litat encisadora molt apreciats per tots els que fem cicloturisme. Com a contrapartida, i això depèn de la ruta elegida, la majoria de camins secundaris solen tenir uns desnivells més importants que les carreteres principals, amb uns pendentos que, si bé no són gaire llargs, poden arribar a ser força pronunciats.

L'esmentada fundació, però, no només s'ha ocupat de la creació i senyalització d'una xarxa de rutes nacionals de bicicletes, sinó que a més s'ha preocupat de facilitar-ne la utilització. Per això ha publicat nou guies (una per a cada una de les nou rutes nacionals) i un mapa oficial de totes les rutes ciclistes existents. En aquestes guies es pot trobar tota la informació necessària sobre les nou rutes (itineraris desglossats per etapes, quilòmetres, desnivells, mapa detallat, llocs d'interès, consells, adreces útils, etc.). Aquestes guies, a més de ser clarament recomanables, es poden comprar fàcilment per mitjà d'Internet.

El fet que les rutes cicloturistes tinguin alguns pendentos importants podria fer que moltes persones engriscades amb la idea es fessin enrere, per respecte a les pujades. Afortunadament, els suïssos ho han previst tot, i la solució l'ha donada la companyia dels Ferrocarrils Federals Suïssos (SBB-CFF-FFS). Efectivament, la majoria de trens suïssos estan equipats amb furgons per a bicicletes que permeten estalviar-se les pujades més pronunciades. Per fer-ho més fàcil, aquesta mateixa companyia ferroviària ha publicat una guia específica (*Vélo et train*), en la qual s'ofereix la informació de tots els transports públics (tren, autobús, telefèric, vaixell, telecadira) que permeten esquivar els 55 «punts difícils» de les nou rutes ciclistes nacionals. Aquesta guia conté informació sobre els horaris, la capacitat de transport de bicicletes, els preus, etc., i la podeu aconseguir a les estacions de tren principals del país o bé per Internet.

Si encara no n'esteu convençuts i voleu més facilitats per recórrer el país alpí a cop de pedal (i a cop de talonari —tot s'ha de dir, ja que els preus no són precisament populars—, podeu optar per un viatge organitzat: hi ha agències de viatge o cadenes d'hotels que ofereixen forats que inclouen un conjunt de nits en hotels situats al

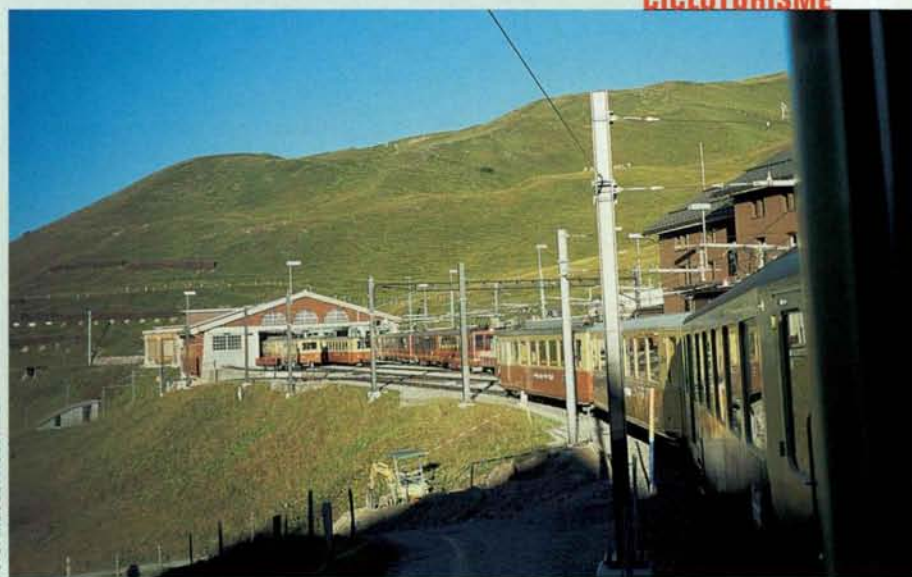
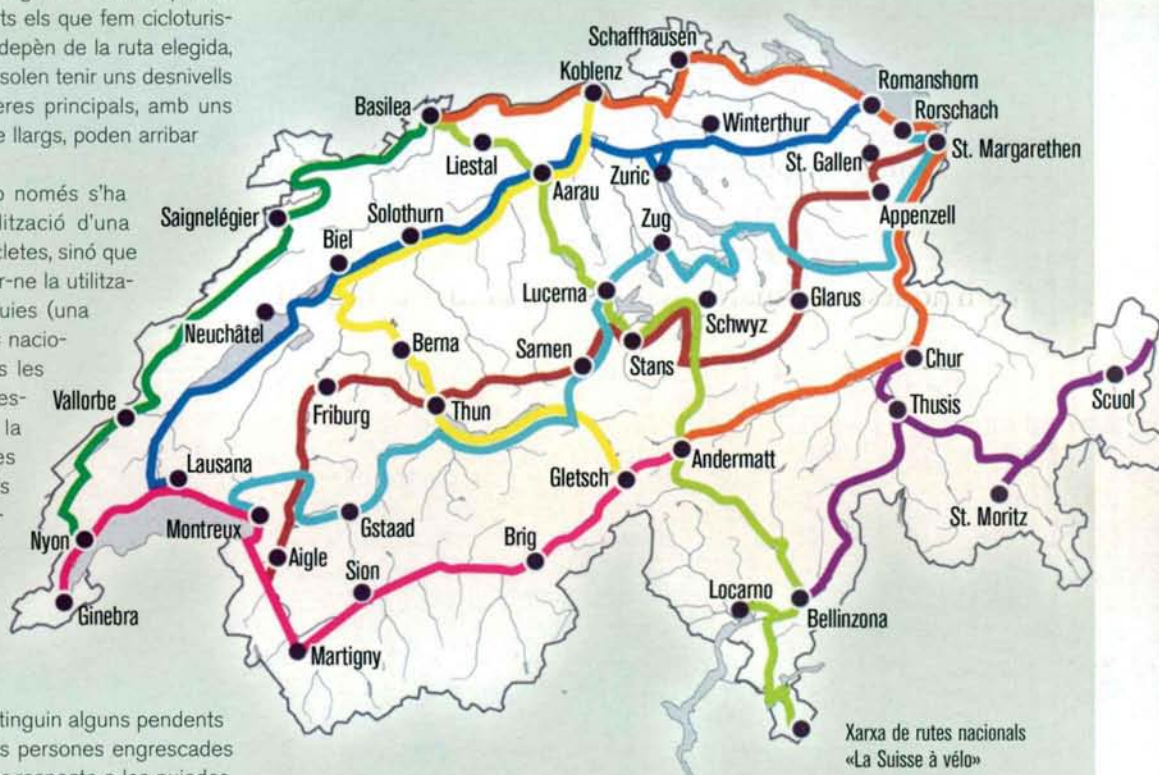

FOTO: MIQUEL ÀNGEL AMER

Xarxa de rutes nacionals «La Suisse à vélo»

1. Ruta del Roine
2. Ruta del Rin
3. Ruta Nord-Sud
4. Ruta Panorama Alpi
5. Ruta Mittelland
6. Ruta dels Grisons
7. Ruta del Jura
8. Ruta de l'Aare
9. Ruta dels Llacs

llarg de la ruta cicloturista escollida prèviament. Aquests hotels s'ocupen d'enviar-vos el vostre equipatge a l'hotel on passareu la nit següent. D'aquesta manera, us estalvieu de transportar les alforques sobre la bicicleta i eviteu les limitacions del pes i de capacitat. Una altra possibilitat és la de llogar la bicicleta, si voleu evitar de portar la vostra. Ho podeu fer a les estacions de ferrocarril principals, amb l'avantatge afegit que podeu retornar la bicicleta llogada en qualsevol altra estació de tren. També, en algunes estacions, hi ha aparcaments de bicicletes amb vigilància i, per un preu força raonable, podeu deixar-hi la vostra bicicleta amb certes garanties de seguretat —encara que això no és un problema en aquest país, o almenys a mi m'ho va semblar.

La conclusió de tot això és que la fundació La Suisse à vélo ha aconseguit, amb una despesa relativament baixa, uns resultats espectaculars; i puc afirmar que, després de recórrer diversos països d'Europa en bicicleta, Suïssa és un dels llocs més atractius i més preparats per a la pràctica de les diverses modalitats de ciclisme.

Guies de les rutes

www.suisse-a-velo.ch
www.veloland.ch
www.cycling-in-switzerland.ch
 Vélo et train: www.cff.ch

Les dades del ciclocomputador

	Localitat	Distància (km)		Temps (h:min)		Seguir ruta
		Parcial	Acumulat	Parcial	Acumulat	
dia 1	Berna (Estació FFCC)	0,00	0,00	00:00	00:00	Regional
	Laupen	23,50	23,50	01:15	01:15	Regional
	Düdingen	10,10	33,60	00:41	01:56	Regional
	Friburg (Alberg)	9,59	43,19	00:38	02:34	
dia 2	Friburg (alberg)	0,00	0,00	00:00	00:00	Nacional 4
	Abadia d'Hauterive	10,12	10,12	00:31	00:31	Nacional 4
	Morlon	26,23	36,35	01:42	02:13	Nacional 4 o 9
	Gruyères (castell)	9,26	45,61	00:33	02:46	Nacional 4 o 9
	Grand Villard	8,74	54,35	00:29	03:15	Nacional 4 o 9
	Montbovon	7,66	62,01	00:28	03:43	Nacional 9
	Château d'Oex	11,36	73,37	00:44	04:27	Nacional 9
	Saenen (alberg)	12,8	86,17	00:49	05:16	
dia 3	Saenen (alberg)	0,00	0,00	00:00	00:00	Nacional 9
	Gstaad	6,34	6,34	00:24	00:24	Nacional 9
	Zweisimmen	13,61	19,95	00:55	01:19	Nacional 9
	Boltigen	15,22	35,17	00:46	02:05	Nacional 9
	Erlenbach	12,31	47,48	01:16	03:21	Nacional 9
	Spiez	13,49	60,97	00:47	04:08	Nacional 8 o 9
	Interlaken	17,73	78,70	00:55	05:03	Nacional 8 o 9
	Bönigen (alberg)	4,57	83,27	00:21	05:24	
dia 4	Bönigen (alberg)	0,00	0,00	00:00	00:00	Nacional 9 i Regional
	Brienz (alberg)	19,10	19,10	01:31	01:31	
dia 5	Brienz (alberg)	0,00	0,00	00:00	00:00	Regional i carretera
	Pas de Brünig	11,15	11,15	01:05	01:05	Carretera i Nacional 9
	Giswil	12,78	23,93	00:27	01:32	Nacional 4 o 9
	Sarnen	10,98	34,91	00:35	02:07	Nacional 9
	Alpnachstad	11,25	46,16	00:43	02:50	Nacional 9
	Lucerna (alberg)	23,71	69,87	01:14	04:04	
dia 6	Lucerna (alberg)	0,00	0,00	00:00	00:00	Nacional 3 o 9
	Emmen	9,84	9,84	00:37	00:37	Nacional 9
	Rotkreuz	15,44	25,28	00:52	01:29	Nacional 9
	Zug (alberg)	10,88	36,16	00:38	02:07	

Notes:

¹ Els temps corresponen als d'un cicloturista mitjà en bona condició física. Per tant, caldrà adaptar-los a les característiques de cada persona.

FOTO: JOSEP M. SALA

LA RUTA

■ Primer dia: de Berna a Friburg

Arribo a Berna a les vuit del matí, ja esmorzat i mal dormit (mai no m'acostumaré a dormir al tren). A aquestes hores tot està tancat, inclosa l'oficina de turisme. El pla d'avui és visitar Berna durant el matí i, a partir del migdia, començar la ruta cap a Friburg. Sé que al voltant de l'estació de tren hi ha un aparcament vigilat de bicicletes, però sóc incapaç de trobar-lo, i com que no em refio de deixar la bicicleta aparcada per aquí —a les ciutats sempre hi ha un alt risc de robatori encara que sigui Suïssa—, decideixo recórrer la ciutat en bici, en comptes de fer-ho a peu: la torre del rellotge, el fossar dels óssos, la catedral... A tots els amants de la muntanya: no us perdeu el museu alpí suís, on podeu conèixer de prop tots els aspectes relacionats amb aquesta serralada.

Ja són prop de les dotze del migdia —el temps passa ràpid— quan surto de Berna i començo a pedalar cap a Friburg. ¡Ara sí que comença de debò la ruta cicloturista! No hi ha ruta nacional entre Berna i Friburg, però sí rutes regionals perfectament senyalitzades. Temps fantàstic, entre paisatges suaus de camps de conreu. Sol... i una calor més pròpia d'altres latituds més mediterrànies. Els quilòmetres van passant ràpidament: Laupen, Düdingen... Paro pel camí en un súper per comprar alguna cosa per dinar —una opció econòmica i pràctica, sobretot tenint en compte els estrictes horaris locals pel que fa als àpats, força diferents dels nostres costums.

Cap a quarts de cinc de la tarda arribo a Friburg. Temps per anar a l'alberg, dutxar-me, canviar-me, veure la ciutat, sopar... i anar a dormir cap a les nou del vespre.

■ Segon dia: de Friburg a Saanen, passant per Gruyères

Em llevo cap a dos quarts de vuit i, després d'esmorzar, surto de Friburg seguint la ruta nacional número 4. Al cap de 10 km arribo a Hauterive, l'abadia cistercenca més antiga de Suïssa. Val la pena fer-hi una petita aturada, abans de continuar la ruta en direcció a Gruyères. Paisatges de postal, camins idíl·lics, tobogans i alguna marrada, i arribada cap a dos quarts d'una a Gruyères.

El poble antic de Gruyères està situat dalt d'un turó, al costat del castell. Al peu hi ha una formatgeria de degustació, que em va semblar un xou turístic perfectament evitable. El que no és evitable, però, és la fondue de formatge que em vaig menjar. Després de dinar pujo al poble de Gruyères (tot molt turístic i car). Visito el castell, força interessant i amb una barreja d'estils propis de les diverses vicissituds històriques que ha hagut de passar.

Cap a dos quarts de tres de la tarda continuo la ruta número 9 cap a Château d'Oex. El paisatge canvia i es fa més alpi. Les carreteres, tranquil·les i idíl·liques, excepte algun petit tram que coincideix amb la general, on els cotxes i, sobretot, les motos circulen a molta velocitat. ¡Compte!

A Château d'Oex es poden començar a admirar les

construccions típiques dels xalets suïssos. També sembla que hi ha un museu etnogràfic d'interès, però l'horari restringit (de 14 a 17 h) m'impedeix de visitar-lo.

El temps és fantàstic, fa molta calor i els quilòmetres comencen a pesar. Cap a les sis de la tarda, arribo finalment a Saanen. L'alberg, que és a la sortida, és un bonic xalet suís. Allà em trobo un grup de catalans que estan fent el mateix recorregut que jo, però en cotxe! Em dutxo, sopo i a dormir.

■ Tercer dia: de Saanen a Interlaken, paisatges de postal

Igual que el dia anterior, em llevo cap a dos quarts de vuit i, després d'esmorzar, surto cap a Interlaken. El dia promet ser tan bo com l'anterior, i sortir d'hora té l'avantatge d'estalviar-te part de la calor del dia. Començo a pedalar per la ruta número 8 i, al cap de poca estona, arribo a la famosa estació d'esquí de Gstaad. ¡Es nota que hi ha peles, aquí! A partir d'ara, el camí comença a pujar de debò, per la ruta del tren panoràmic MOB. Sort que el paisatge compensa la suada.

Un cop a dalt, ¡compte!: cal deixar la carretera general i agafar la ruta cicloturista. Jo em vaig embarcar a la baixada —després de pujar tant, és una temptació—, i la vaig fer tota per la carretera general, fins a Zweisimmen. Allà vaig retrobar de nou la ruta cicloturista. Ara el camí alterna trams d'asfalt i trams de terra i rampes fortes, tot enmig del paisatge alpi. Cal circular amb precaució.

Després d'aturar-me per dinar a Erlenbach, con-

Lucerna, la capital del cantó del mateix nom, a la fi de la 5ª etapa, és un centre turístic per excel·lència.

Paisatges de postal, camins idíl·lics, tobogans i alguna marrada...

FOTOS: MIQUEL ÀNGEL AMER

De vegades, les rutes cicloturístiques utilitzen camins sense asfaltar. Aquest és el cas de la ruta nacional 9, en alguns trams entre Zweisimmen i Spiez.

tinuo cap a Spiez. La calor pica de valent, i les cantimplors es buiden ràpidament. Sort que l'aigua en aquest país és fresca i abundant. A Spiez, a tocar del llac Thuner See, començo a trobar els primers cicloturistes amb alforges des que he començat la ruta. ¡Per fi! Continuo cap a Interlaken, vorejant el llac. Hi ha força gent que s'hi banya. A la fi, arribo a Interlaken, ciutat fastigosament turística. Aprofito per comprar el que em fa falta i arribo a l'alberg de Bönigen cap a les sis de la tarda. Cal anar a dormir d'hora, ja que demà hauré de matinar per anar a la Jungfrauoch.

■ Quart dia: Jungfrauoch

Després de dues etapes alpines llargues, avui és un dia de descans, cicloturísticament parlant. Em llevo molt d'hora (quarts de sis) per agafar el primer tren cap a la Jungfrauoch. L'itinerari –segur que molts dels que em llegiu l'heu fet– és el següent: sortida d'Interlaken; pujada per Lauterbrunnen, Kleine Scheidegg i Jungfrauoch, i baixada per Grindelwald. L'obra d'enginyeria d'aquest tren de muntanya, amb el llarg túnel sota l'Eiger com a plat fort, resulta fins i tot avui dia ¡impressionant! Arribat a dalt, em trobo amb un panorama grandios sota un cel blau serè que em permet gaudir d'una visibilitat extraordinària. Em moro de ganes de pujar fins al Jungfrau

Llac de Brienz, des de la ruta nacional 9, a prop de Bönigen.

FOTO: MIQUEL ÀNGEL AMER

o el Mönch, però viatjar en bicicleta té alguns inconvenients, un dels quals és que no et permet portar tot l'equip de muntanya necessari per a una ascensió com aquesta. Tot i així, tampoc no dispo de temps per fer-la. Sí que tinc temps, però, d'anar i tornar fins al petit refugi de Mönchsjoehütte.

Retorno a Interlaken cap a les tres de la tarda, i encara em sobra temps per agafar la bicicleta i fer els 20 km escassos que hi ha fins a Brienz, on passaré la nit.

■ Cinquè dia: de Brienz a Lucerna

Tot i que és diumenge, aquesta jornada es presenta intensa i atapeïda. Em llevo, com de costum, cap a les set del matí i, després d'esmorzar, surto cap a quarts de nou en direcció al pas de Brünig, seguint la ruta número 9. Al cap de pocs quilòmetres de Brienz hi ha el museu de Ballenberg, dedicat a la casa rural suïssa. Primera sorpresa agradable del dia: resulta interessantíssim descobrir la diversitat dels hàbitats segons les diferents regions i l'ús de l'habitatge. Us recomano que no deixeu de visitar-lo.

Cap a quarts de dotze surto del museu i començo a pujar el port per la carretera general, ja que la ruta cicloturística està en mal estat i en alguns trams coincideix amb la carretera. Les rampes són dures i, a més, la carretera està plena de *motards* que corren que se les pelen, i cal extremar les precaucions. Un cop a dalt, començo a baixar ràpidament fins a Giswil, on deixo la carretera i els motoristes, i continuo per la ruta cicloturística. Per fi. El paisatge és encisador i la successió de llacs..., si l'un és bonic, l'altre encara ho és més.

Arribo a Sarnen, bonic poble de cases barroques, a l'ajuntament del qual es guarda la carta de fundació de la Confederació. Continuo fins a Alpnachstad, on deixo la bici per pujar el mont Pilatus amb un tren cremallera amb un pendent del 48 %. A dalt, els núvols baixos m'impedeixen de gaudir plenament del panorama que s'hi ha de veure. Sí que puc fruit, almenys, d'un parell de músics que toquen el corn alpi.

Informació d'interès

L'ITINERARI ELEGIT

Tal com podeu veure en el croquis, les nou rutes elegides cobreixen gran part del territori suís. Algunes resulten assequibles, com ara la ruta del Rin o la del Mittelland; fins i tot per fer-les amb tota la família. D'altres, però, com ara la ruta dels llacs i, sobretot, la ruta del panorama alpí, estan restringides a cicloturistes bregats, ja que els desnivells són importants. Per tant, tothom pot trobar l'itinerari que s'adapti millor a les seves inquietuds i característiques personals.

En el meu cas, a l'hora d'elegir la ruta, vaig intentar buscar un itinerari que unís el major nombre possible de punts d'interès del país i que em permetés conèixer Suïssa al màxim durant una setmana escassa de temps. A partir d'aquí, vaig idear un recorregut que combinava les rutes 4 i 9: començava a Berna i, després d'endinsar-se per les regions francòfones de Friburg i Gruyères, continuava per Interlaken, Lucerna i Zug, i acabava a Zuric.

EL VIATGE

Per anar a Suïssa des de Catalunya, si no voleu utilitzar el vehicle propi teniu de dues opcions: tren o avió. L'avió és més ràpid, més còmode, permet transportar la bicicleta sense cap impediment i no resulta excessivament car. Per contra, el tren (un Talgo nocturn) et permet estalviar-te una nit d'hotel i et deixa al centre de les ciutats. A més, al viatge d'anada el pots agafar en una ciutat i a la tornada, en una altra de diferent; d'aquesta manera es poden fer rutes no circulars. En el meu cas, aquest aspecte resultava decisiu, per això vaig decidir-me a viatjar en tren.

Dia D, hora H, arribo a l'estació de Sants amb temps suficient. Decideixo posar la bicicleta dins d'una bossa especial, ja que la meua experiència em diu que puc tenir problemes per transportar-la dins del tren. Efectivament, l'«amable» interventor em recorda que «este tren no permet el transporte de bicicletas, ya que no hay espacio para ello» i que si vull portar-la havia d'haver reservat «un compartimento completo de cuatro camas» (es veu que la bicicleta —pobreta ella— ha de pagar com si ocupés la plaça de tres persones). En fi, després d'un estira-i-arroña, l'interventor decideix deixar-me posar la bici dins del furgó generador, que és un espai d'accés restringit al personal on hi ha el grup electrogen del tren i lloc suficient per a una, dues, tres i més bicicletes. Impresentable. I encara els he de donar les gràcies pel favor. Quina diferència amb els trens suïssos de la CFF, on tots els trens, o gairebé tots, disposen d'espais reservats per a esquís i bicicletes, i el personal en facilita l'ús. La Renfe n'hauria de prendre nota i equipar els trens de llarg recorregut amb furgons per a objectes voluminosos. ¡No n'aprendran mai!

Al llarg de totes les rutes nacionals cicloturístiques s'han situat, estratègicament, punts d'informació de cada zona.

FOTO: MIQUEL ÀNGEL AMER

Ja són les cinc quan baixo de nou a Alpnachstad. Agafo la bicicleta cap a Lucerna, vorejant el llac dels Quatre Cantons. Un cop al centre de la ciutat, cal localitzar l'alberg, que és als afores. Després d'un dia tan intens, tinc ganes de reposar i recuperar forces per a l'endemà.

■ Sisè dia: de Lucerna a Zug

Em llevo a l'hora de sempre, esmorzo i deixo la bici i l'equipatge a l'alberg. Em desplaço a peu fins al centre de la ciutat per visitar-la: el pont vell, l'església dels jesuïtes, les muralles... Probablement és la ciutat suïssa més bonica de les que conec. No deixo de veure el museu del transport, el més visitat del país.

Torno a l'alberg després de dinar, agafo la bici i marxo cap a Zug sota una forta calor. Des que sóc en aquest país no conec la pluja. Arribo cap a les sis i, després de la dutxa, visito la ciutat, que em sorprèn agradablement. És l'última nit d'aquesta ruta, sobra pressupost i decideixo sopar bé. Demà aniré a Zuric.

■ Setè dia: de Zug a Zuric

Malgrat que la distància entre ambdues ciutats és curta (30 km aproximadament), decideixo agafar el tren. És l'últim dia, i el vull aprofitar per veure bé la ciutat. A més, els voltants de Zuric, ciutat força industrial, no resulten especialment atractius per ser recorreguts a cop de pedal.

Arribat a Zuric, deixo la bici a l'aparcament vigilat, que és a tocar de l'estació, i visito la ciutat a peu, començant per l'interessantíssim museu nacional suís. Segueixo la visita pels molls i la catedral i faig les compres de rigor per als familiars... Després de sis dies de sol i calor, el cel, força ennuvolat i gris, amenaça pluja.

Són les set de la tarda, i és l'hora d'agafar el tren de tornada a Barcelona. L'interventor de la Renfe em diu que «este tren no accepta bicicletes...» Quan el tren surt de l'estació, comença a ploure. Me n'adono de com n'he estat, d'afortunat. I amb la satisfacció de l'èxit d'una ruta plenament reeixida, de ben segur que aquesta nit m'adormiré somiant de tornar-hi ben aviat.

QUATRE VEGETALS BÀSICS DEL TITICACA

Text i fotos: **Rafael Battestini**

El Titicaca és el llac navegable més alt del planeta (3.812 m) i el més gran de l'Amèrica del Sud; a més, té una extensió de 10.000 km², l'equivalent a un terç de Catalunya, i profunditats que assoleixen els 200 m, amb una mitjana superior als 50 m.

Representa un curiós fenomen geològic, ja que es tracta d'un tros de mar elevat junt a les terres que el voregen, quan es varen formar els Andes.

Les seves aigües són salobres i hi ha animals marins, com cavallets de mar.

A l'entorn, s'hi ha format un microclima que barreja elements propis de l'alta muntanya i de la vora del mar, per l'alçada, que determina una forta insolació diürna –més potent per la proximitat a l'Equador–, fred de nit, sequera relativa i vents gelats, amb temperatures diferencials atenuades per l'acció de l'enorme massa d'aigua.

Hi ha algunes illes, entre les quals destaquen Isla del Sol, Isla de la Luna i Taxila, a més d'unes curioses illes flotants fetes artificialment amb *totora* pels indis uru.

El Titicaca està repartit políticament entre dos estats andins: Perú i Bolívia. A més dels uru, que, en petit nombre, habiten en el mateix llac, hi ha les importants ètnies dels aimara i els quítxua, que viuen a terra ferma.

El nom de Titicaca ('la roca del puma') ve d'un temple preincaic, al cim d'Isla del Sol; del llac del temple de Titicaca es passa a llac Titicaca.

El microclima del Titicaca ha determinat l'existència de quatre vegetals autòctons força importants, que són la *papa*, la *totora*, la *quinua* i la *muña*. La *papa* i la *quinua* es conreen des de fa uns mil anys abans de la nostra era; la *totora* i la *muña* hi creixen de manera salvatge.

COM HI PODEM ANAR

Al Titicaca, s'hi pot anar pel Perú; des de Lima, en avió, fins a Arequipa o a Cuzco. Des d'Arequipa es va a Puno, per carretera; des de Cuzco un tren ens porta, també, a Puno, la ciutat on José de Acosta, el 1790, féu la primera descripció del mal de muntanya, que ell presentà com a *soroche* o *malaltia de la puna*.

La part peruana del Titicaca és la més gran: podem navegar-hi per conèixer l'illa de Taxila, amb les ruïnes preincaiques i les illes flotants dels uru.

La banda boliviana s'ha de visitar des de La Paz, amb un vol internacional fins a Santa Cruz de la Sierra i un vol local fins a El Alto-La Paz.

Per carretera, i amb un ferri, es va a Copacabana, lloc ideal per navegar cap a Isla de la Luna i Isla del Sol, amb ruïnes preincaiques i incaiques, junt a la curiosa font de l'eterna joventut.

La papa

La *papa* –la nostra patata– és el tubèrcul de solanàcies que fou conreada pels aimara de la civilització preincaica de Tiwanaku, nascuda en torn del temple ciutat de Tiahuanaco i estesa a tota l'àrea del Titicaca.

Es conreava en terrasses, encara visibles, amb un discret pendent de la muntanya cap al mur de contenció horitzontal, que presentaven una ondulació, similar a una teulada. Aquestes terrasses evitaven inundacions causades per les plujes sobtades i permetien retenir la humitat del sòl durant els períodes de sequera.

Actualment la patata, amb un cultiu estès a tot el planeta, representa la segona font d'aliments de l'es-

*A dalt: vista del llac Titicaca, situat entre Perú i Bolívia, a l'altiplà andí.
A baix: llames a Isla del Sol.*

pècie humana. La història de la introducció de la patata a Europa és molt curiosa. El 1534, després de la destrucció de l'imperi dels inques, per Pizarro, la *papa* fou introduïda a la Península. El 1588 ja s'havia anat estenent, primer per Àustria, on fou cultivada pel botànic Clusius, i després per Alemanya, Suïssa, l'est de França i Anglaterra. Al principi s'utilitzava tan sols com a farratge per als animals; no va ser fins al final del segle XVIII que el botànic francès Parmentier va demostrar les seves qualitats per a la nutrició humana. A Catalunya fou introduïda el 1780, a Collsacabra, al Berguedà, al Maresme i al Vallès; hi destaca la famosa varietat coneguda amb el nom de *patata del bufet*. Curiosament, a l'Amèrica de Sud, bressol de la *papa*, la patata ha quedat arraconada, com a aliment per a l'ésser humà, pel panís, el blat i la soja.

Actualment es produeixen uns 350 milions de tones de patata l'any. Els principals productors són Rússia (un 40 % de la producció mundial) i Polònia. En ambdós països fou introduïda com a conseqüència de les guerres napoleòniques. L'aliment de la patata, la fècula, es condensa en grànuls, que contenen un 0,2 % de lípids, un 2 % de pròtids, entre un 75 i un 80 % d'aigua, vitamina C i midó. 100 g de patata cuïta aporten entre 70 i 80 calories. La fulla de la patatera conté un alcaloide tòxic, la solanina.

A dalt: *Isla del Sol*, terrasses on es conreen papas.

A baix: *la isla de Taxila*, terrasses on es conreen patates.

La totora

Es tracta d'una canya d'aigua que creix a les lleres del Titicaca, als marges coberts d'aigua a poca profunditat. La *totora* serveix per a tot. La polpa és comestible per a l'ésser humà.

Quan encara és tendra serveix de farratge per als animals (camèlids —com ara les llaques—, ovins o bovins). En assecar-se, mentre encara conserva certa flexibili-

tat, és un bon material per fer estores, cistelleria, cases, illes flotants dels uru i canoes. Recordem que la famosa Kon Tiki, d'en Heyderal, era de *totora*. Com a dada curiosa, i tal volta per confirmar el lligam entre ambdues civilitzacions —salvant les distàncies—, hi ha *totora* al fons dels volcans Orongo i Ranu Kau de l'illa de Pasqua.

La quinua

És un dels cereals més rics en proteïnes. La planta és un bon xic rabassuda i té unes espigues petites i uns grans que recorden el mill. La *quinua* es presenta com una tapioca. Es pot utilitzar en gran nombre de plats; potser el més característic és la sopa andina, barrejada amb verdures, ideal per vèncer la desgana i la deshidratació pròpies de les grans altures. Molt emprat per les poblacions andines, està injustament infravalorada a la resta del planeta; possiblement, per la seva reacció a condicions ambientals extremes (hipòxia i sequedat), que no la fa apta per a cultius monopolístics, com ho seria, per exemple, la soja, que requereix adobs i plaguicides especialitzats i pot ser monopolitzada per unes multinacionals àvides i sense gaires escrúpols ètics. És interessant recordar que la *quinua* fou un dels ingredients del banquet de noces de l'exjugador blaugrana Iñaki Urdangarín.

La muña

Es tracta d'una planta aromàtica que, igual que la *totora*, només creix als marges del llac Titicaca, però, a diferència de la *totora*, ho fa en terra ferma. Darrerament la *muña* s'ha popularitzat com a «oxigen» dels inques, ja que el fan servir per combatre els efectes del mal de muntanya. De fet, els Qolla, xamans de l'àrea del Titicaca, empren la *muña* per guarir el *soroche*. La *muña* és un poliol silvestre (*Tenckium polium*), una labiàcia, com la menta o l'orenga, rica en alcohol aromàtics, similars al mentol. Forma part de la rica farmacopea dels Callawaya, considerats hereus de la civilització de Tiwanaku. Localment se l'anomena *amaykkoa*, en llengua aimara, i *aya muña*, en llengua quítxua. Fou citada ja per Garcilaso de la Vega, *el Inca*, en els *Comentarios reales*, en què parlava amb gran respecte de les tècniques de guarició dels Qolla, andins. El pare Bernabé Cobo, en la *Historia del Nuevo Mundo*, confirmava les opinions de Garcilaso de la Vega. El 1889 Belisario Díaz Romero va escriure la *Recopilación de la farmacopea Callawaya*. I el 1992 l'antropòleg Enrique Oblitas Poblete va fer una interessant recopilació titulada *Plantas medicinales de Bolivia. Farmacopea Callawaya* i hi podem trobar informacions com aquesta: «majadas las hojas con vino y arropo» i pres per via oral «calma los dolores de estómago, mareos vómitos y soroche»; a més ens diu també que és «abortivo». Recordem que la infusió

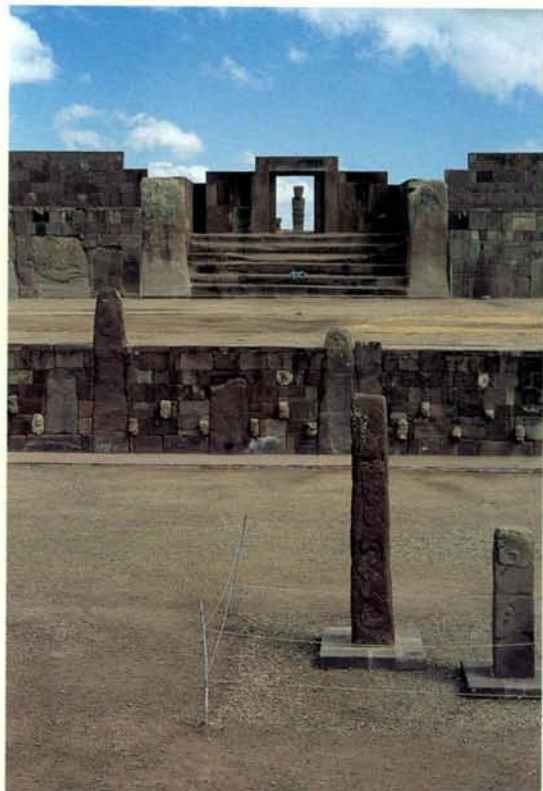
Bibliografia general

ACOSTA, J. de. *Historia natural y moral de las Indias Occidentales*. Sevilla, 1790.

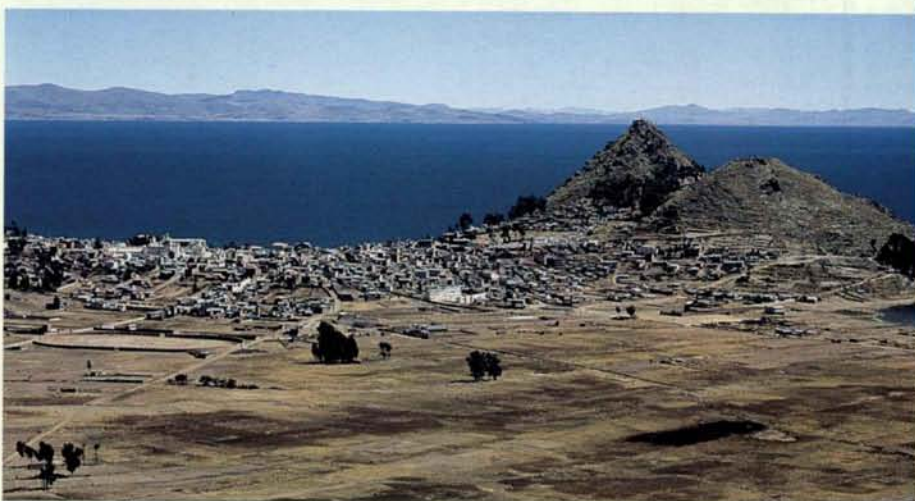
Gran Enciclopèdia Catalana. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1999.

OBLITAS POBLETE, E. *Plantas medicinales en Bolivia. Farmacopea Callawaya*. Cochabamba – La Paz: Los Amigos del Libro, 1992.

SWERDLOW, J. L. *Nature's Medicine*. Washington DC: National Geographic, 2000.

A l'esquerra: temple de Tiahuanaco.
A la dreta: església colonial, al Puno.

A dalt: ruïnes de la civilització de Tiahuanaco, a Taxila.
A baix: illa flotant de totora, dels uru.

de qualsevol poliol és carminativa (redueix gasos gastrointestinals), antiespasmòdica i analgèsica. Els alcohols volàtils de la *muña* tenen una acció broncodilatadora quan es respiren profundament.

Actualment s'estan revalorant moltes de les medecines autòctones i potser seria interessant estudiar els efectes dels alcohols aromàtics propis del *Tencrium polium*, la *muña*, en casos d'asma i malalties broncopulmonars obstructives. Per ara, les accions beneficioses de la *muña* quedaran limitades als visitants del llac Titicaca que tinguin dificultats respiratòries per hipòxia i vulguin emprar l'oxigen dels inques.

Líbia, el gran desert de sorra

Text i fotos: **Francesc Raventós**

La natura té molts vessants. És d'una bellesa i varietat impressionants. Nosaltres estem molt acostumats a veure la natura a través de les muntanyes, dels rius, dels boscos o de la neu. Però la natura va molt més enllà. Són molts encara els seus aspectes poc coneguts i malauradament encara són pocs els que en gaudeixen. Aquest és el cas del desert, que molts assimilen com un espai erm, esquerp, monòton i sense vida, i per tant sense cap tipus d'interès, quan en realitat és al contrari. Qui ha entrat en la seva profunditat, qui ha entès la variada relació de la natura amb l'home, qui ha descobert els seus secrets, queda encisat i captivat per la seva bellesa i varietat, i pels seus atributs: immensitat dels espais, puresa del cel, nits estelades, multiplicitat de formes i colors que ens ofereix constantment i, també, pels rastres de la història de l'home, la flora i la fauna.

COMENÇA LA TRAVESSA

El punt de sortida es Jālū, que es troba a uns 400 km al sud de Bengasi. Per carretera s'arriba fins al poble de Jakharrad, on comença realment la travessa. S'inicia amb una plana molt sorrosa que mica a mica es va enlairant i en la qual van apareixent, com a barreres, cadenes de dunes que cal travessar; al principi són poc altes i no presenten cap dificultat, però gradualment es van elevat i complicant, encara que no gaire; només hi ha dos o tres llocs en què el pas sí que es complica una mica. Els primers 170 km de sorra i dunes els fem amb força rapidesa. Els diferents colors de la sorra, la llum, la sinuositat del paisatge de dunes i un bri de dificultat són els ingredients del plaer d'aquesta etapa. Segueix, després, una immensa plana de reg —sòl cobert de pedra petita, propi del desert— molt agradable per a la conducció, ja que permet agafar una velocitat de gairebé 100 km/h. És com una autopista de canals infinits completament buida i tota per a nosaltres. Aquí, al plaer abans descrit, s'hi suma la infinitud de la plana, la velocitat creixent, la pols que aixe-

quem... Tot plegat permet fer unes fotografies que ens deixen bocabadats. Però la felicitat mai no és completa; estem avançant pel llit del que fa milers d'anys va ser un riu immens, ara totalment eixut, i de tant en tant ens trobem de cop amb algun reguerol transversal que, després d'una bona sotragada, ens fa volar... Seguim així fins a arribar a una de les fites del viatge, el punt cartogràfic 26° 42,90' N, 24° 01,40' E, que trobem amb facilitat gràcies al GPS. En aquest punt es troben les restes de l'avió *Lady be good*, un bombarder americà *Liberator B24* que durant la Segona Guerra Mundial va ser tocat en un atac sobre Itàlia (1943), de manera que el sistema d'orientació li va fallar i, pensant que es trobava sobre el mar, va fer un aterratge forçós. L'avió va ser trobat per casualitat quinze anys després per uns prospectors petrolers, però no hi havia cap rastre de la tripulació. No va ser fins l'any 1960 que uns altres buscadors de petroli, a 110 km al nord d'on va caure l'avió, hi van trobar els cadàvers momificats de cinc dels nou tripulants. Posteriorment s'han trobat tres tripulants més en diversos indrets, però

encara n'hi ha un que no ha aparegut. El drama estava servit. Vam constatar un cop més la crueltat de tota guerra i els drames humans que en deriven.

A partir d'aquí, les referències ens portaven a dirigir-nos a l'est, cap a la frontera egípcia. En l'època colonial, des d'algun despatx de Londres, es va traçar la ratlla de separació dels dos països, fent-la passar exactament pel meridià 25°. Però en preparar el viatge i analitzant a fons les fotos fetes per via satèl·lit i els mapes russos —els únics vàlids que hi ha d'aquesta zona—, vam veure que anant directament cap al sud, a través de les muntanyes i seguint la llera del que suposem que era la continuació del riu mil·lenari, segurament trobaríem una sortida. No teníem cap certesa que es pogués passar per aquestes muntanyes i roques. Ens va picar la curiositat i ens vam venir les ganes d'aventura. Després d'una anàlisi a fons i d'una «reflexió responsable», vàrem decidir de provar-ho. No solament hi vam poder passar sense dificultat sinó que, un cop superada la part presumiblement més complicada, vam descobrir un paisatge d'una bellesa infinita: una nova plana sense límit de sorra dura de color vermellós envoltada de singulars banyons volcànics, de roca volcànica negra. ¡Simplement espectacular! Per si no fos prou, com que era l'hora del capvespre i el sol estava caient, el joc de colors del cel blau rogent, de la terra vermellosa i dels banyons il·luminats..., tot plegat, va resultar un dels paisatges més bonics de tot el trajecte. En alguns aspectes recordava el Tassili d'Algèria, o l'Akakus. Ja ha passat temps des d'aquest moment màgic, però encara n'estic enamorat.

A partir d'aquí s'acabava el mar de sorra. El nostre pla inicial era anar directament a El-Kufra a carregar gasoil, comprar aigua, pa i fruita, i fer les reparacions obligades dels vehicles —pneumàtics rebentats, amortidors trencats, soldadures de peces del xassís, etc.— per continuar després cap al sud de Líbia a Al Awaynat, just a la frontera d'Egipte i del Sudan. Però anàvem tan bé de temps i de bon rotllo que, un cop fet un càlcul ràpid del gasoil, de l'aigua i de les provisions que ens quedaven, vam decidir continuar el viatge sense passar per El-Kufra.

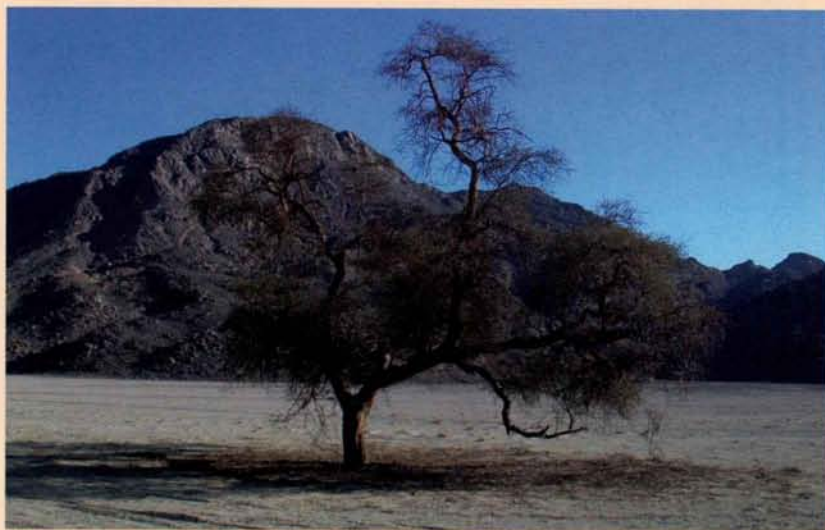
El trajecte va transcórrer entre zones pedregoses una mica pesades i algunes cadenes de dunes que calia travessar però que intentàvem evitar fent marra-des, ja que ens feia mandra haver d'inflar i de desinflar constantment els pneumàtics segons que hagués-

sim de passar per trossos de sorra o de pedra. Per «navegar» millor per la sorra cal dur els pneumàtics a una pressió molt baixa (fins a 1,2 kg, per exemple), així, en eixamplar-se, s'enfonsen menys; però si la pressió és massa baixa (l) hi ha el perill que el pneumàtic salti de la llanta. En canvi, en terreny pedregós, cal dur la pressió molt alta, a l'entorn de 3 kg, de manera que, en estar el pneumàtic molt endurit, les pedres rebotin, evitant que es rebenti la roda. Inflar i desinflar excessivament, a part de ser pesat, suposa una gran pèrdua d'hores de llum solar, que són necessàries per poder treure un bon rendiment al dia.

El fet és que vam anar fent camí i vam passar per alguns indrets també força espectaculars, com ara un gran cercle de roques sense cap sortida que, il·luminat per raigs de sol caient, ens va impressionar novament. Un cop més, una inenarrable combinació de cel, terra, solitud, silenci i immensitat, ens va fer sentir —sense ser-ho— poetes i filòsofs. Aquesta nova visió tan esplèndida de la natura ens eleva l'esperit, ens fa sentir sublimats, ens deixa sense paraules, ens fa preguntar-nos ¿qui és el creador de tanta bellesa? o ¿com és que som tan afortunats de poder gaudir d'una natura tan generosa?

El viatge, però, continua. Ens vam trobar ja a les portes del Karkous Driss i Ibrāhīm, molt a prop d'Al Awaynat. És un bloc immens de roques aïllades que sobresurt al mig de la plana. En el seu cor amaga un gran tresor. Aquest immens sistema de banyons conté

Una inenarrable combinació de cel, terra, solitud, silenci i immensitat, ens va fer sentir —sense ser-ho— poetes i filòsofs.

LA RUTA DE L'EXPEDICIÓ

L'expedició estava formada per cinc cotxes 4 x 4. Vam sortir de **Barcelona**, en direcció a **Marsella**, on vàrem embarcar per anar cap a **Tunísia**, país que vàrem travessar ràpidament de dalt a baix fins a arribar a la frontera de Líbia, a **Ra's-Adjir**. Des d'aquí vam anar a l'aeroport de **Tripoli**, on vam recollir el Carles i el Juanjo, que es van incorporar a l'expedició. Després, seguint la costa sud del Mediterrani, vam marxar cap a **Ajdābiya**, des d'on vam baixar fins a **Jālū**, punt de partida de la travessa del gran mar de sorra. L'objectiu era arribar fins a **Al Awaynat**, al sud de Líbia, frontera amb Egipte i el Sudan. Després, ja de tornada,

vam pujar cap a **El-Kufra** i, en direcció oest, travessant el desert de **Rabiana**, vam visitar novament l'impressionant volcà **Waw en Nāmūs**. Des del volcà, i en direcció NN, vam marxar cap a l'aeroport de **Tripoli**, on es va quedar la meitat de l'expedició que tenia més pressa per tornar. Un cop a la frontera de **Ra's-Adjir**, vam anar cap a **Tunis**, després **Marsella** i, finalment, sans i estalvis, arribàrem a **Barcelona**. En total vam fer 8.000 km, dels quals gairebé 3.000 són totalment «natura» a través: planes, muntanyes, valls amb rius secs, deserts i dunes.

Detall de les pintures rupestres que daten del 9.000 aC, a Karkous Driss.

Una immensa plana de sorra dura, de color rogenc, envoltada de singulars muntanyes.

en l'interior dues valls, tancades, que es comuniquen. Aquestes valls servien de refugi als pobles primitius i, posteriorment, de lloc de pastura de camells o de cabres. Avui, però, està gairebé tot sec. Els pocs brins d'herba que hi veiem són el primer senyal de vegetació després d'haver fet 1.200 km. Una curiositat són les acàcies que hi ha: per protegir-se de la fam del bestiar, segreguen una mena de resina que fa que semblin acabades de regar. És en aquestes valls, també, on hi ha el gran tresor de les pintures rupestres datades del 9.000 aC. Són plenament a la intempèrie o mig colgades per la sorra i, malgrat tot, encara es troben en un estat relativament bo. La quantitat de pintures que hi ha és impressionant. Abans de la desertització, aquest devia ser un centre humà important. En aquesta època, el desert era una sabana amb rius i una rica flora i fauna. A part d'una bona vegetació, hi vivien elefants, lleons, girafes, hipopòtams..., tal com mostren les pintures i els gravats. I aquí ens preguntem sobre un nou misteri: ¿què va passar ara fa 4.000 anys, període en què, segons estimen els investigadors, es va iniciar la desertització d'aquest territoris en aquells temps tan ufanosos? Davant aquestes realitats i aquests misteris, que ens van deixar novament impressionats, no solament ens van fer sentir-nos com a poetes, sinó que ens vam sentir història.

Cal tornar un altre cop a la realitat i seguir el viatge. Ara tenim, però, una bona decepció. Quan vam arribar a l'esperat Al Awaynat, vam constatar que es tracta només d'un lloc fronterer sense poble i sense cap servei. Per acabar-ho d'adobar, hi havia un campament militar en què, sorpresos per la nostra presència, ens van demanar els passaports i ens van retenir una bona estona, fins que van confirmar que érem gent de pau. Mig matí perdut i contra el que és usual: males maneres. A sobre, necessitàvem gasolina i no hi havia cap benzinera. Aleshores un militar ens va oferir gasoil d'amagatotis a un preu desorbitat. No era pels diners —per a nosaltres no era cap xifra desorbitada—, sinó que no podíem acceptar aquell abús o xantatge que ens estava fent. Així que vam decidir salvar la nostra «dignitat» i continuar el viatge sense carregar benzina. Era una qüestió de principis... Tot i que, quan més tard vam començar a quedar-nos sense carburant, vam penedir-nos de la nostra puresa de principis.

La millor ruta de tornada cap a El-Kufra és la ruta dels camells. Els camellers durant el dia es guien pel sol, i durant la nit, per les estrelles. Coneixen bé el territori i esquiven les muntanyes. Evidentment és millor que la línia recta que marquen els GPS. Realment cal inclinar-se amb admiració davant d'aquesta cultura mil·lenària per la seva manera d'orientar-se mitjançant el sol i les estrelles, que es transmet, a més, de generació en generació. Per fer la nostra ruta, només calia seguir els milers de petjades i els centenars d'esquelets de camells que trobàvem pel camí. Són camells que porten del Sudan, en grups molt nombrosos, cap als mercats de Líbia (un llarg trajecte de 1.000 km) i, com que durant tot el camí no hi ha aigua, ni herba, se'ls va alimentant gràcies als camions que porten farratge i aigua. Si el camió es retarda massa, en arribar es troba amb un cementiri de camells. Mai no havíem vist tanta desferia d'animals.

OBJECTIU: L'OASI D'EL-KUFRA

El proper objectiu era arribar als oasis d'El-Kufra, per seguir el viatge. Era un pas obligat en la ruta del Sudan cap al nord. A El-Kufra es dona una de tantes paradoxes de la natura: en l'època terciària era un mar i ara és gairebé sinònim de sequera extrema. ¡Només hi plou cada 25 anys!

EL DESERT LIBI

¿Com podem descriure, doncs, la travessa feta pel gran desert de sorra o desert libí, amb tota la seva immensitat i tot el que significa? Primer cal situar-lo en el mapa, veure com és i on es troba. Es tracta d'un desert de 400 km d'ample i 700 km de llarg compartit per Líbia i Egipte. Es troba entre els paral·lels 24° i 18° de l'hemisferi nord. És una barreira natural que separa els dos països –especialment les dunes del cantó egipci, conjunt de cadenes ininterrompudes amb dunes de 70 a 80 m. Més cap al sud, deixa de ser desert sorros i arriba fins al Txad amb unes característiques morfològiques diferents.

LÍBIA: UN PAÍS POC CONEGUT

Líbia es un país d'1.800.000 km²; és a dir, tres vegades i mitja més gran que Espanya. El 90 % del país és desèrtic. Té una població de 5.000.000 d'habitants i, per tant, una densitat per km² baixíssima. L'idioma és l'àrab. La religió, l'islam. En general, són molt practicants, fet que fomenta el govern construïnt mesquites arreu. El 95 % dels ingressos econòmics procedeixen de l'exportació de petroli i gas. La gent es caracteritza per la seva amabilitat. Malgrat que només parlen àrab, la comunicació no és impossible, i acabes admirant la seva senzillesa, generositat i simpatia.

És una ciutat carregada d'història. Els *tubus* eren el poble originari de la regió fins que, a partir del 1730, els àrabs procedents del nord van anar envaint aquest territori, van expulsar els *tubus* i els van enviar a la regió del Tibesti. Posteriorment, El-Kufra va jugar un gran paper en l'orde fonamentalista dels senussis.

L'any 1837 Muhammad ibn'Alī al-Sanūsī, algerià, s'instal·là a l'antiga Cirene i va crear una secta musulmana molt xenòfoba, i molt contrària a tot signe de penetració europea. Va convertir El-Kufra en la capital i hi va crear una administració i una milícia potent que va acabar ocupant un gran territori. Fou una època de prosperitat (agricultura, comerç, mercat d'esclaus...). A mida que es va anar produint la invasió colonial, lluitaren contra els francesos, els anglesos i els italians. Varen ser poderosos fins al 1917, però a partir d'aquesta data van ser vençuts pels anglesos en algunes batalles a Egipte i van entrar en una etapa de decadència. Encara avui, però, tenen seguidors fanàtics de l'islam.

La història va seguir amb l'ocupació de Líbia per part d'Itàlia, que l'any 1911 van envair Líbia tot aprofitant-se de la decadència turca. Les revoltes àrabs del 1914 va fer que la presència italiana quedés reduïda a algunes ciutats costaneres. Després de la Primera Guerra Mundial, Itàlia va iniciar la reconquesta de Tripolitània i del Fezzān i, més tard, de la Cirenaica, on els àrabs, especialment els nòmades, van oferir molta resistència. L'any 1931 els italians van imposar als senussis una tria entre la submissió completa o bé l'extermini. En negar-s'hi, els italians ocuparen El-Kufra amb força violència. La crueltat dels fets i la forma de conquerir la ciutat denigren l'espècie humana. Un sol exemple de la «pacificació» del país és el que va arribar a fer el general italià Graziani: va tancar 80.000 nòmades i tot el seu bestiar en camps de concentració, on no hi havia gairebé res per poder-hi subsistir. El resultat va ser una autèntica massacre, que va generar un gran odi. Després va esclatar la Segona Guerra Mun-

dial, i els fets coneguts per tothom: Rommel, Montgomery, Tubruq, Al Almain...

El viatge va continuar. Vàrem veure altres coses interessants, com ara el desert de Rabiana o el fantàstic volcà del Waw en Nāmūs, però ho deixarem aquí.

CONCLUSIÓ

Hem fet un cop més una llarga travessa, però mai no havíem fet un trajecte tan desèrtic com el d'aquesta vegada. Van ser un total de 1.200 km seguits sense trobar ni un ésser vivent, ja fos persona o animal. Una soledat infinita! Aquest cop, ha estat menys difícil que en altres ocasions. Recordem encara amb temor les grans dificultats de la travessa feta, amb èxit, per l'inaccessible desert del Murzūq. És una travessa molt recomanable, ja que és magnífica, diversa, completa i no té gaires complicacions. El més rellevant: la seva immensitat, el paisatge, les pintures prehistòriques, la llum i els colors. Ara diem prou a Líbia. Ja «la coneixem molt». ¿Quines seran les properes fites? ¿Gilf el Kebīr a Egipte? ¿Mauritània? ¿Qui sap? El més important és que estem contents i il·lusionats. Una bona paella de tant en tant, ben regada amb vi de la terra, manté la cohesió del grup, cosa que permet recrear amb goig el passat i fruit també pensant en les noves fites del futur.

Per acabar, una recomanació: si no heu anat mai al desert, aneu-hi. ¡Descobriu aquesta passió! Ara bé, cal que hi aneu preparats i ben equipats, i amb algú que tingui experiència en aquest tipus de travesses. No us en penedireu. ¡Que tingueu molt bon viatge!

UN GRUP AMB UNA PASSIÓ CADA COP MÉS PROFUNDA

Aquest cop el grup era de 10 persones, que ja havíem fet juntes alguns deserts com Algèria, el Marroc, Líbia, Mauritània i Senegal. Tots plegats acumulem 70 o 80 viatges d'aquest tipus. Frank Adam, Francesc, Marc i Xavier Raventós, Jordi Riba, Carles i Juanjo Santaolalla, Aran i Manel Sol i Anna Volckaert, l'única que s'estrenava i que tenia una mica de por per tot el que li havíem anat explicant sobre la duresa del viatge. Després del viatge, però, ens va dir que no n'hi havia per a tant. Com es pot veure, no es va arronsar.

De Vilafranca del Penedès a Sant Magí de Brufaganya

A peu per camins de plana i muntanya

Text i fotos: **Fèlix Masachs i Suriol**

Fa uns anys, tot fullejant antics butlletins del Centre Excursionista de Catalunya, concretament el número 231, que correspon a l'abril de l'any 1914, em va cridar l'atenció l'article d'Eduard Vidal sobre una excursió per les serres de Brufaganya, Queralt i Miralles. En aquest article en Vidal diu que al santuari de Sant Magí, s'hi pot anar a peu des de Vilafranca, on s'arriba en un tren procedent de Barcelona. Aquesta és la part de la descripció que desperta el meu interès, l'anada de Vilafranca a Sant Magí, que, segons en Vidal, es fa en set hores i mitja fent parada a Pontons per dinar. Poca cosa més esmenta de dita caminada, ja que el motiu principal de l'escrit està centrat en les serres de Brufaganya, Queralt i Miralles.

És per aquest motiu que em vaig proposar de trobar un camí, tan atractiu com fos possible, des del punt de vista excursionista, que enllacés Vilafranca amb Sant Magí. També em consta que el dia de l'aplec de Sant Magí, el 19 d'agost, feien aquesta caminada en romiatge antics membres del Grup Excursionista del Penedès (1921) del Centre Excursionista Vilafranquí (1922-1939). De tornada, en carro, s'emportaven aigua de les fonts de Sant

Magí, que, segons deien, tenia propietats miraculoses i es repartia entre els feligresos. A Vilafranca hi havia molta devoció envers el sant anacoreta; fins i tot hi tenien una capella dedicada al seu culte. El dia de la festivitat del sant, el 19 d'agost, s'hi vestia un encanyissat i repartien galetes i aigua de Sant Magí entre els feligresos. Es va enderrocar, però, l'any 1970, fruit de la febre urbanística. Actualment només hi queda la font de Sant Magí, al capdamunt de la rambla de Nostra Senyora, que ens recorda el lloc on era situada.

Masia agrícola ramadera de Can Soler de Roset.

El santuari de Sant Magí de Brufaganya

El santuari de Sant Magí de Brufaganya, situat a 760 m d'altitud, està dedicat a l'anacoreta que, segons la tradició, fou martiritzat i enterrat en aquest lloc (segle III), on posteriorment es bastí l'església. A la dreta de la façana de l'església es troba la casa de Sant Magí, que fou convent dels frares dominicans; i a

l'esquerra, l'hostal i l'albergueria. Vora el santuari, a partir del segle XVI, s'hi bastiren diverses ermites, algunes excavades a la roca: la de la Mare de Déu de la Salut, la de Sant Domènec, la dels Apòstols i la de Sant Magí de Mitja Costa. Sota el santuari, s'hi troben les fonts. Es diu que sant Magí les féu brollar amb un cop de bastó, per donar de veure als soldats que el tenien pres. Aquesta aigua és molt fluixa —«que no cou ni molt», diu la dita—, però es considera miraculosa. Hom hi bastí al seu costat un petit hospital per atendre els malalts. Damunt de les font, s'hi construí, el 1562, un petit oratori que, posteriorment, fou ampliat. A aquesta font, hi venien a cercar aigua en romiatge diverses poblacions, com Barcelona, Vilafranca, Igualada, Manresa i, sobretot, Cervera i Tarragona, que tenen el sant de copatró i celebren una bona festa. Damunt del santuari, sota el cingle, hi ha una cavitat natural coneguda com la cova de Sant Magí on, segons la tradició, el sant hi va viure trenta anys i era alimentat pels àngels.

L'itinerari

Aquesta llarga caminada té dues parts ben diferenciades. La primera, més planera, va des de Vilafranca del Penedès fins a Torrelles de Foix, travessant d'est a oest la plana penedesenca. El paisatge predominant és el del cultiu intensiu de la vinya. La segona part, que és més muntanyosa i, per tant, més variada, la farem seguint un camí ramader dels més transitats de la comarca en temps passats. Pujarem fins a Sant Joan de la Muntanya i Mas Fonoll, on trobarem bones vistes i dilatades panoràmiques. Creuarem la plana Matània, passarem pel coll de la Rimbalda i per l'Hostalet del Lladre, pujarem al coll del Llop i acabarem baixant a Sant Magí de Brufaganya.

0.00. Comencem aquesta llarga caminada davant de la piscina de la zona esportiva de Vilafranca del Penedès. Anirem pel camí carreter que, en direcció NW, va a Pacs del Penedès; és el camí vell de Sant Martí Sarroca.

25 min. Arribem al barri de l'Agrícola de Pacs, travessem per un pont la riera de Llitrà i girem pel primer camí a l'esquerra, que està enquitranat; és el camí del barri de la Serra. Més endavant deixarem a l'esquerra el camí de Cal Tort, passarem per davant de Cal Sivill i, en arribar a Cal Petit, girarem a l'esquerra i, tot seguit, a la dreta per un camí carreter sense asfaltar que baixa cap al riu Foix.

50 min. Travessem a gual el riu Foix per continuar en la mateixa direcció fins a arribar al barri dels Hostalets de Sant Martí, on travessem la carretera de Can Lleó i continuem tot recte.

1 h 8 min. Travessem la carretera dels Hostalets, a la Bleda, i continuem recte per una pista asfaltada de nou. Passem a tocar del molí de Calabuig. A la dreta, enlairada, ens queda una granja de vedells.

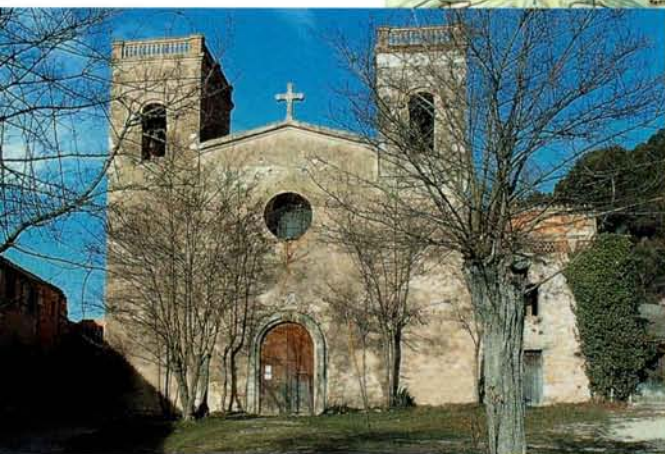
1 h 22 min. Nus de camins. Anem cap a l'esquerra travessant el pont sobre la riera de Pontons i girem a la dreta sota una gran alzina, agafant el camí de més a la dreta, que planeja.

1 h 34 min. Abans d'arribar a Cal Brisques i a la gran casa de la Fasina girem a l'esquerra per un camí que passa pel costat de dues cases. El nostre camí arriba a la riera; la travessem per una palanca de fusta i girem a l'esquerra seguint el seu curs aigües amunt, encaixonats entre la cinglera que es desprèn del castell de Sant Martí, i les del mas de l'Artiga. En cas

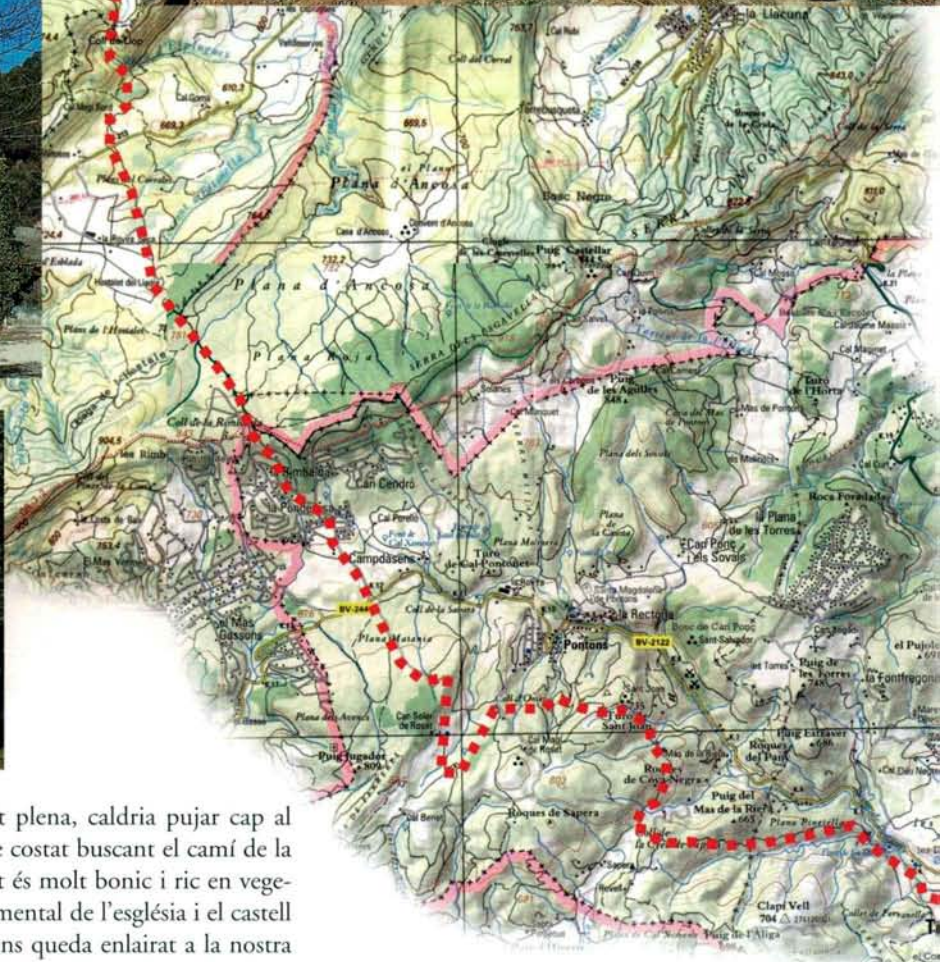
*Ermita de Sant Joan
de Lledó.*

Travessant els horts de Torrelles de Foix.

Santuari de Sant Magi, la solitud i l'oblit hi són presents.

Capella de les Fonts.

que la riera baixés molt plena, caldria pujar cap al castell i baixar per l'altre costat buscant el camí de la font de la Salut. L'indret és molt bonic i ric en vegetació. El conjunt monumental de l'església i el castell de Sant Martí Sarroca ens queda enlairat a la nostra dreta, les primeres cites del qual les trobem al segle X. L'església parroquial de Santa Maria és l'església del castell. Conserva bona part de l'estructura romànica i fou acuradament reconstruïda per Puig i Cadafalch l'any 1906. Té un absis molt ric en decoració escultòrica, amb arcades interiors i exteriors.

1 h 48 min. Travessem la riera a gual, algunes vegades, per pujar a la font de la Salut, que ens queda una mica enlairada a l'esquerra, dins d'una cova. Travessem de nou la riera per una palanca i arribem al camí del mas de l'Artiga. A l'altra banda de la riera, hi ha el molí de Can Carbó de la Riera, actualment fora d'ús. En arribar a la cruïlla, girem a l'esquerra, al costat d'un pal indicador de PR.

2 h. Ermita de Sant Joan de Lledó. És un edifici gòtic construït sobre un altre de més antic, possiblement romànic. Continuem la nostra caminada per un

camí ample en la mateixa direcció que seguíem (PR). Al primer trencall, girem a l'esquerra, tot passant per Can Vallès de la Riera, gran masia amb una xemeneia al costat que, en temps més reculats, havia estat un molí. A l'altra banda de la riera, hi podem veure una balma amb les restes d'una paret al davant; creuarem la riera per un pont i en el proper trencall anirem a la dreta per passar per davant de Cal Xic Ponet.

2 h 13 min. Passem a tocar del barri de les Cantarelles. Al final de les cases girem a la dreta per un camí que baixa; és la carrerada de Castellví. Anem seguint el PR, creuem la riera i passem per davant de Cal Marià, que havia estat un molí. A continuació, girem a l'esquerra.

2 h 24 min. Agafem la carretera de Roca Vidal, la seguim uns metres i quan gira la deixem i continuem

tot recte cap a Torrelles de Foix, que ja és a prop. Aquesta població és eminentment agrícola i està situada en una plana vora la riera de Pontons. El lloc és esmentat des de l'any 1185. L'església parroquial dedicada Sant Genís és de mitjan segle XVIII, ja que la parroquial antiga era dalt del turó del santuari de Foix. Entrem a Torrelles pel carrer dels Bessons, passem per davant de l'església, girem a l'esquerra pel carrer dels Horts, fins a arribar als rentadors públics –actualment en desús. Tot seguit, anem pel carrer de l'Omeda i arribem als horts i al rec que condueix l'aigua per regar-los, que seguirem a contracorrent.

2 h 42 min. Trencall a la font Fresca i la font de l'Omeda. No hi anem, sinó que continuem tot recte cap a la font d'en Covens i resclosa, lloc ombrívol envoltat d'uns plataners magnífics. Continuem riera amunt. Més endavant trobem una passera que no seguirem, perquè continuarem per un sender paral·lel a la riera per arribar a les fonts de les Dous, un paratge bucòlic amb 35 fonts arreglades, molt freqüentat els dies de festa. Travessem la riera per un pont d'obra i pugem per unes escales fins al camí de la Feixa Llarga. Seguirem aquest camí a l'esquerra passant per davant del mas de les Dous i anirem fent el PR i el GR.

3 h 11 min. Deixarem la pista a l'esquerra i baixarem a creuar la riera pel costat dels pous d'aigua de Torrelles, per pujar pel camí de la carrerada de Santa Coloma. El camí és estret però fa de bon pujar. Passarem per la plana Pinatella, on es poden apreciar els marges de pedra seca encara no emplenats de terra per conrear.

3 h 50 min. Deixem a la dreta el sender que puja al coll de l'enclusa i davalla al mas de la Riera. Continuem la pujada per arribar a la pista asfaltada del mas de la Riera al pla de Manlleu. La seguim a l'esquerra de la pujada. A la dreta, enlairades, ens queden les restes del castell de Pedralta.

4 h 6 min. Coll de la Creu de Saperas. Important cruïlla de camins. A l'esquerra anirem a la barriada de Saperas, però el nostre recorregut ens porta per la pista que planeja cap a la dreta en direcció al mas de Sant Joan. Deixem el PR, que s'enfila, i seguim el GR, que planeja cap a la dreta. El camí passa pel costat d'una bassa de lona i una altra d'obra, on hi ha la font de la Pomerès. Passem pel costat de la casa de Fortauler. A l'altra banda del camí hi ha un bassa i una font, però l'aigua no és potable.

4 h 26 min. Som a la font de Sant Joan, que té uns bancs per seure-hi; malauradament, però, està canalitzada i no sempre raja. Tot just passada la font, prenem un caminet que s'enfila pel marge esquerre i arriba a Sant Joan de la Muntanya –«ermita al cel suspesa», com deia l'estimat poeta. És un interessant edifici romànic que havia estat l'església del castell nou de Pontons consagrada l'any 1075. Des d'aquí tenim una fantàstica vista, a vol d'ocell, de tot l'engorjat de la riera de Pontons. Passem per davant de la porta i girem a la dreta per un passadís entre l'ermita i les roques fins a arribar a l'altre costat de l'ermita, on comença una pista que seguirem. En una esplana-da, deixem el GR que baixa cap a la dreta en direcció a Pontons. Continuem tot recte per trobar més endavant una cruïlla amb un pal indicador. Retrobem el PR, camí del Sumoll. Seguirem recte.

4 h 55 min. Nou trencall de camins amb pal indicador. Deixem el PR, que marxa cap a l'esquerra. Seguirem en la mateixa direcció. Creuem pel mig de vinyes i arribem a les ruïnes de Mas Fonoll. La panoràmica és ampla, podem veure la serra d'Ancosa al davant amb el puig de Solanes, el més alt de la comarca, Montserrat a la dreta i el poble de Pontons enclo-tat. El poble de Pontons és el més muntanyenc de la comarca de l'Alt Penedès. Té una economia agrícola i ramadera, però les garrigues i el bosc ocupen la major

Informació tècnica

Temps de la caminada sencera: 8 hores i 10 minuts, sense comptar parades.

Recorregut: 36 km aproximadament, mesurats amb GPS.

Desnivell acumulat de pujada: 1.175 m.

Desnivell acumulat de baixada: 735 m.

Aquesta excursió es va portar a terme per 40 persones en el transcurs de la III Caminada de Resistència de Rams del Centre Excursionista del Penedès, el dia 20 de març del 2005.

Bell exemplar de roure, el que resta de la ufanosa roureda de Sant Magí.

CARTOGRAFIA: ICC. (MODIFICAT PER JOAN ALBORNA)

LA POPULARITAT DE SANT MAGÍ

Sant Magí de Brufaganya ha estat un dels sants més populars a Catalunya. A més del culte i devoció que se li té a Tarragona, on és el copatró, també trobem devots del sant a Cervera, Igualada, Manresa, Santa Coloma de Queralt, Perpinyà, Reus, Vilanova i la Geltrú, Tàrraga, Lleida, Vilafranca del Penedès, Sant Quintí de Mediona, Sitges, Barcelona i, també, a la Ciutat de Mallorca. Fins i tot, a Saragossa i Madrid.

Moltes d'aquestes ciutats i poblacions havien tingut, o tenen, capella dedicada al sant, i anaven, o encara hi van, com a Tarragona i Cervera, a cercar l'aigua de la font del santuari de Brufaganya, uns dies abans de la seva festa, el 19 d'agost, per repartir-la entre tot el veïnat.

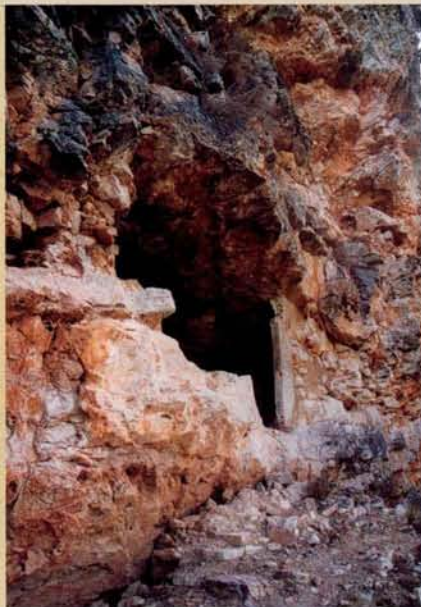
Sembla que aquesta aigua de la font de Brufaganya té la virtut de guarir diverses malalties, entre altres les febres palúdiques, la verola i fractures diverses, a més d'assegurar una

bona salut durant tot l'any. La llegenda explica l'origen d'aquesta devoció:

Sant Magí era fill de Tarragona. Un dia va deixar la ciutat per retirar-se a fer oració a les muntanyes de Brufaganya, on visqué uns trenta anys, dins d'una cova. En aquells temps (a mitjan segle III), els emperadors romans Diocleciana i Maximiana decretaren una cruel persecució contra els cristians. El governador de Tarragona, Dacià, atesa la gran popularitat assolida per l'anacoreta Magí a causa dels guariments de malalts, i sobretot per deslliurar-se del dimoni, ordenà que l'anessin a cercar per tancar-lo a la presó de Tarragona. Mentrestant, però, la filla del governador fou posseïda pel dimoni i, malgrat tots els remeis que se li administraven, els doctors no aconseguien que recuperés la salut. Aleshores, el mateix governador va ordenar, tot i que a desgrat, que deslliuressin el sant anacoreta per guarir la seva filla. Un cop al seu davant, sant Magí va fer uns precis i, al moment, la va alliberar del dimoni i li va retornar la salut.

El governador Dacià, ben lluny de mostrar-se agraït, el va fer tancar un altre cop a la presó. El sant no es va immutar, però a la nit, tot i que les portes de la muralla estaven tancades, es va poder escapar. Va sortir de la ciutat pel portal del Carro i va retornar a la seva cova de la muntanya de Brufaganya. L'endemà, quan el governador Dacià va saber que no hi era, ordenà indignat als soldats que l'anessin a buscar. Aquests, en trobar-lo, el van treure de la cova i el van lligar amb cadenes. A sota mateix de la cova, els soldats, escanyats de set, li varen demanar que, com a sant que era, fes brollar una font allà mateix. Aleshores en Magí va donar tres cops de bastó al terra i, immediatament, hi van eixir tres fonts, que encara ragen avui dia. Després, els soldats van dur en Magí a Tarragona, on va ser martiritzat i mort per ordre del governador.

La cova de Sant Magí.

Per saber-ne més

Trobareu més informació sobre les tradicions, la vida i els miracles de sant Magí a:

AMADES, Joan. *Costumari català. El curs de l'any*. Vol. IV. Barcelona: Salvat Editores, S.A. - Edicions 62, SA, 1982.

CAPDEVILA, Mn. Sanç. *Història compendiada del Santuari de Sant Magí*. Montblanc, 1924.

SEGURA, Mn. Joan. *Història del Santuari de Sant Magí*. Barcelona: Tipografia Catòlica, 1887. [Santa Coloma de Queralt: Associació Cultural Alt Gaià, 1994 (edició facsímil)]

TURULL, Ramon; RABELL, Emili; XUCLA, Ramon M. *La Festa de Sant Magí a Cervera*. Publicació de la Càtedra de Cultura Catalana «Samuel Gili i Gaya» de Cervera, 1977.

VIDAL, Vidal. *Les rutes de ponent*. Vol. 2: *El país de les pomes*. Lleida: Editorial Virgili & Pagès, SA, 1988.

part del terme. El castell de Pontons, situat al puig de Mas Fonoll, està documentat des de l'any 966. Seguim la pista, ara més ampla, a la dreta, tot baixant. Passem a tocar d'un pou de pedra; a l'esquerra ens queda enlairada una casa. Més endavant en passem una altra, que és una gossera. Continuem baixant.

5 h 10 min. Coll d'Omet. Deixem el camí principal i girem a l'esquerra, per un camí que va pel costat d'un vinyes i al final entra al bosc. Passem a tocar de Cal Fredriquet, on només hi viuen els caps de setmana. Hi passem pel davant i arribem a una vinya. Tot just passada la vinya, girem a la dreta baixant per un camí de carrerada, en direcció a Can Soler de Roset.

5 h 40 min. Can Soler de Roset és una gran masia agrícola i ramadera, molt antiga. Un lloc de pas i una de les carrerades més importants de Catalunya. En els corrals de Can Soler es donava acolliment als grans ramats que transhumaven del Pirineu a la marina. Deixem la casa pel camí d'accés i el seguim prop de 200 m cap a la dreta fins a trobar, a l'esquerra, una pista tancada amb una cadena. A la dreta d'aquesta cadena, comença un sender que davalla pel mig del bosc, fins a trobar de nou la pista. La seguim de baixada travessant la plana Matània i arribem a la carretera que va de Pontons a Santes Creus. La travessem i continuem per la carretera de la urbanització La Ponderosa.

6 h 15 min. Arribem davant del bar i pugem a l'esquerra fins a trobar un indicador al coll de la Rimbalda. Seguim l'indicador, anem cap a l'esquerra i quan s'acaba l'asfalt pugem per la pista recta i que fa pujada.

6 h 33 min. Coll de la Rimbalda. Límit de l'Alt Penedès. Entrem a l'Alt Camp. Som a la plana d'Ancosa. Artur Osona, en la seva guia d'itineraris de Montserrat al Camp de Tarragona, publicada l'any 1890, ens la descriu «tant trista, aspre y celebrada com deserta tota ella un incult erial, estèril per

complet», però no deixa de tenir el seu encant. Creuem el GR 172 i continuem recte, en direcció W, per la pista ampla. Quan la pista gira sobtadament a la dreta, prenem una drecera que ens ve de front i més endavant retrobem la pista.

6 h 46 min. En una cruïlla en forma de T continuem recte per un sender –camí ramader en poc ús actualment– per arribar a l'Hostalet del Lladre, un antic hostal on feien parada els ramats i que, actualment, està tancat. Ens hi arribem i trobem el PR de Sant Magí, camí que ja no deixarem i que seguim a la dreta. En direcció W podem veure l'alta xemeneia de la Rovira Seca; es tracta d'una fàbrica de palitre actualment tancada.

7 h 04 min. Encreuament al costat d'una alzina solitària. El nostre camí continua recte. Creuem la carretera d'Igualada a Valls i continuem pel camí carreter que es dirigeix a unes vinyes. El camí segueix, deixant a l'esquerra la masia enrunada de Cal Magí Sort. Quan arribem al final de la vinya, continuem recte per una pista planera que s'endinsa al bosc Negre d'en Gomà. Més endavant puja per la costa del Llop fins a arribar al coll del Llop o de la Fita, situat sota una línia d'alta tensió. Ara el camí continua en lleugera baixada. Davant nostre s'obre la vall de Sant Magí. Extensos i amples camps de sembrats ens acompanyaran fins al santuari, però no sempre ha estat així. Eduard Vidal, en el seu article de l'any 1914, la descriu «accidentada amb poques terres de conreu, però amb grans boscúries de pins, alzines i frondoses rouredes que l'embelleixen, que són el seu principal atractiu i que malastrugament van desapareixent a cops de desatral, de mans cobejoses, desconexedores dels seus propis interessos i mancades de tot sentiment d'art i veritable bellesa». Com es pot veure, el problema de conservació de la natura ja fa anys que hi és.

7 h 50 min. Cal Nofre. Masia no habitada permanentment. Anem cap a l'esquerra, un centenar de metres, per una pista enquitranada, que la deixarem per pujar cap a la dreta, per un camí que va pel costat d'una rasa. Assolim el collet dels Apòstols, obert entre la serra del Pany i el turó de Sant Magí. Encara són visibles les restes de la capella dels Apòstols. Anem cap a l'esquerra. Pel camí podem observar uns magnífics exemplars de roures, testimonis de les desaparegudes rouredes. Alguns d'aquests exemplars, però, són morts.

8 h 4 min. Sant Magí de Brufaganya. Sortim del santuari i baixem pel camí de la capella de les Fonts, que té el començament en el vessant S del santuari. Les fonts de Sant Magí és un lloc pintoresc i ombrí-

Bibliografia i cartografia

Bibliografia:

Gran geografia comarcal de Catalunya. Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana, 1984.

Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya, núm. 231 (1914).

OSONA, Artur. *Guia itinerària de les regions compreses de Montserrat al Camp de Tarragona i de la Segarra al Penedès, amb la descripció de les conques dels rius Noya, Foix i Gayà.* Barcelona, F. Altés, 1895.

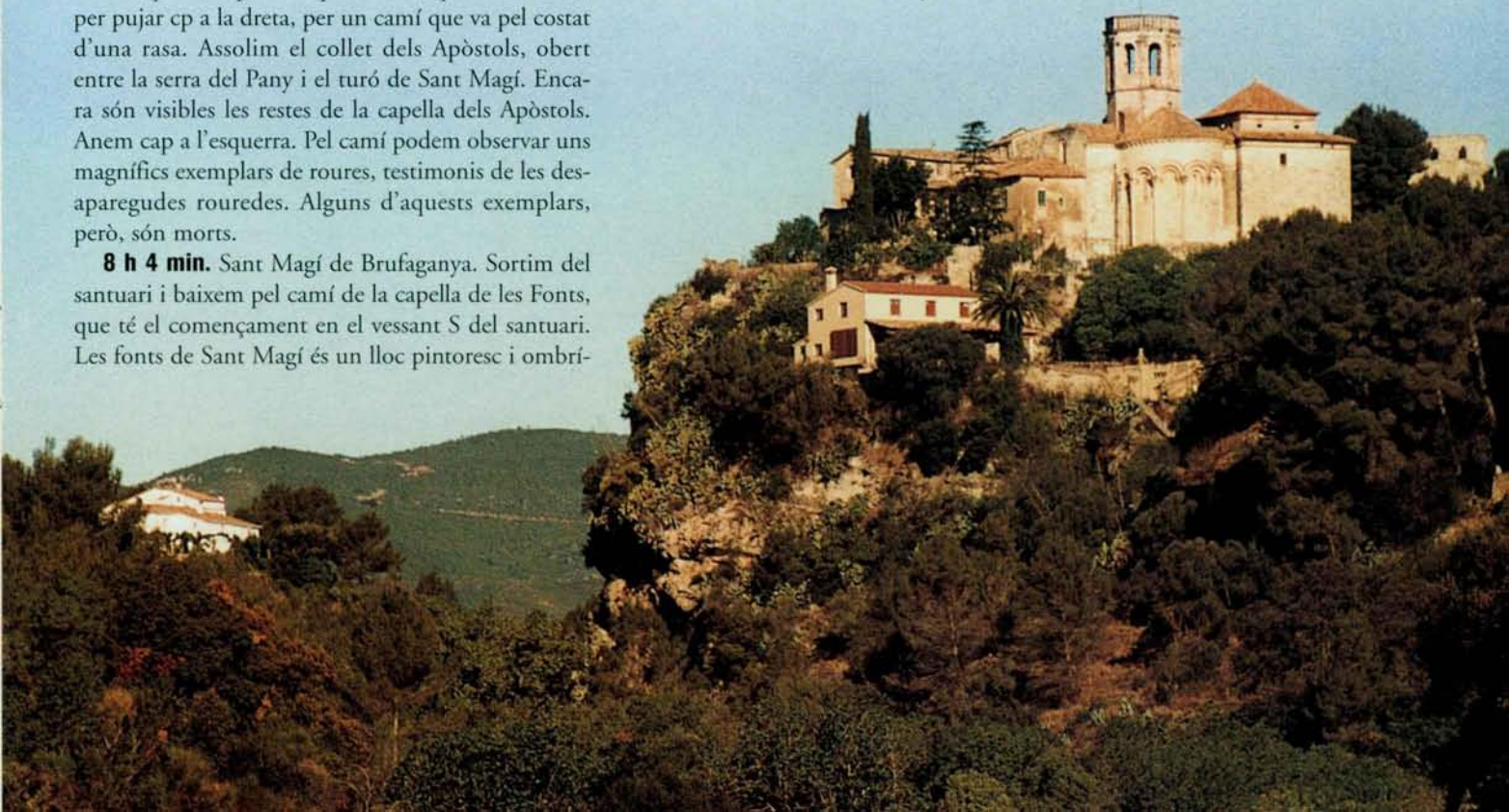
OSONA, Artur. *Guia itinerària de Montserrat al Camp de Tarragona.* Barcelona: Associació d'Excursions Catalana, 1890.

Cartografia:

Mapa comarcal de Catalunya de l'Alt Penedès i l'Alt Camp (1:50.000).

vol situat sota uns grans roures –alguns dels quals són morts. I arribem a la fi d'aquesta llarga, variada i bonica caminada, que ens pot fer reviure moments del temps en què per anar d'excursió no feien falta grans mitjans de locomoció.

Castell i església de Sant Martí Sarroca.

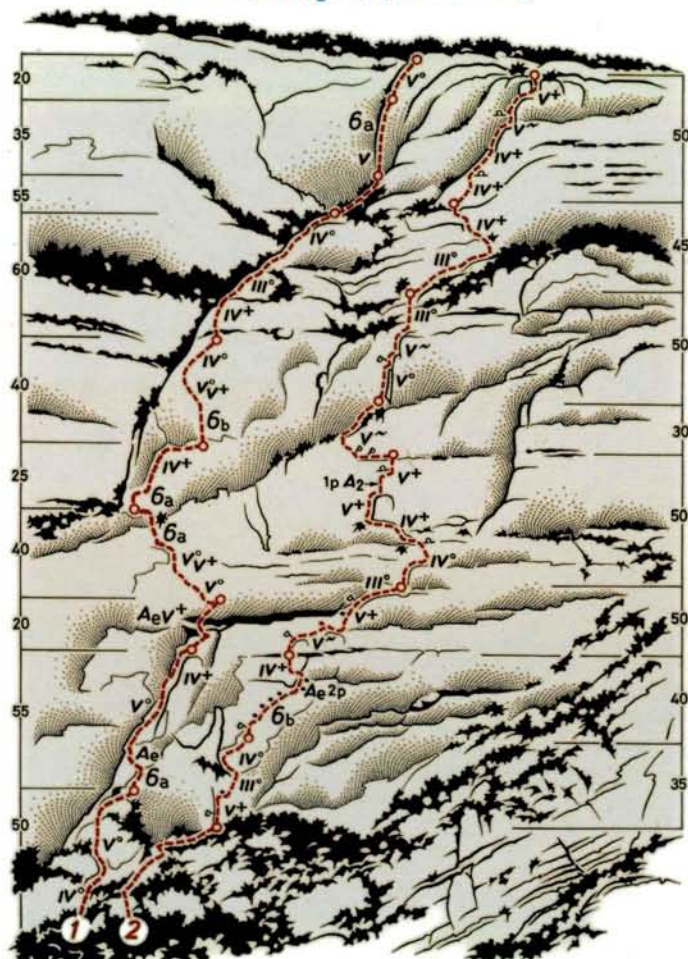

A continuació ressenyem unes vies inèdites, traçades en uns indrets bastant apartats del corrent habitual. Si bé el congost de Collegats és prou conegut des de fa ja molts anys, la seva popularitat no acaba de calar i només unes poques vies ben equipades són l'esquer d'aquesta escola tan còmoda i evident. A Peña Ruaba, veïna dels famosos Mallos de Riglos, dos moderns itineraris ressusciten un vessant est força seductor, en què els rapinyaires són els principals accionistes d'un conglomerat que té moltes possibilitats però que està lligat a les regulacions. També, en el

vèrtex més trepitjat del paisos valencians, el Penyagolosa, la normativa hi vol retallar el pas als escaladors emparant-se amb dos motius ambientals com els rapinyaires o les flors, mentre les cabres protegides se les estan menjant. Mentrestant, un tímid itinerari se suma a aquesta petita gran muralla, privilegiada pels entorns i per les bones panoràmiques que té. Des de la seva visitada talaia, podem observar els cims de Penyalcalva i el cingle Vert a l'est, dues noves propostes d'aquestes terres generoses amb roca i contrast paisatgístic, on s'han obert les últimes vies llargues de Castelló.

CONGOST DE COLLEGATS / Paret del Pessó (E)

1. Via El Vol de l'Aufrany (400 m. ED-/Ae)
2. Via Estratagema (350 m. MD+/A₂)

COLLEGATS

Paret del Pessó

Via El Vol de l'Aufrany Via Estratagema

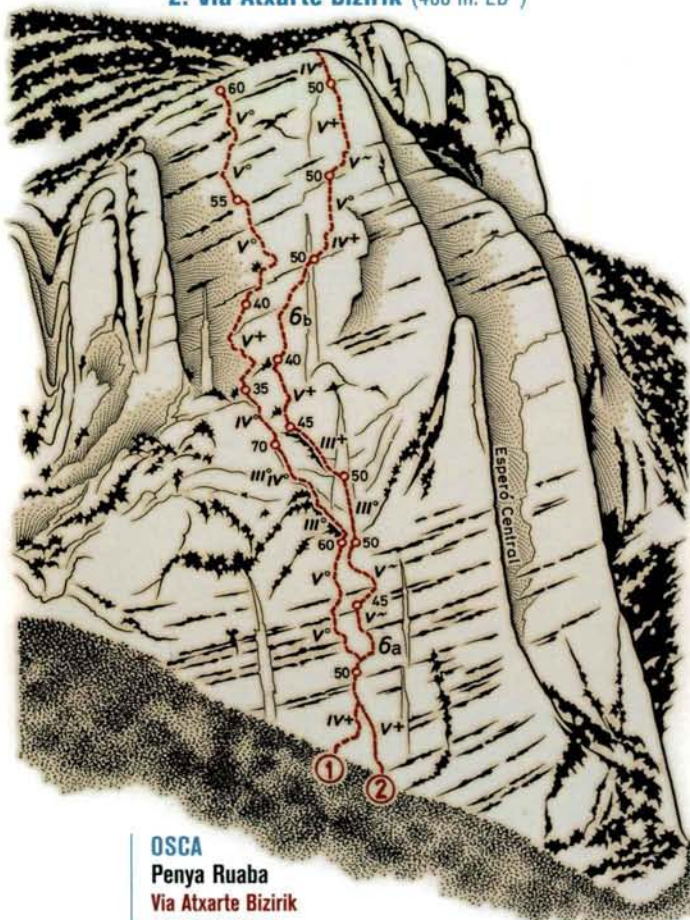
A la dreta de la coneguda via Tànger, ja hi tenim dues noves vies que aprofiten escrupolosament un tram de paret prou consistent a primer cop d'ull. El Vol de l'Aufrany (30-4-2005), oberta per Roser Casabayó i Tom Vives, ofereix un bonic traçat totalment equipat amb més de 80 parabolts, en què un primer terç molt evident dona pas a un pany central molt suggestiu i llaminer. És roca bona en conjunt malgrat

que hi ha un tram bastant mediocre a l'entrada de la R4. Dificultat màxima obligada de 6a amb una segona tirada forçada en lliure fins a 6c+. Cal portar setze cintes i els estrepes per superar el sostre de la L3. Immediatament a la dreta d'aquesta, Jaume Clotet i A. Ballart obren la via Estratagema (14-7-2005), una línia més sinuosa i exigent que, amb només tres passos d'estrep, guanya la bastió. Es tracta d'una escalada una mica equipada, en la qual seran útils les cintes (molt llargues), els tascons, els aliens i algun

friend mitjà. Bona roca en general, amb algun tram puntual en què cal vigilar. Hi destaquen alguns passatges exposats, sobretot a l'L4 i L8, de difícil protecció. La retirada és molt complicada a partir de la R3 (possible ràpel de 60 m). Aproximació com la via Tànger i, a partir d'aquesta, cal seguir un corriol obert pel bosc que en poc més de 10 minuts porta al peu d'aquestes dues vies. Descens evident travessant direcció sud, per cercar la baixada típica de les cadenes.

PENYA RUABA / Cara E

1. Via Azken Muga (350 m. MD+)
2. Via Atxarte Bizirik (400 m. ED-)

OSCA

Penya Ruaba

Via Atxarte Bizirik Via Azken Muga

Sobre l'arrogant mur de la cara est, Javier Mugarra i Guillermo Bañales van trencar el gel ja fa uns anys (8-12-1994) obrint la via Atxarte Bizirik en tan sols 6 hores i utilitzant exclusivament els tascons i els friends. Una ascensió d'estil bastant compromès i exigent, en la qual no trobarem res de res, tret d'algunes savines de consolació i uns passatges de 6a+ obligats (L7). Roca bona en conjunt. Tot just a l'esquerra, Eneka Guenebea i Joxerra Eskibel enceten, al maig del 2004, un traçat més assequible que l'anterior, la via Azken Muga. Totalment desequipat, trobarem una dificultat màxi-

ma de V+ sobre una bonica línia de bona roca, segons els autors. Per a aquests itineraris d'aventura, en majúscules, cal portar un bon joc de tascons, friends, aliens i alguns pitons variats, que de ben segur no molestaran. S'hi accedeix des de la carretera principal (Osca-Pamplona) per una pista tancada que porta molt a prop del peu de la via (45 minuts aprox.). Descens pel vessant sud en direcció a Murillo de Gallego i voltant per trobar la pista d'accés. Atesa la notable població de voltors i d'altres rapinyaires, l'escalada és prohibida des de l'1 de gener fins al 30 de juny.

CASTELLÓ

Culla

Via Miriam

Si bé el vessant sud del Penyagolosa no pot ser considerat una gran paret (tan sols ronda els 180 m), la seva estètica estructural ens ofereix una tònica vertical sobre un rocam envejable que moltes grans parets voldrien tenir. Debem l'última ruta oberta en aquesta esplèndida contrada a Alexis Edo en solitari, la via Miriam (15-8-2004), enllestida en 12 hores d'escalada efectiva i un bivac. Es tracta d'un itinerari poc equipat en el qual s'han deixat una quinzena de claus i un parell de parabolts en la R1 i la R2. Un bonic traçat paral·lel a la pionera via Sherpa-Guallart, que guanya el tram més alt de la paret i que surt directament al cim. Per a pròximes repeticions cal dur cinc pitons variats, tascons, aliens, friends i quinze cintes llargues. Comença al jardinet penjat a l'esquerra del contrafort característic de la via Sherpa. Roca delicada a l'entrada i a la sortida de la R3. Atenció a la caiguda d'objectes des del cim.

CASTELLÓ

Culla

Via Félix Rodríguez de la Fuente

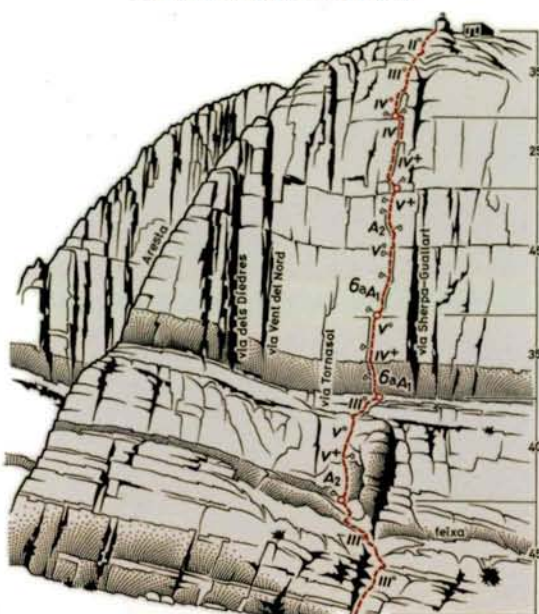
Via Frías Ilusiones

A ponent del poble de Culla, uns considerables espadats de bon calcari dominen el tortuós llit del riu Montlleó: Penyacalva i el cingle Vert. Timidament s'hi han anat obrint algunes rutes des de l'any 1996, de les quals ressenyem les més llargues que solquen la vertical del cingle Vert. La via pionera d'aquest cingle punxegut va ser l'anomenada Félix Rodríguez de la Fuente (8-12-2000), tota una exploració del vessant a càrrec del malogrado Joan Armengol i d'A. Ballart, que aprofitaren totes les debilitats de la muralla. Es tracta d'una via gairebé desequipada en què cal portar tascons, friends, cordinos i un ganxo útil per a l'L7. Sens dubte, però, debem l'última i més espectacular realització a Paulo Roxo i Miguel Grillo, amb la via Frías Ilusiones

CASTELLÓ - PENYAGOLOSA

Via Miriam (225 m. MD+/A₂)

1a asc.: 15-VIII-04 per Alexis Edo (sol)

(març del 2004), un dels traçats més atrevits que ofereix la cinglera. Aquesta escalada arrenca per un marcat díedre groc i en tres llargs assoleix les terrasses, on hi ha una cova molt característica. Com a anècdota força curiosa, cal dir que en l'interior d'aquesta cova resta esculpit un petit crucifix d'aparença templa. ¿Qui sap qui i com va deixar tal misteriosa empremta al centre de la bastió sense cap accés assequible a priori? La segona part de la via és tot un caprici de la imaginació; cal resseguir una fissura que es fon al bell mig d'un formós mur en què un sorprenent passatge de sostre ens obliga a sortir-ne pendulant (corda

fixa) per arribar a la R5. Es tracta d'una ruta molt poc equipada en la qual seran útils sis pitons (universals (tres), V (dos) i un de pla), dos ganxos, tascons, friends variats i cordes de 60 m (aconsellable guindola). S'hi accedeix des de Culla per una pista asfaltada que surt del camp de futbol en direcció sud. Cal desviar-se, al cap de poca estona, a la dreta, per una pista que guanya alçada i canvia a direcció nord. En arribar a una casa, cal seguir a mà esquerra per una altra pista menys bona (oest) que davalla per un barranc més boscós fins a un lloc ample per aparcar. Des d'aquí, cal baixar a peu per la pista (tanca) fins

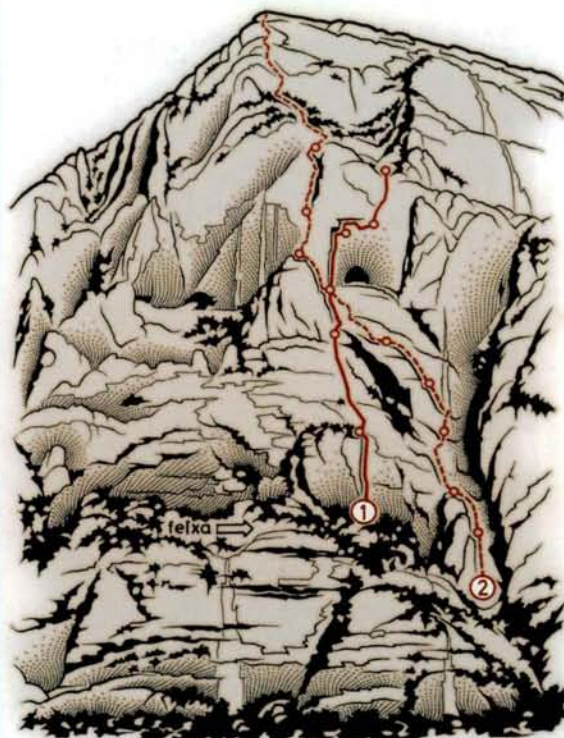
a unes runes i seguir pel fons del torrent esquerre, on localitzarem un camí cada cop més marcat. Ben aviat ja ens situarem entre les dues cingleres; a la dreta, Penyacalva, i a l'esquerra, el cingle Vert. Per accedir a aquest últim, cal travessar el torrent i guanyar

nord durant una estona. Tallant per conreus tornarem a la pista d'accés en poc més de 20 minuts (orientació oest). Cal evitar els mesos de calor i portar aigua. Roca molt bona en general.

CASTELLÓ - CULLA / Cingle Vert

1. Via Frías Ilusiones (260 m. ED/A₂)

2. Via Félix Rodríguez de la Fuente (300 m. MD)

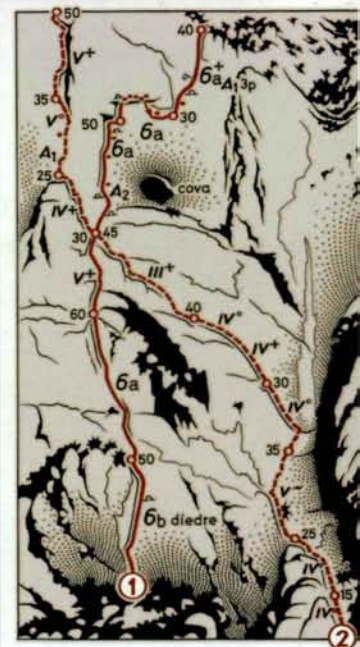

una feixa ampla que retalla el vessant fins al peu de la via (40 minuts aprox. des del vehicle). El descens es fa per darrere (est), on trobarem restes de camí fins a una pista, que cal seguir en direcció

Vista del cingle Vert amb les dues vies. Al centre es pot observar la cova.

FOTO: ARMAND BALLART

Vinhamala, el senyor dels Pirineus

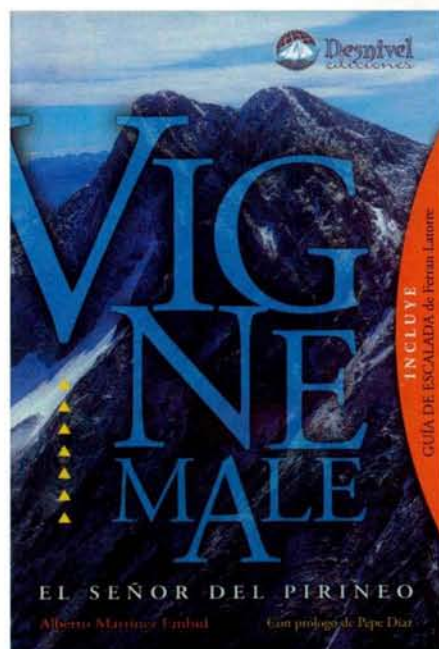
Entre les in comptables monografies publicades sobre els cims més destacats dels Pirineus, no hi podia mancar l'obra dedicada al Vinhamala (3.298 m), un dels cims més llegendaris de la serralada pirinenca.

Aquesta muntanya, conquerida per primera vegada per l'anglesa Ann Listre l'any 1838, fou immortalitzada per un personatge tan extraordinari i excel·lent escriptor com el comte Henry Russell, considerat el pare del pirineisme, que el 1869 hi va fer la primera ascensió hivernal. Enamorat d'aquesta muntanya (hi va pujar més de trenta vegades), va fer excavar a prop del cim unes coves a la roca, a la manera de refugis, per tal de poder-hi passar la nit tot sol; una experiència extraordinària.

L'autor de l'obra, Alberto Martínez, un bon escriptor, ja ens havia obsequiat amb altres monografies molt interessants sobre l'Aneto i el Mont Perdut. L'obra que ara ressenyem fa un recorregut per la història, la geografia i la geologia, pels grans personatges que ha atret aquesta muntanya, per les diverses èpoques, per les llegendes i pels mites.

El llibre clou amb 35 escalades a càrrec de Ferran Latorre, un dels nostres escaladors més destacats, i amb una extensa bibliografia. La gran quantitat de fotografies intercalades en el llibre, en blanc i negre, adquireixen el màxim esplendor a les pàgines centrals, en paper brillant i en color. En definitiva, és un llibre de lectura absorbent, que ha de satisfer tots els pirineïstes del nostre país.

J. B.

Obra dedicada al Vinhamala (3.298 m), un dels cims més llegendaris de la serralada pirinenca.

Vignemale

El señor del Pirineo

Alberto Martínez Embid

Ediciones Desnivel

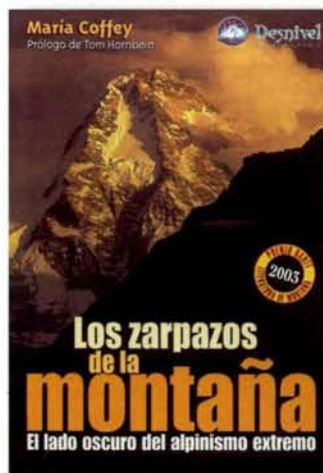
Madrid (2004)

294 pàgines, amb il·lustracions

El costat fosc de l'alpinisme

En aquest nou llibre de la col·lecció «Literatura» presentat per Ediciones Desnivel, l'autora, Maria Coffey, després de la mort del seu company Joe Tasker —desaparegut juntament amb Peter Boardman mentre intentaven assolir el cim més alt del món—, es planteja la manera com afecta el risc que ofereixen els grans reptes de la muntanya a les persones que queden. L'interès de Maria Coffey se centra preferentment en els propers; és a dir, fills, pares i persones que viuen al voltant de l'aventurer. Coffey ha escollit com a referència per al seu estudi alpinistes ben coneguts, que assumeixen grans riscos i les gestes més incertes. En aquest llibre en trobem diversos exemples, amb els mateixos alpinistes o amb les vídues i famílies respectives. L'autora es planteja les conseqüències d'estimar algú que afronta aquesta mena de riscos.

J. B.

Los zarpazos de la montaña

El lado oscuro del alpinismo extremo

Maria Coffey

Traducció de Pedro Chape

Ediciones Desnivel, Madrid (2004)

216 pàgines, amb il·lustracions

Un burgès català a la muntanya

Entre els personatges destacats de la història del nostre excursionisme de principis del segle xx, hi figuren alguns noms decisius que han estat ben estudiats i divulgats en moltes ocasions. Altres figures, en canvi, han quedat força oblidades malgrat les notables activitats i actuacions que han dut a terme.

Emili Juncadella (1885 – 1936), fill d'una família important de l'alta burgesia catalana, es va dedicar a la muntanya, a la cacera i als viatges, però ens interessa sobretot per la seva faceta d'excursionista i pirineïsta. Fou soci del CEC des del 1910 fins al 1931, una època en què destacaven Juli Soler i Santaló, mossèn Jaume Oliveres i Josep Puig, entre d'altres. Destaca també perquè va ser un dels primers catalans que es va posar uns esquís. Juncadella, però, mai no va publicar cap llibre o article, i per això és poc conegut.

Ara surten per primera vegada en forma de llibre les pàgines d'un quadern personal de Juncadella que aplega vint excursions fetes entre els anys 1908 i 1913, principalment al massís de la Maladeta, amb ascensions a molts cims, fins i tot al Naranjo de Bulnes. El llibre inclou també una extensa bibliografia i conté fotografies en blanc i negre procedents del castell de Montesquiú, que havia estat propietat de la família.

J. B.

Emili Juncadella

Aventures d'un burgès als Pirineus

David Vilaseca Basco

Cossetània Edicions, Col·lecció Pioners

Valls (2004)

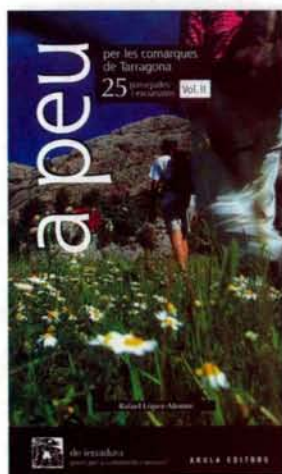
134 pàgines, amb il·lustracions

25 itineraris per les comarques meridionals

En Rafael López-Monné ens presenta un segon volum amb vint-i-cinc itineraris per les comarques meridionals. La descripció que fa dels itineraris és una barreja entre la crònica periodística i el llibre d'itineraris per a excursionistes. Una nova manera de presentar propostes de caminades per muntanya. A més, sempre estan inspirades en un fet puntual, actual o històric, aprofitant descripcions d'escriptors de vàlua reconeguda.

El llibre es divideix en tres parts, després de la presentació. La primera part és una introducció molt interessant sobre els camins històrics i tradicionals: s'hi explica els diferents tipus de camins que podem trobar (de carro, de bast, corriols i ramaders). La part central consta de vint-i-cinc itineraris escampats per diverses comarques, il·lustrats amb magnífiques fotografies, que ajuden a fer-se una idea sobre aquests indrets. Els itineraris que ens proposa són caminades assequibles, per fer en família. També n'hi ha alguns que requereixen un xic d'experiència per seguir-los, però transcorren per indrets de gran bellesa i interès. I, finalment, la tercera part és una descripció resumida de tot el conjunt muntanyenc de les comarques meridionals.

F. B.

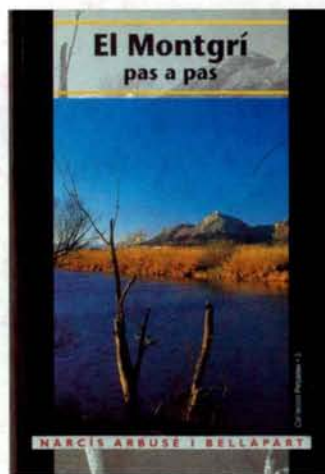

A peu per les comarques de Tarragona. (Volum II)
Rafael López-Monné
Arola Editors
Tarragona (2005)
158 pàgines, amb il·lustracions

18 itineraris pel Montgrí

El Montgrí, per a molts profans, es limita a la serralada sud visible des de bona part de l'Empordà; però és molt més que això. Es tracta de 54 km de perímetre compresos entre els nuclis de població de l'Estartit, Torroella de Montgrí, Ullà, Bellcaire, l'Escala i Montgó. El símbol més emblemàtic i conegut del conjunt és la fesomia del castell damunt de la muntanya que dona nom a tot el massís.

La finalitat de l'obra és donar a conèixer uns llocs i una toponímia que s'estan perdent, per mitjà de divuit itineraris, la majoria cíclics, que es poden ajuntar en funció del temps i de les ganes de caminar. Els límits exposats van des de la carretera de l'Estartit fins al camí de Termes amb l'Escala. Totes les rutes estan pensades perquè es puguin fer en tres hores aproximadament. Les dificultats que comporten són poc importants i, sempre que ha estat possible, s'ha optat per seguir camins amples de carro o corriols ben marcats. Cada itinerari té el seu interès particular.

El Montgrí pas a pas
Narcís Arbusé i Bellapart
Cossetània Edicions, Col·lecció Petjades, 3
Valls (2005)
176 pàgines en color, amb il·lustracions

La porta de l'Alt Pirineu

Mapa realitzat a escala 1:25.000 del circuit senyalitzat de la Porta del Cel, que enllaça els refugis de Certascan, Pinet, Vallferrera i el càmping de Graus, en una travessa circular que assoleix la Pica d'Estats i el pic de Certascan, i transcorre per importants zones lacustres d'alta muntanya, com l'estany de Certascan, els estanys de Romedo, els estanys d'Estats i Sotillo o el de Baborte. La major part de l'itinerari es desenvolupa en el marc del Parc Natural de l'Alt Pirineu, al Pallars Sobirà, i entra lleugerament en el territori francès de l'Arieja.

El mapa, ombrejat i amb representació dels usos del sòl, és molt agradable visualment i, per damunt de tot, hi destaca l'itinerari, senyalitzat amb un traç vermell molt vistós. El grau de fiabilitat del traçat del circuit és molt alt, ja que es va recórrer íntegrament amb GPS per tal de corregir-ne les imprecisions. Es presenta sense la guia que acostuma a acompanyar els mapes de l'Alpina, però s'hi incorpora una franja interior amb informació pràctica sobre el recorregut: refugis, reglament i reserves.

Porta del Cel
Guia i mapa excursionista a escala 1:25.000
Editorial Alpina i Geostel
Granollers (2005)
Idiomes: català, castellà, francès i anglès

Altres novetats editorials

Certascan. Guia muntanyenca
Alejandro Gamarra
Sua Edizioak: Bilbao (2005)
136 pàgines, amb il·lustracions

Muntanyes d'Ordal.
El nom que no surt als mapes
Valerià Pau i David Serrano
Publicacions de l'Abadia de Montserrat
Barcelona (2005), col·lecció Descoberta
120 pàgines, amb il·lustracions

Història de l'escalada a Montserrat
Josep Fatjó i Gené
Publicacions de l'Abadia de Montserrat
Barcelona (2005), col·lecció Cavall Bernat
272 pàgines, amb il·lustracions

La via de la Plata
De Sevilla a Fisterra passant per Sant Jaume de Compostel·la
Vicent Pitarch
Publicacions de l'Abadia de Montserrat
Barcelona (2005), col·lecció Cavall Bernat
160 pàgines, amb il·lustracions

Camino del Norte
Ruta jacobea de la costa
Juanjo Alonso
Ediciones Desnivel: Madrid (2005)
Col·lecció Guías de Excursionismo
224 pàgines, amb il·lustracions

Vías ferratas de Europa
Francia-Suïça
Diversos autors
Ediciones Desnivel: Madrid (2005)
Col·lecció Guías Grandes Espacios
192 pàgines, amb il·lustracions

50 montañas de la Cordillera Cantábrica: Alto Campoo-Alto Carrión-Redes-Mampodre
David Atela
Ediciones Desnivel: Madrid (2005)
Col·lecció Guia Montañera
240 pàgines, amb il·lustracions

Guerreros de la roca. Entrenamiento mental para escaladores
Arno Ilgner
Ediciones Desnivel: Madrid (2005)
Col·lecció Manuales Desnivel
184 pàgines, amb il·lustracions

Crònica excursionista

El Centre Excursionista de Lleida celebra el seu centenari

El passat 18 de juny, a l'Auditori Municipal Enric Granados de Lleida, s'iniciaren els actes per commemorar els cent anys del Centre Excursionista de Lleida, amb la presència d'una àmplia representació esportiva, cultural i política de la societat lleidatana. Hi assistiren el conseller d'Agricultura, Ramaderia i Pesca, Antoni Siurana; el president de la Diputació de Lleida, Isidre Gavin i Valls, i l'alcalde de Lleida, Àngel Ros. En nom de l'excursionisme català, hi assistí el president de la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya, Antoni Fontdevila, i en nom del Centre Excursionista de Catalunya, Francesc Beato, com tam-

bé representacions d'entitats de Barcelona, Reus i les comarques de ponent. Inicià l'acte l'escriptor Pep Coll, que va fer una síntesi de la trajectòria social, cultural i esportiva del Centre Excursionista de Lleida. A continuació es projectà un reportatge en què es presentaven les principals fites assolides per l'entitat al llarg d'aquests cent anys i, tot seguit, la presidenta del Centre Excursionista de Lleida, Mercè Ciutat, saludà tots els assistents, que gairebé omplien la sala de l'Auditori. Es va fer també un acte de reconeixement als 51 lleidatans que l'any 1956 refundaren el Centre Excursionista. I, per cloure l'acte, l'Orfeó Lleidatà va oferir un concert de cançons de muntanya. L'excursionisme a la ciutat de Lleida ha tingut des dels inicis una relació excel·lent amb el Centre Excursionista de Catalunya, però aquesta relació va arribar a ser molt intensa a partir del 1943, quan els excursionistes lleidatans, per tal de poder-se organitzar, es constituïren com a delegació del Centre Excursionista de Catalunya. Aquesta unió va durar tretze anys, fins al 1956. Felicitem els amics del Centre Excursionista de Lleida pel seus cents anys d'activitat.

Francesc Beato

FE D'ERRADES

Per un error aliè a l'autor de l'article «Rocacorba», en el peu de la foto de la pàgina 39 del número 860 de *Muntanya*, hi deia que en la imatge es podia veure l'orella d'ós, una planta herbàcia que, en realitat, no s'hi veu. També en el peu de la fotografia superior de la pàgina 37 hi deia: «Lliri de neu o joliu», i només hi ha de dir «Lliri de neu», ja que es tracta de plantes totalment diferents.

Crònica pirineista

Georges Véron, un pirineista d'adopció

G. Véron contemplant el Midi d'Ossau des del llac d'Ayous.

M'he assabentat, gràcies al número 860 de *Muntanya*, de la mort de Georges Véron. Quan el gener del 1975 preparàvem conjuntament amb el president del CEC, Lluís Puntis, la travessia del Pirineu des del cap Higer fins a Port Bou, per a aquell mateix estiu, i estàvem encallats en les muntanyes navarreses, ens va arribar la primera edició de l'*Haute Randonnée Pyrénéenne*, vàrem canviar sense dubtar-ho algunes etapes nostres per les que havia fet ell, i mai no ens en vàrem penedir. Així del 25 de juliol al 30 d'agost del 1974 fèrem del cap Higer (Cantàbric) a Salardú, sense equip de suport i seguint la filosofia de caminar tres dies i descansar al quart, al Pirineu basco-navarrès, i en canvi caminar dos dies i descansar al tercer, al Pirineu central. Segürem la travessia el 1977 (ja que el 1976 va ser el centenari del CEC); fèrem de Salardú a Portbou (de l'1 al 22 d'agost del 1976). L'any 1978 ens posàrem en contacte amb Georges Véron per demanar-li permís per fer la versió catalana de la 5a edició de l'*Haute Randonnée*, que sortia el primer trimestre del 1979, i al mateix temps volíem negociar si ens hi deixava incloure les etapes o variants que havíem realitzat pel costat espanyol i canviar-ne els mapes (ell feia fotocòpia del 50.000 francès). Immediatament ens va enviar un mapa mut de carenes de cada etapa, que personalment vaig anar emplenant amb els topònims en basc (ens hi ajudà Juan San Martín, de l'Acadèmia Basca de la Llengua) i en occità (ens hi ajudà Felip Carbona de Tolosa). No trobàrem, però, informació dels topònims altoaragonesos (només els de Benasc).

La traducció al català, la vàrem fer una

colla d'amics del CEC. El 1980 vam anar amb en Lluís Puntis a Ceret (el poble de la dona de Véron), per escollir les fotos de la futura guia catalana. Véron havia nascut a Parigné-l'Évêque, al Pays de la Loire, molt lluny dels Pirineus. Poca gent sap que es va aficionar a la muntanya gràcies a les seves vacances al Rosselló, i que una de les primeres muntanyes que va pujar va ser el Canigó, ja que durant l'any feia de professor de ciències naturals a Tarbes. El 1981 sortia aquesta primera edició catalana de la *Travessia del Pirineu (de l'Atlàntic a la Mediterrània)*; després la segona, el 1989, i la tercera, el 1995. Amb els anys vaig anar seguint diferents etapes de la seva guia que no vàrem fer en la nostra travessia —les seves descripcions anaven a missa, no et podies equivocar. Cada any Georges Véron felicitava per Nadal la nostra família i ens enviava totes les excursions a peu o en bicicleta que havia fet. Ordenats com sempre, ens quedaran els 33 llibres editats, la majoria del seu Pirineu i, últimament, del camí de Santiago. Com deia en la presentació, que sempre acompanyava les seves guies de l'*Haute Randonnée Pyrénéenne*, en paraules del pirineista J. Bepmale 1906: «Parmi les fanatiques des Pyrénées, nombreux sont ceux que n'obsède ni la hantise du sommet ni la nostalgie du glacier. Sans méconnaître l'attrance des hautes cimes inviolées, l'intérêt, poignant parfois, des ascensions vertigineuses, ils se laissent gagner au charme tranquille de la variété des paysages». Monsieur Véron, gràcies per fer-nos conèixer i popularitzar el nostre Pirineu.

Daniel Cardona

www.factorfisic.com

Centre Mèdic

Muntaner 231. 2n
08021 Barcelona
Fax 932 022 435
info@factorfisic.com

Treballem amb mútues
Condicions especials per als socis del CEC

Tel. 932 023 197

Medicina de l'esport i muntanya

Revisions mèdiques i esportives

Medicina general i pediatria

Traumatologia

Crònica de refugis de muntanya

Inauguració de les obres de remodelació del refugi Josep M. Blanc

Els dies 16 i 17 de juliol s'inauguren les obres de remodelació del refugi Josep M. Blanc, situat a l'estany Tort de Peguera, a la vall d'Espot (Pallars Sobirà). 51 anys després de la

Enric Nosàs, expresident del Centre; Antoni Fontdevila, president de la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya, i Ignasi Doñate, director del Consell Català de l'Esport de la Gene-

FOTO: ANTONI FLO

ralitat de Catalunya. Tot seguit, fou servit un bon aperitiu, mentre que el Grup Joves Acordionistes del Pallars ens oferien una selecció de cançons tradicionals de la comarca. Finalment, es baixà a Espot, on més d'un centenar de socis i convidats participaren en un

dinar, amb el qual finalitzaren els actes d'aquesta inauguració. Hi assistiren també una representació del Club Alpí Francès de Tolosa i de la Federació Aragonesa de Montañismo.

Francesc Beato

FOTO: XAVIER HERNÁNDEZ

seva construcció, en aquest refugi s'han fet les obres necessàries per condicionar-lo de manera confortable, i així poder oferir els serveis que avui dia són habituals en els refugis de muntanya. El dissabte dia 16, a la tarda, s'iniciaren els actes a la població d'Espot. A la Casa del Parc s'inaugurà una exposició fotogràfica dels nostres refugis, en la qual es poden veure, sobretot, les obres del Josep M. Blanc. A la sala d'actes de la mateixa Casa del Parc, en Josep M. Sala ens parlà de la història del refugi; també hi va intervenir en Silvio Montaña, d'Espot i soci del Centre. El diumenge 17, la Secció de Muntanya organitzà quatre excursions, a partir del refugi, als cims més destacats que l'envolten. També es va fer un itinerari curt d'interès geogràfic naturalista pels entorns. Al migdia, davant del mateix refugi es va fer l'acte inaugural, amb els parlaments d'en Josep Manel Puente, president del Centre; Antoni Flo, responsable de la Comissió d'Equipaments del Centre;

25è aniversari del refugi Armeña i 50è aniversari de la mort de Raymond d'Espouy

Els dies 2 i 3 de juliol, convidats per la Federación Aragonesa de Montañismo, el Centre va ser present en els actes de celebració del 25è aniversari del refugi Armeña i del 50è aniversari de la mort del pirineista Raymond d'Espouy.

El refugi Armeña, inaugurat l'octubre del 1980, fou el primer que va construir la Federación Aragonesa de Montañismo, a iniciativa de Montañeros de Aragón de Barbastro, amb l'ajut d'altres clubs i dels pobles de Barbaruens i de Seira. Raymond d'Espouy, un pirineista francès enamorat del massís del Cotiella des que el va descobrir els últims anys de la seva vida —va morir en un accident a la muntanya el 1955—, va contribuir a difondre aquest massís, i és per aquest motiu que una de les seves puntes rep el seu nom. Professional de belles arts i apassionat per la cartografia, es feu membre del CAF als 15 anys, i a partir del 1921 esdevingué un dels col·laboradors més actius de Jean Arlaud. Aquell mateix any es va fer soci del CEC i de Montañeros de Aragón.

El cap de setmana fou organitzat principalment per la Federación Aragonesa de Montañismo, Montañeros de Aragón de Barbastro i el CAF. Un total d'unes 40 persones passarem la nit al

refugi Armeña. L'endemà, a les 6 del matí, tres grups sortírem cap a diferents cims: el més nombrós, cap al Raymond d'Espouy, que amb 2.823 m és el segon cim més alt del massís; un altre, cap al Cotiella (2.912 m) per la normal, i un petit grupet pujàrem al Cotiella per la Brecha de las Brujas. De nou al refugi, s'hi feren uns parlaments amb motiu d'aquests aniversaris. Els actes foren molt emotius. Hi era present, fins i tot, la filla d'en Raymond, la Chantal, que, amb 80 anys, no només pujà fins al refugi i hi va fer bivac a la

terrassa, sinó que a més a més pujà fins a dalt del cim, al Raymond d'Espouy, amb gairebé 1.000 m de desnivell, 300 dels quals són de fort pendent i tartera de pedra fina. Amb una energia inesgotable, parlà amb tothom, cantà dalt del cim i, un cop al refugi, ni es va recordar d'asseure's per descansar. Per acabar els actes, el diumenge baixàrem tots al poble, on ens ajuntàrem més de 60 persones per fer un dinar de germanor.

Aurora Montserrat i Marc Lucas

FOTO: ROGER ROVIRA

El refugi Armeña.

FOTO: XAVIER HERNÁNDEZ

Les fotos de l'Arxiu Fotogràfic

El submarí UC-72 al port de Barcelona

Continguts en el fons de l'Arxiu Fotogràfic, al qual va contribuir tan generosament la família Canals-Guileira, hi ha una sèrie de negatius esteoscòpics en placa de vidre de 6 x 13 cm, obtinguts per Ignasi Canals i Tarrats, soci del CEC, excel·lent fotògraf i muntanyenc. Algunes de les imatges captades per aquest autor ens mostren el submarí alemany UC-72 que, en finalitzar la gran guerra europea, l'any 1918, es va refugiar al port de Barcelona. El conjunt de fotografies no es limita a l'exterior de la nau, sinó que hi ha diversos retrats de mariners i també, sorprenentment, nombroses

escenes de l'interior de l'embarcació, com per exemple la sala de màquines, les lliteres de la tripulació, la zona de comandament o els torpedes. Sembla que l'estada del submarí al port es va perllongar força, ja que fins i tot va anar al dic sec. Ben segur que durant aquest període la relació entre el comandant Walter Ilgues i el Sr. Canals va anar augmentant, com ho demostra el fet que també tinguem imatges que ens mostren l'alemany, el juliol del 1919, a la vall de Ratera, acompanyat del seu cicerone català.

Enric Esteve

IGNASI CANALS. 22-12-1918. (9560; COL·LECCIÓ B6139)

Crònica d'esports d'aventura

WIAR 2005. Mònica Aguilera guanya per segon any consecutiu el raid femení

El dies 16 i 17 de juliol es va celebrar el Raid de la Dona al Berguedà, l'únic raid femení del món: el WIAR 2005. Va començar amb una etapa llarga i plena d'emocions per als trenta equips femenins participants. Les seixanta noies van recórrer quilòmetres durant més de set hores, acumulant més de 1.600 m de desnivells de pujada i sotmetent-se a diferents proves especials.

Enguany, el raid d'esports d'aventura femení començà al pantà de la Baells, on les competidores combinaren el trekking i la natació a través de les escasses aigües de l'embassament. Les *raiders* s'enfrontaren al sector més dur: un itinerari de 6 km de distància i 300 m de desnivell de pujada amb patins en línia, fins a la font Negra, al marge de la carretera cap al santuari de Queralt. L'equip nord-americà Rubicon USA, de Rebecca Rusch i Danelle Ballangee, obriren forat respecte de la resta de rivals. El Salomon-Editorial Alpina, de Roser Español i Nerea Martínez, era qui seguia de més a prop les nord-americanes, tot i que l'FK Herkules, de Karolina Söderberg i Viktoria Wallin, i l'Abarth, de Mònica Aguilera i Vero Gil, també eren bastant a prop de les primeres. Els patins en línia donaren pas a la prova especial d'escalada, que confirmà el lideratge de les nord-americanes. Rusch i Ballangee van bonificar 25 min en superar una via de grau 6a. A partir d'aquest punt començà la recuperació dels equips locals que, en un *trekking* que els portà primer al santuari de Queralt i després a la seu de Parapent Espais a Avià, a través dels cingles de Queralt, ja descomptaren força minuts a les nord-americanes. Una recuperació que es reforçà en la secció de BTT, que visità el santuari de Sant Quirze de Pedret i recorregué l'antiga via del carret fins a Cal Rosal, enllaçant cap a la població de Graugés. Després d'una tirolina i una orientació *bike&run* amb ortofotomapa, un últim tram breu de BTT conduí les participants novament fins a Avià, on després dels càlculs per les bonificacions i les neutralitzacions es comprovà que les primeres foren les Abarth.

El 17 de juliol acabà el raid a Berga amb una etapa d'una competència

molt igualada, però que al final es decantà a favor de Mònica Aguilera i Vero Gil (Abarth), gràcies a la bona actuació que tingueren en la prova d'orientació. La jornada començà als

rasos de Peguera. La trentena d'equips participants havien de localitzar un total de vint balises que l'organització havia repartit pels voltants de l'estació d'esquí, en un temps màxim d'una hora i quart. L'equip Abarth, que compta amb l'especialista en aquest esport, Vero Gil, i les sueques de l'FK Herkules van ser les millors. Acabada l'orientació, les *raiders* agafaren les bicicletes de muntanya per enfrontar-se a un llarguíssim descens de 1.000 m de desnivell, amb trams força tècnics, estrets, plens de pedres i amb revolts molt tancats. L'Uka W's-Nabes Team es llançà a tota velocitat en aquesta secció, i va acabar essent l'equip més ràpid. Un autèntic *downhill* per a aquestes seixanta noies tot terreny. L'última part del WIAR fou un *trekking* majoritàriament descendent, que s'inicià a la font Freda, recorregué la base dels cingles de Queralt, assolí l'elevació del Morral i davallà fins a la meta, al centre Parapent Espais d'Avià. En aquesta secció, les més ràpides foren Roser Español i Nerea Martínez

CURS AVANÇAT D'ESCALADA EN ROCA
del 2 al 23 de novembre del 2005

escola de muntanya
Centre Excursionista de Catalunya
Tel. 933 152 311
www.cec-centre.org/escola
escola@cec-centre.org

(Salomon-Editorial Alpina). Les nord-americanes del Rubicon USA continuen traient temps a l'Abarth, però per pocs segons no aconseguiren eixugar la diferència acumulada. Així doncs, a l'arribada al centre Parapent Espais, Mònica Aguilera i Vero Gil (Abarth) es proclamaren campiones del III WIAR, acompanyades, al pòdium, de Rebecca Rusch i Danelle Ballangee (Rubicon USA), al segon graó, i de Roser Español i Nerea Martínez (Salomon-Editorial Alpina), al tercer. En quarta posició van entrar Núria Picas i Tina Bes (Uka W's-Nabes Team), que es proclamaren campiones del Campionat de Catalunya de Raids d'Esports d'Aventura com a primer equip íntegrament català que va travessar la línia d'arribada.

Àrea Tècnica del CEC

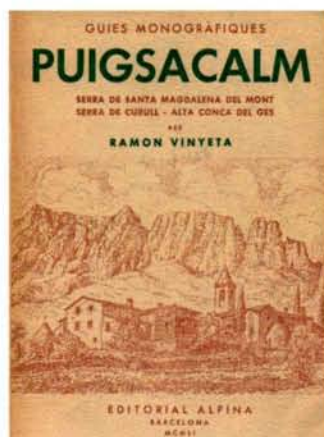

Crònica de geografia

Ramon Vinyeta i la divulgació del nostre entorn geogràfic

En Ramon Vinyeta és d'aquells personatges que, per l'obra i la trajectòria que té, es mereix el reconeixement i l'admiració de les generacions actuals que ara veiem, amb tota naturalitat, com proliferen guies i llibres de temàtica excursionista i turística. La seva aportació, més enllà de l'extensa obra que va publicar, té el mèrit de desenvolupar-se, sobretot als inicis, en un període difícil, tant políticament com socialment, en què la tasca de publicar no era gens fàcil.

Ramon Vinyeta era d'una generació d'excursionistes que es prenia molt seriosament aquesta activitat i que, sense limitar-se únicament a la part lúdica, l'entenia amb un sentit més ampli, com una manera de descobrir i estudiar el territori, combinant la seva passió per la muntanya amb la divulgació i el coneixement d'un àmbit geogràfic molt específic, sempre per mitjà de l'observació personal. Va ser un pioner en la publicació de guies per a

la promoció del turisme cultural. A partir d'un entorn geogràfic concret, Vinyeta recollia tots aquells elements d'interès natural i paisatgístic sense oblidar la presència de l'home al llarg de la història. Des de l'ermita més aïllada dalt de la carena fins al pont de pedra amagat en el congost més feréstec, Vinyeta ressenyava cada un dels valors patrimonials disseminats pel municipi o per la contrada.

Dins la seva extensa obra, que comprèn des de monografies locals —vall de Torelló, Beget, Sant Jaume de Frontanyà...— fins a col·leccions d'art i paisatge o catàlegs d'arbres monumentals, cal destacar-ne quatre guies monogràfiques dedicades a Bellmunt, Puigsacalm, els Munts i les Gorgues, publicades en català per l'Editorial Alpina entre els anys 1949 i 1956, que en certa manera sintetitzen el tarannà i la mentalitat de l'autor. Totes quatre tenen la mateixa estructura: uns primers apartats dedicats al medi natural

(geologia, hidrografia, vegetació, fauna, clima); un capítol d'història, amb referències sobre elements arquitectònics, monuments d'interès i folklore (cançons populars, poesies, llegendes, etc.), i finalment un recull d'itineraris amb descripcions acurades tant del recorregut en si com dels elements amb què ens trobaríem al llarg de l'excursió, com masies, ermites o salts d'aigua. Tot plegat, il·lustrat amb dibuixos, gravats, fotografies i mapes. Es tracta, per tant, d'un llegat important que descriu i reflecteix, sense pretensions però amb gran minuciositat, la realitat geogràfica d'uns espais de gran tradició a la nostra comarca en un moment concret de la nostra història, i que contribueix a estimular el nostre coneixement i a ensenyar-nos a valorar i estimar el nostre entorn.

La seva capacitat per inventariar el ric patrimoni natural i cultural el va portar a incloure en les seves guies un mapa que ell mateix elaborava i que són un bon exemple de la simplificació d'un mapa topogràfic. Vinyeta prenia la xarxa fluvial i la xarxa de camins i carreteres com a malla bàsica per situar-hi els nuclis de població i les construccions aïllades. Utilitzava les corbes de nivell únicament per ressaltar un turó o una serralada, afegint valor altimètric a un mapa que permetia mesurar distàncies a partir de l'escala gràfica. Molts excursionistes i turistes van començar a habitar-se a l'ús del mapa a partir de la simplificació dels dissenys de Vinyeta. És de justícia, doncs, que des del Grup Osonenc de Geògrafs (GOG) fem un homenatge a un autor autodidacte que va ser un dels precursors del foment de la cultura excursionista i geogràfica a la comarca. Descansi en pau Ramon Vinyeta.

Grup Osonenc de Geògrafs

(Entitat adscrita al Centre d'Estudis Socials d'Osona)

Centres Implantologia i Estètica Dental Clíniques Dentals

Dr. Eugenio Cánepa Sánchez - Col. n. 1982 **COEC**
Més avantatges per a socis i familiars directes del CEC

**1a. visita i
1a. Profilaxi
gratuïta**

Descomptes especials

25% en tots els tractaments

30% en implantologia i ortodòncia

Especialistes en Implantologia i Estètica Dental

Acceptem totes les mútues

Finançament: 12 mesos sense interessos i fins a 5 anys

**15 anys al servei
de la salut bucodental**

Jovellanos, 9, 4t. 2a.
Cantonada Pelai
(Plaça Catalunya)
Barcelona
Tel 93 317 08 52

Aragó, 406
Esc. A, 1r. 5a.
Cantonada Nàpols
Barcelona

Tel 93 265 82 55

Crònica espeleològica

L'ERE del CEC a Temps d'aventura

El passat dia 9 de juliol un equip de TV3, dirigit per Jordi Fandiño, va fer un reportatge a la cova de l'Espluga de Francolí, mentre un equip de l'ERE, format per Ferran Alexandri, Imma Lizondo, Martí Romero i Albert Serra, feia una incursió en aquesta cavitat, entrant pel pou artificial de la Biela fins a sortir per la font Major. El programa es va emetre per televisió el dia 1 de setembre.

Tot va ser arran que el consoci Jaume Pujol Jimi, del departament d'esports de TV3 i actualment ajudant de realització del programa *Temps d'aventura*, que s'emet al Canal 33 els dijous al vespre, va rebre amb il·lusió la nova imatge de la revista *Muntanya*. El primer número de la nova etapa (857), sobretot el reportatge d'espeleologia, va resultar-li interessant per fer, al seu torn, un reportatge de l'ERE en una cova per al programa televisiu.

L'ERE va suggerir a l'equip de TV3 que es fes la filmació a la cova de l'Espluga de Francolí, atesa la relativa facilitat d'entrar-hi amb càmeres i la bellesa de la cova, amb un riu subterrani; a banda que es tracta d'una gran cavitat, la 7a pel desenvolupament de més recorregut mundial excavada en conglomerats, i també per la relació que l'ERE

tenia amb aquesta cova des de la dècada del 1980.

A finals del 1985, gràcies a la col·laboració de l'Ajuntament i del Casal de l'Espluga, l'ERE havia explorat 2.700 m de la cova, gairebé triplicant el recorregut conegut fins al moment. Fruit d'aquesta col·laboració, l'any 1986 es construï una presa subterrània a la sala de la Biela, que tenia com a objectiu la regulació i l'emmagatzematge del cabal del riu subterrani per a l'aprofitament a la xarxa de distribució urbana. Entre els anys 1986 i 1990, l'equip es dedicà a acabar l'estudi hidrogeològic de l'aparell càrstic lligat a la font Major. També col·laborà en la definició de diversos aspectes del Museu de la Vida Rural, com l'estructura geològica de la Conca de Barberà, la cova de la font Major i l'aigua de l'Espluga. Les bones condicions de sequera de la cavitat a l'estiu del 1990 van permetre d'enllaçar els darrers trams, i l'exploració de noves galeries van fer possible portar el recorregut total de la cavitat fins a 3.590 m. Així l'Espluga esdevingué una gran cavitat segons els estàndards internacionals.

F. A.

FOTOS: F. ALEXANDRI

L'Àngel, càmera de TV3, durant la filmació del reportatge, a la sala del pou de la Biela, en la davallada pel pou artificial.

14è Congrés Internacional d'Espeleologia a Grècia

Durant la setmana del 21 al 28 d'agost d'enguany es va celebrar el 14è Congrés Internacional d'Espeleologia, esdeveniment que es commemora cada quatre anys i en el qual es reuneixen espeleòlegs de tot el món per donar a conèixer les darreres investigacions i descobriments en l'àmbit de les cavitats subterrànies i la geologia. Aquest any, que es va celebrar a Grècia (Atenes-Kalamos), hi va assistir una petita delegació de l'ERE del CEC.

La impressió general no és gaire bona pel que fa a l'organització del congrés, que aquesta vegada ha estat a cura de la Federació d'Espeleologia de Grècia, la qual s'hi ha implicat poc i ha derivat l'organització de l'acomodament i l'estructuració general del congrés a una empresa aliena (ERASMUS). El lloc elegit per al desenvolupament de les ponències (Kalamos, a 60 km al nord d'Atenes) i la infraestructura, tampoc no han estat gaire adequades.

Tot i això, la trobada ha destacat per uns continguts força interessants. Per exemple, la comunicació més esperada era la de les dues darreres expedicions de l'Associació Espeleològica Ucraïana (Ukr, S.A.), que es van desenvolupar l'any 2004 a l'avenc Krúbera-Voronya, i que van fer possible assolir el rècord mundial en profunditat: -2.080, el primer dos mil del planeta. Aquestes expedicions formaven part del projecte *The Call of the Abyss*, dirigit per l'espeleòleg ucraïnès Alexander Klimchuk, i

patrocinat per la National Geographic Society d'Estat Units. La comunicació anava acompanyada d'una primícia mundial: la projecció d'una pel·lícula sobre l'exploració d'aquest gran avenc.

Cal destacar que en aquest congrés també es va commemorar el 40è aniversari de la Union Internationale de Spéléologie (UIS), una organització no governamental que promou el desenvolupament i la interacció entre espeleòlegs d'arreu del món, per coordinar la recerca científica, tècnica i cultural que pugui representar l'espeleologia.

F. A.

Els amics Juan Carlos López (dreta), president de la FEE, i Sergio García-Dils (esquerra), representaven una part de la delegació espanyola que participà en aquest congrés.

FOTO: ROGER ROVIRA

49è CURS D'INTRODUCCIÓ A L'ESPELEOLOGIA

del 3
de novembre
a l'1
de desembre
del 2005

escola de muntanya

Centre Excursionista de Catalunya

933 152 311

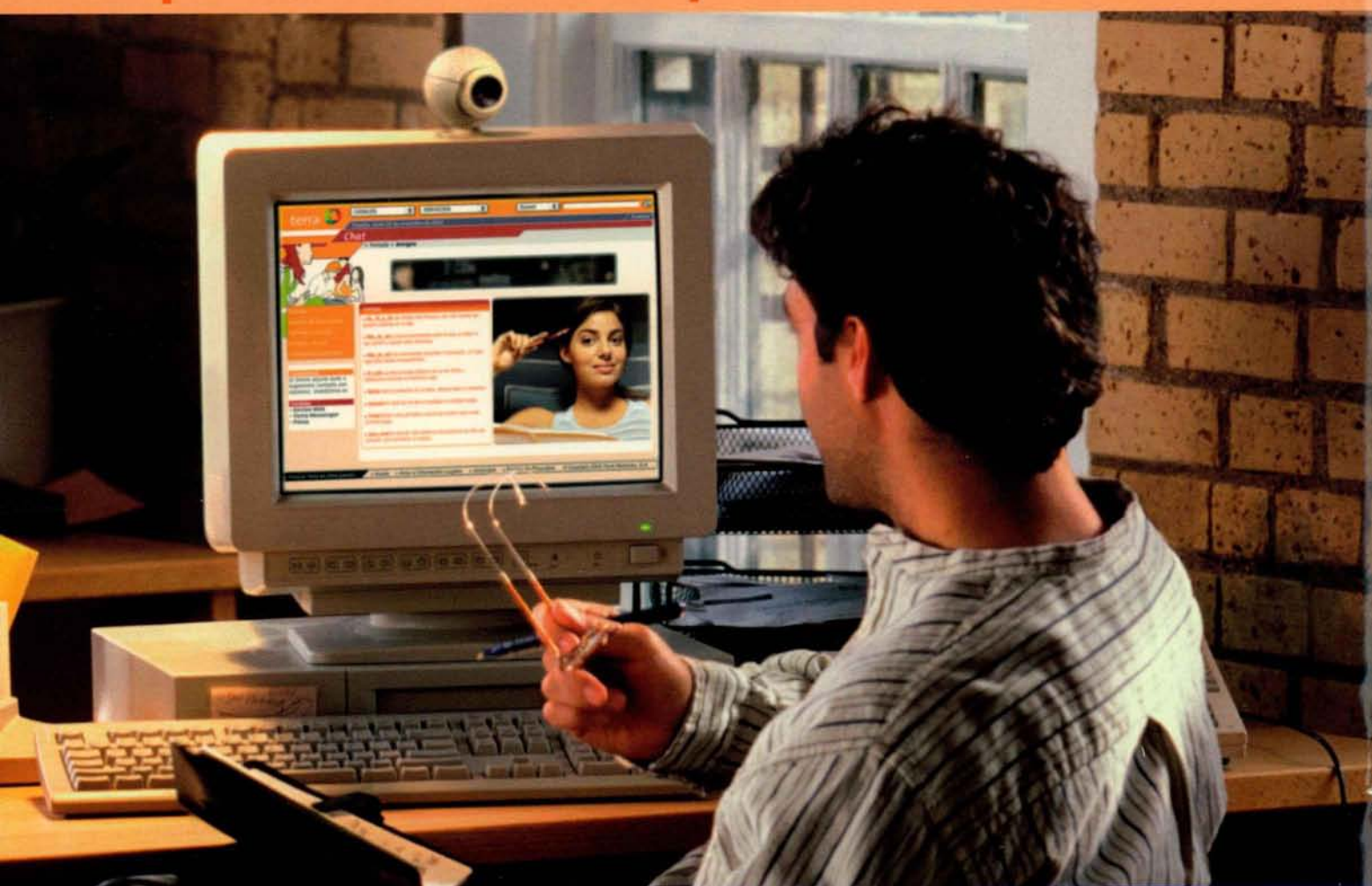
www.cec-centre.org/escola

escola@cec-centre.org

El primer és fer
la vida més fàcil.
Ser més a prop de les
persones que estimem.
Que la tecnologia
ens permeti aprofitar
al màxim el nostre
temps lliure.
El primer per a Telefónica
és el mateix que per a tu.
Per això hem destinat
més de 5.000 milions
d'euros al desenvolupament de
la banda ampla.
Per tal que res no et
separi de qui més estimes.

Sara · Koldo · Isaac · Laura · Oscar · Diego · Susana · Juan · Emiliano

El primer és la qualitat de vida

www.telefonica.es

Telefónica

Primer de tot ets tu